

Gagauzi: pitanje njihova jezika i identiteta u Republici Moldaviji

---

Juršić, Lorena

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:420717>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ODSJEK ZA ROMANISTIKU
KATEDRA ZA RUMUNJSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
ODSJEK ZA HUNGAROLOGIJU, TURKOLOGIJU I ŽIDOVSKÉ STUDIJE
KATEDRA ZA TURKOLOGIJU

**GAGAUZI: PITANJE NJIHOVA JEZIKA I IDENTITETA U
REPUBLICI MOLDAVIJI**

Interdisciplinarni diplomski rad

Studentica: Lorena Juršić

Mentori: dr.sc. Petar Radosavljević, izv. prof.
dr.sc. Marta Andrić, izv. prof.

Zagreb, rujan 2024.

Izjava o autorstvu (I)

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad *Gagauzi: Pitanje njihova jezika i identiteta u Republici Moldaviji* izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice izvanredne profesorice Marte Andrić i mentora izvanrednog profesora Petra Radosavljevića. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

_____ (potpis)

Izjava o autorstvu diplomskog rada (II)

Ovim potvrđujem da sam osobno napisala diplomski rad pod naslovom *Gagauzi: Pitanje njihova jezika i identiteta u Republici Moldaviji* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

_____ (potpis)

U Zagrebu, rujan 2024.

Sadržaj

1.	UVOD	1
2.	METODOLOGIJA RADA	3
3.	GAGAUSKA POVIJEST	4
3.1.	Teorije o porijeklu	4
3.2.	Gagauzi u Dobrudži	5
3.3.	Odakle naziv „Gagauz“?	5
3.4.	Dolazak Gagauza na prostor Moldavije	6
3.5.	Povijest Moldavije u kontekstu gagauskog pitanja	6
3.6.	Moldavska Autonomna Sovjetska Socijalistička Republika: sovjetizacija i derumunjizacija moldavskog društva	7
3.7.	Gagauzi i gagauski u Moldavskoj Sovjetskoj Socijalističkoj Republici	7
3.8.	Rerumunjizacija Moldavije i nacionalno buđenje Gagauza	8
3.9.	Prelazak u novo stoljeće: politička situacija u Republici Moldaviji nakon raspada SSSR-a 10	
4.	POLITIČKA SITUACIJA	12
4.1.	Administrativno-teritorijalni ustroj Republike Moldavije i politički profili Gagauzije i Moldavije	12
4.2.	Sukob za neovisnost: treba li Gagauzija biti nezavisna država?	15
4.3.	Sraz u političkim stavovima između moldavske predsjednice i gagauske baškanice	17
4.4.	Pripojenje Rumunjskoj?	21
5.	SVAKODNEVNI ŽIVOT U GAGAUZIJI	23
5.1.	Ekonomske prilike, emigracije i zapošljavanje	23
5.2.	Zaposlenje i jezik	24
5.3.	Obrazovanje	25
5.4.	Svakodnevna komunikacija i prisutnost gagauskog u medijima	30
5.5.	Nepoznavanje rumunjskog – gagauska problematika u Kišinjevu	35
5.6.	Crkva i jezik	37
6.	GAGAUSKI JEZIK I IDENTITET	38
6.1.	Što znači biti Gagauz?	38
7.	PERCEPCIJA O NARODIMA I JEZICIMA BLISKIM GAGAUZIMA	42
7.1.	Gagauzi i gagauski jezik, percepcija o vlastitom jeziku	42
7.2.	Gagauzi i turski/Turska	47
7.3.	Gagauzi i ruski/Rusija	49
7.4.	Gagauzi i rumunjski/Rumunjska, EU	53
8.	KOJA JE BUDUĆNOST GAGAUSKOG JEZIKA?	55
9.	ZAKLJUČAK	57
10.	Rezumatul tezei de diplomă	61

11. LITERATURA.....67

1. UVOD

Gagauzi su turkijski narod koji živi na prostoru današnje Republike Moldavije¹ kao i u Bugarskoj, Ukrajini, Rumunjskoj, Turskoj i ostalim državama. Najviše Gagauza (oko 134.500) živi u autonomnoj regiji Gagauziji na jugu Republike Moldavije, gdje čine oko 80% stanovništva. Svoju autonomiju stekla je 1994. godine, nakon što je desetljećima bila pod SSSR-om i nakon što se Moldavija odcijepila od Rusije. Proglašena je *Gagauz Respublikası* (na gagauskom) ili *Республика Гагаузия* (na ruskom), no danas je ustaljen naziv *Gagavuzya* ('Gagauzija') ili *Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi* ('Autnomna regija Gagauzija').² Na rumunjskom (moldavskom) nazivaju je *UTA Găgăuzia (Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia* – 'Autonomna teritorijalna jedinica Gagauzija'). Jedini su turkijski narod koji je kršćanske vjeroispovijesti, a prakticiraju pravoslavlje, jednako kao i narodi koji žive u njihovoj neposrednoj blizini: Moldavci, Rusi i Bugari. Osim Gagauzije, na području Moldavije postoji još jedna autonomna regija, Pridnjestrovlje, koja djeluje potpuno odvojeno od vlade Republike Moldavije (za razliku od Gagauzije koja je službeno vezana za moldavsku vlast).³ Gagauzija djeluje pod svojom vladom, narodnom skupštinom (parlamentom) i baškanicom, čiju je ulogu 2023. godine preuzela prorуска kandidatkinja Evghenia Guțul.⁴

Materinji jezik Gagauza je gagauski, turkijski jezik koji spada u ogusku jezičnu skupinu (zajedno s, primjerice, turskim Republike Turske i azerbajdžanskim). Na području Gagauzije, aktivno se govori i ruski jezik te gotovo svi Gagauzi (uz iznimku možda manjeg dijela najstarijeg stanovništva) savršeno govore ruski te ga koriste na radnim mjestima, u školi, a kao što ćemo saznati dalje u istraživanju, sve više i kod kuće. Određeni postotak stanovništva govori i rumunjski, prvi službeni jezik Republike Moldavije.⁵ Cilj ovog istraživanja bio je ispitati gagauski jezik i identitet u povijesno-političko-društvenom kontekstu u kojem se nalazimo danas. Relativno malo istraživanja je provedeno na tu temu i većina izvora na koje nalazimo su zastarjeli (istraživanje *Gagauz Gençlerin Gagauzca ve Rusçaya Karşı Dil Tutumları* ('Jezični stavovi gagauske mladeži o gagauskom i ruskom') iz 2013. profesorice

---

¹ U hrvatskom jeziku, moguće je reći *Republika Moldova* i *Republika Moldavija* (u radu smo se odlučili za taj naziv jer se češće koristi). Važno je ne miješati *Republiku* Moldaviju s regijom Moldavijom koja pripada Rumunjskoj.

² Gagauz Özerk Bölgesi, <https://www.mgm.gov.tr/Gagauz/tanim2.aspx> (26. kolovoza 2024).

³ Steven Roper, *Regionalism in Moldova: The Case of Transnistria and Gagauzia*, (Velika Britanija: A Frank Cass Journal, 2001)

⁴ BalkanInsight, „Pro-Russian’s Governorship Win in Moldova’s Gagauzia Upheld“ <https://balkaninsight.com/2023/05/23/pro-russians-governorship-win-in-moldovas-gagauzia-upheld/> (26. kolovoza 2024).

⁵ Britannica, „People of Moldova“ <https://www.britannica.com/place/Moldova/History> (4. rujna 2024).

Gülin Dağdeviren Kırmızı, *Teaching and Learning Romanian, Gagauz and Russian in UTA Gagauzia* ('Predavanje i učenje rumunjskog, gagauskog i ruskog u UTA Gagauziji') iz 2016. profesorice Gine Aurore Necule) te smo zato smatrali potrebnim obnoviti saznanja koja imamo o Gagauzima, njihovoj regiji, jeziku i identitetu. Uz postojeću literaturu, istraživanje se primarno bazira na ispitivanju i odgovorima izvornih govornika i etničkih Gagauza koji su pristali sudjelovati u razgovorima koje smo pripremili. Želja nam je bila odgovoriti na pitanja kao što su kako se Gagauzi izjašnjavaju danas (kako gledaju na svoj etnički i nacionalni identitet); kako se razvija politička situacija i u kojem smjeru idu, kakvi su im unutarnji i vanjsko-politički odnosi; kojim jezicima se koriste, u kojim situacijama te postoji li smanjenje, odnosno, povećanje pri uporabi nekog od jezika prisutnih na području Republike Moldavije; kako izgleda gagauska svakodnevnica; kakve stavove gaje prema Moldaviji, Rumunjskoj, Turskoj, Rusiji i EU; kako gledaju na budućnost gagauskog jezika te koja su realna predviđanja i slično.

2. METODOLOGIJA RADA

Istraživanju je pristupilo šest (6) osoba između otprilike 20 i 50 godina starosti. Do ispitanika smo došli pomoću nekoliko različitih metoda, uz pomoć sveučilišnih profesora (iz Hrvatske, Rumunjske i Republike Moldavije) koji su uputili na svoja poznanstva i zahvaljujući osobnim poznanstvima koji su također kontaktirali svoje gagauske poznanike. Dvije osobe bile su muškog spola, a preostalih četiri ženskog spola. Troje ispitanika bili su studenti, dok su ostali bili profesorica, prevoditeljica i ekonomistica. Svi ispitanici su Gagauzi i rođeni su na prostoru Gagauzije. Od njih šestoro, troje studenata je na studiju u Turskoj (gdje i žive), dvije osobe žive u Gagauziji, a jedna u Kišinjevu (prevoditeljica). Razgovore smo proveli na online platformama *Google Meet* i *Zoom*, a svi sudionici su potpisali izjavu kojom se garantira da ćemo zaštititi njihov identitet, odnosno, da je ispitivanje anonimno i da pristaju na snimanje svog glasa. Svi razgovori trajali su između 30 minuta i sat vremena, a odveli su se na dva jezika – rumunjskom i turskom (3 intervjua na turskom (sa studentima) i 3 intervjua na rumunjskom (s preostalim ispitanicama)). Jedan intervju proveden je miješano na engleskom i rumunjskom, s obzirom da ispitanica govori tečno gagauski i ruski, no ne i rumunjski. Svi ispitanici znali su gagauski i ruski, dok su samo dvije osobe dobro znale rumunjski jezik. Sve izjave koje ćemo susretati kroz rad, mišljenja su, iskustva i stavovi šestoro ispitanih osoba koje su dobrovoljno pristale sudjelovati u istraživanju. Sve izjave na hrvatski je prevela autorica diplomskog rada.

S obzirom na manjak podataka i detaljnih istraživanja o Gagauzima te njihovom jeziku i identitetu (osobito na hrvatskom jeziku), cilj ovog rada bio je predstaviti trenutačnu situaciju u gagauskoj regiji, ispitati njihove političke stavove, saznati kojem narodu(ima) gravitiraju, pojasniti što znači gagauski identitet i otkriti što se događa s njihovim jezikom, a i kako gledaju na sve one jezike koji ih okružuju. Bilo nam je važno dobiti odgovore iz prve ruke i iz razgovora uživo (dakle, ne pismeno) jer smatramo kako su ispitanici tada najtransparentniji i na taj način dolazimo do najveće količine informacija (većinu odgovora koje ćemo pročitati u radu nisu odgovori na pitanja, već prirodan tok razgovora koji su ispitanici sami povelili). Vjerujemo kako smo dobili iscrpne i detaljne odgovore od vrlo različitih profila ljudi (a sve smo i potkrijepili i usporedili s drugim, starijim istraživanjima) što čini ovo istraživanje validnim i vjerodostojnim.

3. GAGAUSKA POVIJEST

3.1. Teorije o porijeklu

Iako se mišljenja i teorije o tome odakle potječu Gagauzi razlikuju (jesu li turkijskog ili slavenskog porijekla te ako su turkijskog, kojoj grani pripadaju), teorija o tome da su turkijskog porijekla je najzastupljenija. Jedna od tih teorija navodi da potječu od turkijskih nomadskih plemena Pečenega i Kumana koji su s prostora Središnje Azije migrirali na Balkan u 10. i 11. stoljeću. Smatra se kako su se sa sjevera spustili na jug, odnosno, na područje Bugarske gdje su se pomiješali s oguskim Turcima. Ta teorija objasnila bi njihovu kršćansku vjeroispovijest zbog pravoslavne vjere koja je već tada postojala na području Bugarske, no ostaje nejasno zašto nema traga kipčaćkih elemenata u gagauskom jeziku, s obzirom da je kumanski jezik, koji više nije u upotrebi, dio kipčaćke jezične obitelji. Gagauski jezik pripada oguskoj skupini i dio je jugozapadnog jezičnog ogranka zajedno s, primjerice, turskim, azerbajdžanskim i krimskim tatarskim. Nastavno na tu činjenicu, druga teorija o turkijskom porijeklu Gagauza zagovara da potječu direktno od Oguza, dakle, bez miješanja s ostalim turkijskim narodima. Prema toj teoriji, potječu od skupine seldžučkih Turaka koji su se u 13. stoljeću doselili u Bizantsko Carstvo gdje su primili kršćanstvo. Bizantska je vlast tu novopridošlu skupinu smjestila u Dobrudžu, regiju koju dijele Rumunjska i Bugarska i koja se smatra prvim pravim staništem Gagauza.⁶

Postoje i teorije o neturkijskom porijeklu Gagauza. Te teze uglavnom podupiru bugarski i grčki znanstvenici te, sukladno tome, zagovaraju slavensko, primjerice bugarsko, ili pak grčko porijeklo gagauskog naroda. Prema tim teorijama, Gagauzi su zapravo Grci, odnosno Bugari koji su zbog pritiska osmanske vlasti⁷ promijenili svoj jezik. Kao dokaz svojoj tezi, navode slavenske elemente koji su prisutni u gagauskom, pozivaju se na antropološke elemente ili istu vjeroispovijest.⁸

Dakle, velika prepreka u rekonstrukciji etnogeneze jest manjak povijesnih izvora i podataka o njihovim migracijama. Jedan od najvećih upitnika jest činjenica da su kršćanske vjeroispovijesti za razliku od gotovo svih ostalih turkijskih naroda i za razliku od svih turkijskih naroda na području Balkana. Ne zna se kada su i na koji način primili kršćanstvo niti kako su prvotno dospjeli na područje Balkana. Problematično je i što se, pri

---

⁶ Astrid Menz, „The Gagauz Between Christianity and Turkishness“, u: *Cultural Changes in the Turkic World* (Würzburg, Ergon, 2007), 123-125.

⁷ 1411. godine Osmansko Carstvo pripojilo je Dobrudžu.

⁸ Jerzy Hatlas, *The Gagauz People in Bessarabia* (Poznan: Biblioteka Uniwersytecka, 2011), 192-193.

rekonstruiranju povijesti, nerijetko pribjegavalo neznanstvenim metodama i uplitalo politiku. Naime, zasigurno nije slučajno da gotovo svi Gagauzi koji žive u Moldaviji podupiru jednu teoriju (onu o turkijskom porijeklu), dok oni u Bugarskoj podupiru teoriju o slavenskom porijeklu.⁹

3.2. Gagauzi u Dobrudži

Iako je mnogo toga nepoznato što se tiče ranije povijesti, znamo da su Gagauzi živjeli u Dobrudži od 13/14. stoljeća. Štoviše, 13. stoljeće smatra se stoljećem kada je gagauski narod zapravo formiran, nakon prvotnih migracija, a Dobrudža se, zajedno s područjem sjeverne Trakije, smatra njihovim prvim staništem. Prema izvoru, tamo je osnovana bugarska kneževina Karvuna na čijem je čelo bio Balik Bey, kršćanin kipčackog porijekla koji je govorio nekim turkijskim jezikom¹⁰. U 15. stoljeću, Dobrudžu osvajaju Osmanlije i time ona postaje dijelom Carstva, a Gagauzi podanici Porte. Gagauzi se nakon toga pojavljuju u osmanskim izvorima gdje ih se naziva turskim kršćanima, a jedan od takvih izvora (16.st.) daje informaciju kako su Gagauzi činili većinu stanovništva, dok Bugara nije bilo. Kraj osmanske ere i *returcifikacija* Gagauza krenula je krajem 18. stoljeća kada je Osmansko Carstvo već bilo oslabilo, a utjecaj Ruskog Carstva na Balkanu bivao sve jači. Gagauzi (u ruskim očima *turcizirani Bugari*) će, zajedno s Bugarima, biti pozvani od strane Moskve da se nastane na području Melitopola i Besarabije koji su bili smatrani vrlo pogodnim mjestima za život. Tu kreće nastanjivanje Gagauza na područje na kojem se nalaze i danas.¹¹

3.3. Odakle naziv „Gagauz“?

Smatra se kako se prve tvrdnje o povijesti Gagauza mogu iznijeti tek nakon što se u izvorima počinje koristiti etnonim *Gagauz*. Naime, *Gagauzi* se pod tim imenom spominju tek u 19. stoljeću i to u bilježenju njihove migracije u Besarabiju nakon Rusko-turskog rata (1806-1812.). Prije toga, nijednom se ne pojavljuju pod tim etnonimom. Razlog tomu mogao bi biti to što je *Gagauz* bio egzonim, naziv koji se koristio *izvana*, odnosno, to je bio naziv kojim su Grci i Bugari nazivali turkijski narod koji je živio u njihovoj blizini. Gagauzi su pak negirali i odbijali takvo ime te su svoju pripadnost izražavali svojom vjerom (kršćanstvo) ili pak državom u kojoj su živjeli (u to vrijeme, kao Bugari ili kao Grci).¹²

---

⁹ Menz, „The Gagauz Between Christianity and Turkishness“ (2007), 124.

¹⁰ Onay Özcan, *Gagauzlar*, (Istanbul: Beykent Üniversitesi, 2013), 7.

¹¹ Alim Makhsutov, „The Gagauz: 'Christian Turks' Between Two Worlds“, TRT WORLD. URL: <https://www.trtworld.com/opinion/the-gagauz-christian-turks-between-two-worlds-57426> (21.5.2024.)

¹² Menz, „The Gagauz Between Christianity and Turkishness“, 123.

Bili su brojni pokušaji da se objasni etimologija takvog naziva. Turski znanstvenici uglavnom su ga povezivali s riječju *Oguz* čime bi etnonim *Gagauz* bila izvedenica naziva turskog plemena iz Anadolije i čime bi se dodatno potvrdila teorija o oguskom porijeklu. Gagauski intelektualci, s druge strane, navode postojanje izdvojenog oguskog plemena imena *Guzi* koji su migrirali sa sjevernog područja i nastanili se u Dobrudžu gdje su se pomiješali s Pečenezima i Kumanima.¹³

3.4. Dolazak Gagauza na prostor Moldavije

Kao što smo ranije naveli, na područje Besarabije (točnije, na područje južne Moldavije i Ukrajine), Gagauzi su se doselili krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Prije njih, na tom su području živjeli Tatari koji su bili prisilno iseljeni. Došli su na poziv Ruskog Carstva na prostore koji su bili poznati po plodnoj zemlji. Selidbu je dodatno potakao Rusko-turski rat početkom 19. stoljeća koji je dodatno oslabio Osmansko Carstvo i dao razlog Gagauzima da ne ostanu u osmanskoj Dobrudži, već da se pridruže moćnijem suparniku, na zemlji koja je pogodnija za život. Dolaskom na te prostore, postali su jedna od privilegiranih skupina Ruskog Carstva koja nije morala ići u vojsku niti plaćati porez.¹⁴

3.5. Povijest Moldavije u kontekstu gagauskog pitanja

Područje Moldavije, na kojem je u antičkom razdoblju živjela geto-dačka civilizacija, bilo je romanizirano od 105. godine n.e., nakon pripajanja Dacije Rimskom Carstvu pobjedom cara Trajana. Područje Dacije opet se oslobodilo 271. godine nakon čega će se značajno izmjeniti sastav stanovništva s obzirom na seobe naroda koje će trajati od 4. do 9. stoljeća. Naposljetku će biti ustanovljena Feudalna Država Moldavija (kneževina) na čelu s Bogdanom I. (1359.).¹⁵ Početkom 16. stoljeća postat će vazalna kneževina Osmanskog Carstva gdje će ostati sve do 1859. godine (od 1711. uz vodstvo istanbulskih Fanariota (stanovnici grčke četvrti Fanar u Istanbulu)). Te godine (1859.) ujedinila se s Vlaškom Kneževinom pod knezom Aleksandrom I. Cuzom, a 1878. cjelokupna Besarabija bila je vraćena Rusiji (Besarabija je bila pod Rusijom od 1812., pa sve do Prvog svjetskog rata)¹⁶. 1918. godine pripala je Rumunjskoj. Moldavska Autonomna Sovjetska Socijalistička Republika (ASSR) bit će utemeljena 1924. godine (u sklopu Ukrajinske Sovjetske

---

¹³ Roman Velev, *Moldova'da Ulusal Azımlıklar ve Agit'in Rolü: Gagauz Örneği*, (Istanbul: İstanbul Üniversitesi, 2007), 105.

¹⁴ Menz, „The Gagauz Between Christianity and Turkishness“, 125.

¹⁵ Republic of Moldova, Official Webiste, „History“ <https://moldova.md/en/content/history> (5. rujna 2024).

¹⁶ Britannica, „Bessarabia“ <https://www.britannica.com/place/Bessarabia> (23. rujna 2024).

Socijalističke Republike). Moldavska Sovjetska Socijalistička Republika (SSR) stvorena je 1940. godine nakon što je dio Besarabije vraćen Kraljevini Rumunjskoj. Moldavija će još jednom pripasti pod Rumunjsku nakon njemačkog napada na Sovjetski Savez, a bit će vraćena ponovo u SSSR 1944.¹⁷

3.6. Moldavska Autonomna Sovjetska Socijalistička Republika: sovjetizacija i derumunjizacija moldavskog društva

Nakon što je Moldavija bila anektirana od strane SSSR-a 1944., krenula je snažna rusifikacija društva kojoj je bio cilj izbrisati sve ono što su Rumunji činili do tada po pitanju identiteta, a to je negirati činjenicu da su Moldavci i Rumunji nekoć bili jedan narod, štoviše željeli su dokazati da su Moldavci zapravo slavenski narod, kao i Rusi. S obzirom da se (etnički) identitet najviše očituje u jeziku, sovjetske vlasti najsnažnije su djelovale na tom području. Već 1941., godinu dana nakon aneksije, latinica je zamijenjena ćirilicom. Bili su angažirani lingvisti kojima je bio zadatak dokazati razlike između rumunjskog i moldavskog te dokazati sličnosti između moldavskog i ruskog. Tako su iznijete teorije o jezičnoj pripadnosti moldavskog jezika od kojih je jedna tvrdila da je to stari romanski jezik koji je zbog intenzivnih kontakata s ruskim postao slavenskim. Druga teorija objašnjava kako je moldavski neovisan istočni romanski jezik, odnosno, da jest dio romanske jezične porodice, no ne i istovjetan s rumunjskim. Režim je postao mnogo striktniji 60-tih kada su odnosi između Rumunjske i SSSR-a zahladili. Negativna vanjskopolitička situacija rezultirala je anti-rumunjskim kampanjama na prostoru Moldavije koje su uključivale zatvaranje granica, kulturnu izolaciju od Rumunjske i revidiranje prošlosti (ideja o „višestoljetnom prijateljstvu između Rusa i Moldavaca“)¹⁸ zabrane rumunjskih knjiga i filmova, proglašenjem ruskog kao jedinog službenog jezika i jezika komunikacije, onemogućenjem studentskih razmjena i sl.¹⁹

3.7. Gagauzi i gagauski u Moldavskoj Sovjetskoj Socijalističkoj Republici

Godine 1957. gagauski dobiva status jednog od službenih jezika Sovjetskog Saveza. Ipak, kao što smo naveli, zbog snažne rusifikacije moldavskih prostora koja se intenzivirala 60-tih godina, jezik i identitet sovjetskih stanovnika diktirani su od strane ruskih lingvista.

---

¹⁷ Hrvatska enciklopedija, „Moldavija“, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/41586> (5. rujna 2024).

¹⁸ Timpul, „Rusificarea Republicii Moldova“ <https://timpul.md/articol/rusificarea-republicii-moldova-36982.html> (5. rujna 2024).

¹⁹ Ana Coretchi, Ana Pascaru i Cynthia Stevens, *The Republic of Moldova: Dimensions of the Gagauz Socio-Linguistic Model* (Barcelona: World Congress on Language Policies, 2002), 2.

Gagauski u ovom slučaju nije bio iznimka. Iako nisu doveli u pitanje njegovo turkijsko, ruski lingvisti nastojali su distancirati gagauski od turskog R. Turske (kojemu je iznimno sličan) izlažući dokaze o kipčaćkim elementima kojih u turskom jeziku nema i koji, posljedično, negiraju tezu o gagauskom kao o oguskom turkijskom jeziku. Ipak, važno je naglasiti kako je situacija rijetko crno-bijela i kako su Gagauzi, usprkos tome što su bili smatrani narodom koji više koristi svoj materinski jezik od ostalih manjina, sami preferirali uporabu ruskog jezika. Tako je, primjerice, početkom 60-tih godina uvedeno osnovno obrazovanje na gagauskom u školama koje su polazila gagauska djeca, no ubrzo i ukinuto s obzirom da su roditelji željeli da se njihova djeca školuju na ruskom jeziku koji se smatrao prestižnim.²⁰

3.8. Rerumunjizacija Moldavije i nacionalno buđenje Gagauza

Veliki preokret po pitanju jezika i identiteta događa se 1980-tih u vrijeme *perestrojke*, gospodarske i političke reforme koju je pokrenuo posljednji sovjetski predsjednik Mihail Gorbačov. S ciljem boljeg funkcioniranja SSSR-a i prekida stagnacije koja ga je zadesila, uvedena je veća sloboda govora i tiska, a tržište se otvorilo. Posljedično novoostvarenim slobodama, narodi koji su živjeli na prostoru Saveza počeli su tražiti veća prava i širu autonomiju. Što se tiče Moldavaca/Rumunja s prostora Moldavske SSR, putem stranke *Rumunjska narodna fronta* počeli su provoditi separatističke politike i tražiti odcjepljenje Moldavije od Sovjetskog Saveza, odnosno, krenulo je doba za borbu za teritorijalnu nezavisnost. Godine 1989. proglašavaju *Zakon o jeziku* kojim je vraćena latinica, a rumunjski (moldavski) proglašen jedinim službenim jezikom, dok je ruski ostao jezik koji se koristi za komunikaciju između nacija. Takav potez imao je dalekosežne posljedice za međusobne odnose na prostoru Moldavije s obzirom da nisu svi govorili rumunjski jezik (tamo su živjeli i Rusi i Ukrajinci koji su koristili isključivo ruski, a i Gagauzi su uglavnom znali ruski mnogo bolje nego rumunjski). Rusi s moldavskih prostora (i danas poznata pobunjenička regija Pridnjestrovlje) takav su potez smatrali degradacijom ruskog jezika i u sukobu su s moldavskom prorumunjskom/proeuropskom vlašću i dandanas²¹. Dakako, osim samog jezika, takva je reforma uvelike utjecala i na identitet moldavskih Rumunja koji je, možemo reći, ovakvim zakonom po prvi puta bio i službeno priznat. U Moldavskoj SSR sve se krenulo iz korijena mijenjati. Uveden je sustav obrazovanja na rumunjskom jeziku koji je bio

---

²⁰ Menz, *The Gagauz Between Christianity and Turkishness*, 126.

²¹ Carnegie Politika, „Transnistria Ups the Ante Amid Creeping Pressure From Moldova“ <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2024/02/transnistria-ups-the-ante-amid-creeping-pressure-from-moldova?lang=en> (5. rujna 2024).

proeuropski orijentiran čime se počela mijenjati i percepcija o Europi i Europskoj Uniji, Sovjetskom Savezu, Rumunjskoj i pripojenju istoj, romanskom identitetu i tako dalje. Taj je sustav bio gotovo dijametralno suprotan sovjetskom sustavu obrazovanja koji je supostojao²² i koji se opire bilo kakvoj europskoj integraciji i veliča SSSR i njegovu prošlost. Dakle, prije samog raspada SSSR-a, na prostoru Moldavije imali smo situaciju u kojoj dio stanovništva (većina, Rumunji/Moldavci) prijanjaju uz jedan sustav obrazovanja i jedan svjetonazor, onaj pro-rumunjski, pro-europski, u kojem se govori na rumunjskom/moldavskom i piše latinicom, i s druge strane dio stanovništva (Rusi, Ukrajinci, Bugari, Gagauzi) koji ostaju zagovornici moskovske vladavine, obrazuju se i govore na ruskom i pišu ćirilicom.²³

Što se tiče Gagauza, promjene koje je donijela perestrojka i *glasnost*²⁴ omogućila je turkijskom narodu Moldavije da zatraže veću autonomiju. Krajem 80-tih i oni su počeli provoditi separatističke pokrete (tzv. 'Pokret gagauskog naroda' (*Gagauz Halkı*)) u suradnji s Pridnjestrovljevcima, zahtijevajući neovisnost za svoju regiju. Godine 1990., godinu dana nakon početka reformi, Gagauzi su službeno proglašeni etničkom manjinom. U tom periodu, Gagauzi su počeli proučavati vlastitu povijest i korijene te jačaju nacionalne osjećaje (po prvi puta se sami počinju identificirati kao zasebna nacija). Gagauski je proglašen jednim od službenih jezika Moldavske SSR, na područjima gdje postoji značajan udio gagauskog stanovništva. Najveća prekretnica i ultimativno priznanje zasebnog gagauskog identiteta dogodili su se 1994. godine kada je priznata autonomna regija Gagauzija ('Gagauz Yeri'), regija na jugu Moldavije s većinskim gagauskim stanovništvom. To je dovelo do smirivanja tenzija između Gagauza i moldavske vlasti s obzirom da je takvo priznanje autonomije uključivalo i gagausko prihvaćanje autoriteta moldavske vlade. Dodijeljena im je velika kulturna i administrativna autonomija unutar koje su slobodno mogli održavati svoju tradiciju i običaje, govoriti svojim jezikom i, do određene mjere, provoditi svoje politike. U Komratu, glavnom gradu Gagauzije, otvoreno je gagausko sveučilište. Počinju se izdavati novine na gagauskom jeziku te je uveden jedan sat televizijskog programa na gagauskom.²⁵

---

²² Adrian Dolghi, „Învățământul istoric superior din RSS Moldovenească. Enunțarea problemei“ (Kišinjev: Universitatea de Stat din Moldova, 2008), 188.

²³ Menz Coretchi, Pascaru i Stevens, *The Republic of Moldova: Dimensions of the Gagauz Socio-Linguistic Model*, 1-4.

²⁴ Naziv za politiku liberalizacije javnog i društvenog života te političke i ekonomske sfere koju je pokrenuo Gorbačov. *Glasnost* u prijevodu znači „transparentnost“ i aludira na početak slobodnog raspravljanja o političkim i društvenim problemima Saveza.

²⁵ Şeniz Anbarlı Bozatay, „Gagauz Kimliği ve Siyasal Özerkliği Çerçevesinde Moldova Kamu Yönetimi Reformlarının Gagauz Yeri (Gagauz Özerk Bögesi) Açısından Değerlendirilmesi“, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 2018, 6 (1.-10.10.2018.): 1-13.

Tako smo, raspadom SSSR-a 1991., na istoku Europe imali situaciju da u jednoj malo državi supostoje tri naroda (uz Ukrajinke i Bugare), potpuno različitih korijena (Moldavci romanske jezične pripadnosti, Rusi slavenske i Gagauzi turkijske) i različitih političkih i identitetskih izražaja (Moldavci su gravitirali prema Europi, Rusi prema Moskvi, a Gagauzi prema vlastitoj povijesti, Turskoj i Rusiji). Raspadom SSSR-a, pitanje identiteta bilo je prodrmano i moldavska je vlast imala težak zadatak očuvanja reda i mira i kreiranja funkcionalnog suživota između tri naroda. Iako kriza identiteta danas više nije prisutna te, iako nesložni, svi više-manje znaju kako se osjećaju, politička situacija ostaje zamršena, a Republika Moldavija i dalje je područje konstantnih sukoba.²⁶

3.9. Prelazak u novo stoljeće: politička situacija u Republici Moldaviji nakon raspada SSSR-a

Glavni cilj moldavske vlade nakon izlaska iz Sovjetskog Saveza, bila je integracija Republike Moldavije u Europu. Što se tiče odnosa s Rusijom, na samom početku stoljeća bili su stabilni te je 2001. godine potpisan sporazum kojim je ruski proglašen drugim službenim jezikom R. Moldavije. Jedna od najvećih pobjeda na putu integracije u EU dogodila se 2009. godine kada je na parlamentarnim izborima pro-europska koalicija pobijedila Komunističku partiju. Nakon toga, bila je na čelu programa poznatim pod nazivom EaP (*Eastern Partnership*) koji je za cilj imao integraciju šest zemalja istočne Europe i Kavkaza u Europsku Uniju. Pozitivni odnosi s EU nastavljaju se sve do 2014. godine kada im je odobreno putovanje zemljama Europske Unije bez putovnice.²⁷

Međutim, koliko se Republika Moldavija snažno pokušavala integrirati u EU, Rusija je jednako snažno nastojala destabilizirati svoju bivšu saveznu državu i usporiti odnosno onemogućiti takve procese. To je činila uz pomoć pobunjeničke regije Pridnjestrovlje u kojoj živi stanovništvo koje govori gotovo isključivo ruski²⁸, rušeći tako unutarnju stabilnost države. Odnos između Europe i R. Moldavije naglo je srozan 2014. godine kada je Rusija anektirala Krim. Unutarnju nestabilnost koju je potpirivala Rusija i agresija na Ukrajinu snažno su utjecali na stabilnost i na političkoj sceni. Od rata, dvije i pol godine nije se mogao izabrati novi predsjednik što je dodatno poljuljalo povjerenje u proeuropsku vladu. Važno je

---

²⁶ Coretchi, Pascaru i Stevens, *The Republic of Moldova: Dimensions of the Gagauz Socio-Linguistic Model*, 3-5.

²⁷ Marcin Kosienkowski, „Moldova's National Minorities: Why are they Euroskeptical?“, (Pariz: Ifri, 2014), 5.

²⁸ Ipak, osim ruskog, službeni jezici Pridnjestrovlja su i ukrajinski i moldavski: Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic, „About Republic“ https://mid.gospmr.org/en/about_republic, (5. rujna 2024).

napomenuti da su manjine te koje se najviše protive proeuropskim vlastima i bilo kakvoj europeizaciji, gdje spadaju dakako i Gagauzi.²⁹

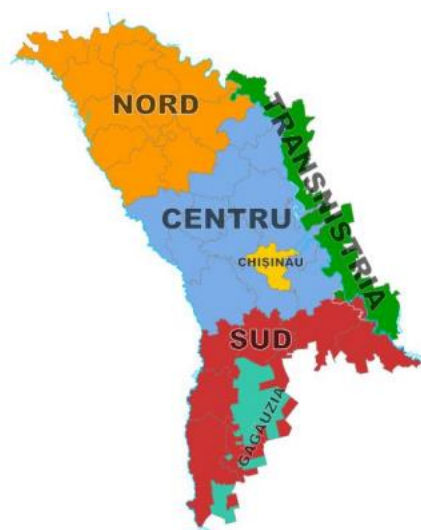
²⁹ Marcin Kosienkowski, „Moldova's National Minorities: Why are they Euroskeptical?“, (Pariz: Ifri, 2014), 15-20.

4. POLITIČKA SITUACIJA

4.1. Administrativno-teritorijalni ustroj Republike Moldavije i politički profili Gagauzije i Moldavije

Republika Moldavija ima šest razvojnih regija: sjeverna razvojna regija, središnja razvojna regija, južna razvojna regija, općina Kišinjev, Pridnjestrovlje (službeno, *Unitățile administrativ-teritoriale din stînga Nistrului* – 'Administrativno-teritorijalne jedinice na lijevoj strani Dnjestra') i autonomna regija Gagauzija. Podijeljena je na rajone (ili oblasti), primjerice, *Raionul Cahul, Raionul Orhei, Raionul Hîncești*.³⁰

Prikaz 1: Razvojne regije R. Moldavije³¹

One se pak dijele na manje jedinice: gradove, sela i oblasti (distrikte) koje su svojstvene postsovjetskim državama. Ima 1681 selo, 65 gradova, a 5 gradova ima status oblasti i to su uvijek središta razvojnih regija (primjerice, Komrat u Gagauziji, Tiraspol u Pridnjestrovlju i Kišinjev).³² Iako službeno dio Republike Moldavije, autonomna regija Pridnjestrovlje odcijepljena je od ostatka države još od 1990. kada je proglasila svoju neovisnost koju do sada nije priznala niti jedna druga međunarodno priznata država. Politički, ekonomski i

³⁰ Republica Moldova Pagina Oficială, „Organizarea administrativ-teritorială“ <https://moldova.md/ro/content/organizarea-administrativ-teritoriala> (5. rujna 2024).

³¹ Wikimedia Commons, „Atlas of Moldova“ https://commons.wikimedia.org/wiki/Atlas_of_Moldova (5. rujna 2024).

³² Petronela Scutariu i Irina Udovenco, „Parallel Approach on Territorial Division in the Romanian and Moldovan Public Administrations - Similarities and Differences“, *European Journal of Law and Public Administration* 2018, 5, URL https://www.researchgate.net/publication/330457092_Parallel_approach_on_territorial_division_in_the_romanian_and_moldovan_public_administrations_-_similarities_and_differences/link/5c4133a2299bf12be3d044fd/download?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19 (6.7.2024.).

društveno djeluju odvojeno od moldavske vlade i cjelokupne republike.³³ Od ukupnog broja stanovništva koje iznosi 3,325,000 (po popisu iz 2024.), više od 160,000 stanovnika živi u Pridnjestrovlju.³⁴ Po popisu iz 2022., u Gagauziji živi oko 121,700 stanovnika, no zbog migracija smatra se kako prava brojka ne prelazi 75,000 stanovnika.³⁵

Što se tiče općeg političkog stanja, prema istraživanju *Freedom House*-a, neprofitnoj organizaciji koja se bavi procjenjivanjem stupnja slobode i ljudskih prava unutar demokratskih društva, iz 2024. godine, moldavsko stanovništvo suočava se s manjkom vladavine prava, korupcijom na najvišim državnim razinama i isprepletenošću političkih i ekonomskih interesa. Ipak, Moldavci su isto tako slobodni izraziti svoju vjeroispovijest, mišljenje i okupljati se prema svom izboru.³⁶ Od 2021. pod vodstvom su predsjednice Maia Sandu i proeuropske *Stranke za akciju i solidarnost* koju je poduprlo 53% glasača. Pobjeda jedne takve kombinacije vladajućih značila je snažan odmak od Rusije i oligarha koji su dotad imali monopol nad Moldavijom, stjecanje statusa zemlje kandidatkinje za ulazak u EU 2022. godine i odlučan zaokret prema europskim vrijednostima i politikama što za cilj ima punopravno članstvo i sudjelovanje u EU. Posljednjih godina, kao i ostatak svijeta, Moldavija se morala zaustaviti sa svojim planovima o punopravnom sudjelovanju u europskim poslovima i rješavati novonastale krize koje je izazvala pandemija. Ubrzo nakon toga, kada je početkom 2022. počeo ratni sukob između Rusije i Ukrajine, na moldavskim su se vratima pojavile brojne izbjeglice koje su počele ulaziti u zemlju. Rat je prodrmao Moldaviju na ekonomskom (rast cijena), političkom (jači sukob među europskim i ruskim pristašama) i društvenom (produbljenje razlika u već ionako podijeljenom društvu) planu.³⁷

Što se tiče prava nacionalnih manjina, Republika Moldavija, prema zakonu br. LP382/2001 iz 19. srpnja 2001. ('O pravima pripadnika nacionalnih manjina i pravnom statusu njihovih organizacija') obvezuje se štititi slobode i prava pripadnika nacionalnih manjina što u zakonu navodi kao „neodvojivo od zaštite ljudskih prava“. Takve osobe, koje imaju drugačije etničko porijeklo (i mogu se razlikovati kulturološki, vjerski i jezično), jednake su pred zakonom i ne smiju biti diskriminirane, a Republika Moldavija obvezuje se očuvati njihovu posebnost

---

³³ Republic of Moldova, Official Website, „Administrative-territorial organization of Moldova“, <https://moldova.md/en/content/administrative-territorial-organization-moldova> (7. srpnja 2024).

³⁴ Worldometer, „Moldova Population“, <https://www.worldometers.info/world-population/moldova-population/> (7. srpnja 2024).

³⁵ Bob Deen i Wouter Zweers, „Gagauzia, the restless region in the south“, u: *Walking the tightrope towards the EU: Moldova's vulnerabilities amid war in Ukraine* (Hag: The Clingendael Institute, 2022), 30-36.

³⁶ Freedom house, „Moldova“, <https://freedomhouse.org/country/moldova> (7. srpnja 2024).

³⁷ BTI Transformation Index, „Moldova Country Report 2024“, <https://bti-project.org/en/reports/country-report/MDA> (7. srpnja 2024).

potičući istraživanja na području jezika, povijesti i kulture, štiteći njihove spomenike i stvarajući uvjete za etnički, kulturološki i jezični razvoj. Imaju pravo na osnovno i visoko obrazovanje na moldavskom i ruskom, dok im se istovremeno osigurava mogućnost obrazovanja na vlastitom jeziku. Država im isto tako obećava da se administrativno-teritorijalna uređenja neće provoditi bez uvažavanja njihovog mišljenja i da im neće promijeniti etnodemografski sastav regija. Nazivi mjesta i ulica su na moldavskom jeziku, no u mjestima kojima je dodijeljena autonomija, mogu biti i na (drugom) lokalnom službenom jeziku te na ruskom.³⁸

U Gagauziji, svoju prethodnicu Irinu Fyodorovnu Vlah, 2023. godine zamijenila je promoskovska kandidatkinja, baškanica Eugenia Guțul koja je Gagauziju dalje odvela u smjeru Rusije³⁹. Prema navodima naših ispitanika, u usporedbi s Moldavcima, Gagauzi su mnogo više okrenuti Rusiji te su u boljem su odnosu s Pridnjestrovljevcima. Spominju kako baškanica redovno odlazi ruskom predsjedniku Vladimiru Putinu na prijeme, dok uopće nije u komunikaciji s predsjednicom Moldavije niti odlazi u moldavski parlament (za razliku od svoje prethodnice koja je to činila). Predsjednica Moldavije, pak, optužuje baškanicu za suradnju sa strankom koja je optužena za ilegalne radnje. Baškanica ne govori rumunjski te, iako govori gagauski, koristi uglavnom ruski jezik koji je najzastupljeniji jezik u gagauskom parlamentu. Proeuropsko nastrojeni Moldavci smatraju Gagauze (kao i Pridnjestrovljeve, no oni se ne smatraju dijelom zemlje) kočnicom u napretku države, preprekom u pregovorima s EU i „narodom koji je zapeo u prošlosti“. Iako se odnosi s Turskom njeguju te Turska nastoji ulagati u Gagauziju (prema izvještaju Anadolu Ajansı, turske firme uložile su u Moldaviju preko 300 milijuna dolara)⁴⁰ ((re)turicizirati je?), turski je utjecaj mnogo slabiji od ruskog.

Temom političkog profila Gagauzije i Gagauza te što ispitanici misle o trenutnoj situaciji bavit ćemo se u kasnijim poglavljima. Prije toga, osvrnut ćemo se na razdoblje nakon raspada SSSR-a, da vidimo kako su Gagauzija i Pridnjestrovlje dospjele tamo gdje jesu danas. U nastavku rada, predstaviti ćemo istraživački dio, odnosno uključiti izjave naših ispitanika. Svaka naredna tema bit će potkrijepljena mišljenjima i stavovima pripadnika gagauskog naroda. Kao što smo već objasnili u poglavlju o metodologiji rada, u samom tekstu nalaziti će

---

³⁸ Guvernul Republicii Moldova - Agenția Relații Interetnice, „Legislație“ <https://ari.gov.md/ro/legislatie-interna> (8. rujna 2024).

³⁹ Ecoi.net, „Pro-Moscow, Former Gagauzia Leader To Run For Moldovan President“ <https://www.ecoi.net/en/document/2113533.html> (8. srpnja 2024).

⁴⁰ Anadolu Ajansı, „Türk firmalarından Moldova'da 300 milyon dolarlık yatırım“ <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turk-firmalarindan-moldovada-300-milyon-dolarlik-yatirim/2016809> , (8. srpnja 2024).

se prijevod na hrvatski jezik, dok će u bilješkama ispod biti navedena i originalna izjava na turskom ili rumunjskom jeziku.

4.2. Sukob za neovisnost: treba li Gagauzija biti nezavisna država?

U povijesti Gagauzije ima jedan poznati događaj. Tih je godina mogao izbiti rat. Onako kao što se dogodilo s Pridnjestrovijem. Znači, vjerojatno znate. Izbio je rat s Pridnjestrovijem. Bilo je mnogo mrtvih. Mogao je izbiti i u Gagauziji. Moji su djedovi odlazili na polja, na krajeve sela kako bi zaustavili rat i vojnike u slučaju da dođu. Nisu imali oružje. Ljudi su sami tako odlazili tamo kako bi zaštitili svoju zemlju. Jer Kišinjev je poslao vojnike na Gagauziju i njezinu zemlju. Ceste su bile zatvorene. Ponekad na YouTube-u iskoče ta videa. Dakle, ceste su bile zatvorene, zatvorili su ih radnim strojevima. No, hvala Bogu, rat tada nije izbio. Ljudi su se obradovali. Taj je događaj bio svojevrsan primjer ovome svijetu. Ljudi su se mogli dogovoriti, a da ne započnu rat. Odnosno, pronašli su rješenje. Zbog toga, smatram kako Gagauzi moraju uspostaviti kontakt s moldavskom predsjednicom. Kako ne bi izbile još problematičnije situacije.⁴¹

Ovako je ispitanik u ranim dvadesetima ispričao događaj koji se na moldavskim prostorima dogodio 90-tih. Naime, u posljednjim godinama Sovjetskog Saveza, i Moldavci i Gagauzi počeli su jačati svoje nacionalne osjećaje. Moldavci na način da se pojavila težnja za bližim odnosom s Rumunjskom (za njihovim romanskim korijenima), pa čak i pripojenjem, a Gagauzi na način da su postali svjesniji svoje posebnosti i odvojenog identiteta. Uslijedit će godine kada će se Gagauzi, najviše iz straha od odumiranja zbog svoje malobrojnosti i političke slabosti naspram Moldavaca i Rusa te iz straha da, zajedno s Moldavijom, ne postanu dijelom Rumunjske, nastojati izboriti za svoju neovisnost, kao regija ili kao zasebna država. Upravo iz tih razloga, 1990. godine, proglasit će Gagausku Republiku, državu neovisnu od Moldavije, ali u sklopu SSSR-a⁴². Ipak, status Gagauzije ostao je nejasan i nedefiniran uslijed pridnjestrovjevskog konflikta koji je započeo te iste godine te, iako su nekoliko godina djelovali kao kvazi-republika (cijelo vrijeme pregovarajući s Moldavijom o svom statusu), zbog novonastalog rata i nemira koji su se podigli između Pridnjestrovjevaca, Moldavaca i Gagauza, Gagauzija je ipak proglašena autonomnom *regijom* 1994⁴³. Kao što je

---

⁴¹ Çünkü Gagavuzya'nın tarihinde ünlü bir şey var. O yıllarda çünkü savaş durumu çıkabiliyordu. Hep Transnistria bölgesiyle gibi. Biliyorsunuz, belki biliyorsunuzdur. Transnistria'yla savaş çıktı. Çok ölüm oldu. Hep Gagavuzya'da da çıkabiliyordu. Dedem de, dedelerim de böyle çıkıyorlardı kırlara. Köylerin kenarına. Savaşla askerler gelirse askerleri durdurmak için. Ama silah bir şey yoktu. Sadece insanlar çıkıyordu kendileriyle. Topraklarını korumak için. Çünkü Kişnev'den askerler gönderildi. Gagavuzya'ya, topraklarına. Yollar kapalıydı. YouTube'da videolar da bazen böyle karşı geliyor. Yani yollar kapalıydı. İş makinelerle kapıyordu. Ama çok şükür o zaman savaş çıkmadı. İnsanlar da sevindi. Bu dünyaya da bildiğim kadarıyla böyle bir örnek oldu. İnsanlar savaşızı birbirleriyle anlaşabildiler. Yani bir sonuç bulabildiler. O yüzden bence şimdi de Gagavuzlar'ın Moldova Cumhurbaşkanı ile bir iletişimi kurmalı. Daha sıkıntılı durumlar çıkmasın.

⁴² OSW, Centre for Eastern Studies, „Gagauzia: growing separatism in Moldova?“

<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-03-10/gagauzia-growing-separatism-moldova> (5. rujna 2024).

⁴³ Anadolu Üniversitesi, „Gagavuzya Özerk Bölgesi“ <https://anabilgi.anadolu.edu.tr/?contentId=37375> (5. rujna 2024).

u gornjem navodu opisano, Gagauzi nisu imali niti oružja niti vojnika niti bilo kakve potrebne vojne opreme kako bi se bilo obranili bilo borili za državnu neovisnost. Proglašenje autonomne regije bio je kompromis koji je, u tom trenu, mogao zadovoljiti obje strane (gagausku potrebu za odvojenošću i moldavsku potrebu za unutarnjim mirom). Novonastala autonomna regija, *Gagavuz Yeri*, formirana je pod vodstvom baškana (izvršna vlast) i narodne skupštine (zakonodavna vlast). Dopusšteno joj je samoizjašnjenje, odnosno odvajanje, u slučaju da Moldavija izgubi svoj suverenitet, primjerice, ako se ujedini s Rumunjskom (što je i danas jedna od većih briga proruskih, progagauskih Gagauza). Službenim jezicima proglašeni su moldavski (danas rumunjski), ruski i gagauski.⁴⁴

Danas, odvajanje Gagauzije od Moldavije i stvaranje zasebne republike nije više politički cilj niti je nešto što bi prosječni Gagauz procijenio kao nešto pozitivno. Bilo da su proeuropsko, bilo prorusko nastrojeni, žele ostati dijelom Moldavije. Kao što ćemo vidjeti u navodu niže, smatraju kako je ta raznolikost, višejezičnost i multikulturalnost ono što čini Moldaviju posebnom. Ispitanik u ranim dvadesetim godinama, pojasnio je kako je to izgledalo u godinama kada je Gagauzija nastojala djelovati kao zasebna država i kakvog su stava danas:

Nakon Sovjeta, države su se počele odvajati. Osnovali su vlastite zemlje. Isto tako i Gagauzi, koji su živjeli u jednoj regiji, htjeli su osnovati vlastitu zemlju. Osnovali su Gagausku državu koja je potrajala kojih pet godina. Koliko mi je poznato, imala je svoju banku, svoj ekonomski sustav. Imali su vlastite osobne iskaznice i vlastite putovnice. Na njima je pisalo „Gagauz“. „Gagauska zemlja“, tako nešto, „gagauski državljanin“. No nakon toga, 1995.-1996., ne mogu točno reći, Gagauska država ujedinila se s Moldavijom. No, sada kao zasebna regija. S vlastitom himnom, abecedom, zastavom i vladom. Ipak, gagauska vlada vezana je za moldavsku vladu. No, ljudi to uglavnom ne žele, danas ne žele neovisnost. Nisam čuo takvo nešto. Ljudi žele živjeti u miru. Samo neka država nikog ne dira. I ja mislim da nema potrebe da se sada odvoji od Moldavije. To je ionako ljepota Moldavije.⁴⁵

Ispitanica u ranim dvadesetima, mišljenja je i kako je važno da se primarno sačuva gagauska neovisnost od Moldavije, u kulturnom i etničkom smislu. Smatra kako trenutna vlast nastoji uništiti posebnosti Moldavije te ujediniti Moldaviju s Rumunjskom, mijenjajući zakone kako

---

⁴⁴ Deen i Zweers, „Gagauzia, the restless region in the south“, 33.

⁴⁵ „Sovyetler sonra devletler, ülkeler ayrılmaya başladılar. Kendi cumhuriyetlerini kurdular. Gagavuzlar da, çünkü onlar bir bölgede yaşadıkları için... Kendi cumhuriyetini kurmak istediler. Kurunca da 5 sene falan Gagavuz Cumhuriyeti diye bir ülke oluştu. Kendi bankası, kendi para sistemi bildiğim kadarıyla. Kendi kimlikleri oluyordu, kendi pasaportları. Orada yazıyordu Gagavuz. Gagavuz toprağı öyle bir şey. Gagavuz vatandaşlıyım diye. Ama ondan sonra... 1995'den 1996'da ama tam olarak söylemem şimdi. Gagavuz Cumhuriyeti Moldova'yla birleşti. Ama artık özel bir bölge olarak. Kendi milli marşıyla, kendi alfabesiyle, kendi bayrağıyla, kendi hükümetiyle. Ama Gagavuz'un hükümeti Moldova hükümetine de bağlı. Ama insanlar genelde istemiyorlar. Bugün de istemiyorlar bağımsızlığı. Yok, öyle durumları duymadım. İnsan rahat yaşamak istiyor. Devlet kimseyi değmesin. Bence de şu ana gerek yok Moldova'yla ayrılınsın. Çünkü Moldova'nın güzelliği bundadır.“

bi se to u jednom trenu moglo što jednostavnije izvesti. Najveći korak prema rumunjizaciji Moldavije bio je zakon kojim je službeni jezik preimenovan iz *rumunjski* u *moldavski*:

Zapravo, neću pogriješiti ako kažem da naša trenutačna predsjednica ide baš u tom smjeru (pripojenju Rumunjskoj). Zato što su prije nekoliko godina uništili materinji jezik Moldavije. Kako su ga uništili? *Academia de Științe* ('Akademija znanosti') donijela je ovakvu odluku: moldavski jezik zapravo ne postoji. Postoji samo rumunjski. I tako se kod nas promijenio zakon. Takvoj se odluci pogotovo Gagauzi protive. Zašto? Mi smo ionako zaseban narod. Uz to, pokušavaju uzeti posebnosti Moldavije, pokušavaju ih uništiti. Ako Moldavija i Rumunjska postanu jedna te ista zemlja, najteže je objediniti zakone, spojiti sve dokumente. No ako je jezik isti, taj je proces mnogo brži. Ionako je jezik isti. A to se u povijesti već dogodilo, 1849. godine. Takvo ujedinjenje se dogodilo. Rumunjska i Moldavija su se ujedinile. To smo već doživjeli i zna se što je to. I zbilja, Moldavija je jedno, a Rumunjska drugo. Većina Moldavije protivi se tome (ujedinjenju).⁴⁶

Kao što vidimo, aktualna vlast nastoji sve više odvesti Moldaviju u europskom smjeru, dok Gagauzi vide to kao prijetnju vlastitoj autonomiji, održavanju gagauskog identiteta te trenutačnom ustroju Moldavije. U sljedećem poglavlju detaljnije ćemo se osvrnuti na aktualne političke razlike i sraz koji se dogodio između Republike Moldavije i UTA Gagauzije (*Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia* – 'Autonomna teritorijalna jedinica Gagauzija').

4.3. Sraz u političkim stavovima između moldavske predsjednice i gagauske baškanice

Ona (baškanica Guțul) snažno podupire Rusiju i s vremena na vrijeme napiše na svom Facebook profilu da smo mi zajedno, Gagauzi i Rusi te da je Rusija u pravu. Ako ste čuli, nedavno, prošli tjedan, Facebook je blokirao njezin profil. Nitko nije shvaćao što se događa. Nakon što joj je Facebook blokirao profil, jer je pozivala na rat i separatizam, vlada SAD-a također je provela neke sankcije i, ako pratite vijesti, mogli ste vidjeti da neće moći ući u zemlje EU. Turska, koja podupire baškanicu, također će to učiniti i više neće biti primljena ni u jednu razvijenu zemlju. Dakle, ona savršeno govori gagauski, no svedjedno podupire rat i rusku stranu i poziva da to isto činimo, da podupremo Rusiju, svijet koji nas je izabrao. A mi znamo da je vezana za kriminalnu organizaciju, ja nisam glasala za nju, a moj suprug je. Naš sin pak kaže: „Što se događa ovdje? Mi nismo u civiliziranom svijetu.“⁴⁷

⁴⁶ „Șoyle aslında şu anki cumhurbaşkanımız tam da bu yönde hareket ediyor desem yanlış olmayacak. Çünkü birkaç sene önce Moldova'nın ana dilini yok ettiler. Nasıl yok ettiler? Academia de Științe, şöyle bir kararı vardı. Moldovaca aslında yok. Var olan tek dil Romancadır. Ve bizde anayasa değiştirildi. Anayasada artık resmi dil Moldovaca değil, Romancadır. Böyle bir karara özellikle gagauzlar karşı çıkıyor. Neden? Zaten biz ayrı bir milletiz. Bir de Moldova'nın özelliklerini almaya çalışıyorlar, yok etmeye çalışıyorlar. Romanya ile bir ülke olursa en zor kısım kanunları birleştirmek, bütün evrakları birleştirmek. Dil aynı olunca bu süreç çok daha hızlı olacak. Zaten aynı dil. Ki tarihte de 1849'da oldu. Böyle bir birleşme oldu. Romanya ve Moldova birleşti. Ve bunlar artık yaşandı. Bunlar artık biliniyor. Ve fakat Moldova ayrı, Romanya ayrı. Moldova'nın büyük bir kısmı bu fikre karşı.“

⁴⁷ Ea acum susține foarte tare Rusiei și câteodată scrie pe pagina Facebook că noi suntem împreună, Găgăuzii, cu Rusia și Rusia că are dreptate. Dacă ai auzit, nu de mult, era închisă din partea Facebook-ului, pagina ei, în săptămâna trecută. Și după asta, lumea nu înțelege ce se întâmplă. După ce Facebook a închis pagina ei, că erau niște lozunguri să se cheamă la război, la separatismul, guvernamentul SUI-ei, tot s-au făcut sancțiune și dacă te uiți în news political, se vezi că în near future, în timpurile apropiate, să nu să fie persoana care poate meargă în țările Uniunii Europene. Turcia, care susține bașcanul, tot să facă asta și ea n-a să fie primită nici la o țară dezvoltată. Deci, ea vorbește perfect găgăuză, dar totuși susține războiul din partea Rusiei și face lozungurile că trebuie să suportăm Rusia, lumea care ne-o ales. Dar știm că este legată cu grupă criminală, eu n-am votat după dânsa și soțul meu a votat, dar băiatul totuși spune ce se întâmplă aici, noi nu suntem în lumea civilizată.

Prikaz 2: Gagauska baškanica Guțul na prijemu kod ruskog predsjednika Putina u ožujku 2024.⁴⁸

Kao što možemo saznati iz izjave koju nam je dala profesorica koja je pristupila ispitivanju, gagauska vlast usred je jedne od najvećih političkih eskalacija u modernom razdoblju, koja snažno utječe na unutarnju političku situaciju, uključujući i privatne živote građana. Prilikom posjeta Kremlju početkom 2024., Guțul je izjavila kako proeuropska moldavska vlada tlači proruske stanovnike njezine regija i zatražila zaštitu, na što je Rusija spremno potvrdno odgovorila s obzirom da im proruska orijentirana skupina daje direktnu mogućnost da svoj utjecaj zadrže i kontroliraju u jednoj zemlji na vratima Europe. Za razliku od Pridnjestrovljeva, Gagauzi službeno nisu odvojeni od moldavske vlasti te je time pitanje ruskog utjecaja još osjetljivije i važnije.⁴⁹ Kao što smo mogli iščitati iz navoda gagauske sveučilišne profesorice u kasnim četrdesetima, baškaničina potpora Rusiji je potpuna (do mjere da podržava rat), a kao razlog navodi rusku naklonost Gagauzima. Mladi pak, koji su sve češće proeuropski i/ili liberalno orijentirani, vide takav stav kao zaostao, neciviliziran te žele biti dijelom modernog svijeta, odnosno, Europe. Profesorica nastavlja:

Znam da mnogi mladi ne podupiru baškanicu, no starije stanovništvo je podupire. Moderni, mladi ljudi koji razumiju da se svijet mijenja i da smo na putu prema Europskoj uniji, znam, primjerice, da moj sin i njegovi prijatelji ne podupiru Rusiju i gagausku baškanicu. To mogu sa sigurnošću tvrditi. Želim reći

⁴⁸ Politico, „Putin vowed to protect pro-Russia Moldovan region, its leader says“ <https://www.politico.eu/article/vladimir-putin-russia-moldova-gagauzia-evghenia-gutul/>, (5. rujna 2024).

⁴⁹ DFRLab, „Unpacking the Kremlin media blitz surrounding Gagauzia leader’s Russia visit“ <https://dfirlab.org/2024/03/19/kremlin-media-blitz-gagauzia/> (8. srpnja 2024).

da, po mom mišljenju, moderni mladi ljudi koji razumiju da se svijet mijenja i da idemo među razvijene zemlje, a ne one koje nas vuku u rat, ne podupiru baškanicu.⁵⁰

Razilaženje u mišljenjima, dovelo je do toga da predsjednica Sandu i baškanica Guțul ne komuniciraju ni na koji način, baškanica ne odlazi u moldavski parlament, a predsjednica u pravilu jako rijetko odlazi u Gagauziju te se prilikom svojih posjeta ne nalazi s baškanicom. U ožujku 2024. godine, kada je baškanica otišla na prijem u Rusiju, predsjednica je upriličila iznenadni posjet regiji. Posjet je prošao vrlo burno, s jedne strane bio je popraćen protestom protiv predsjednice i moldavske vlasti s natpisima poput „Maia, van iz Gagauzije“ i „Maknite prste s Gagauzije“, dok je u isto vrijeme Sveučilište u Komratu na svoju zgradu objesilo tri zastave: moldavsku, gagausku i onu Europske unije. Dobivši vijest o iznenadnom posjetu, baškanica Guțul koja je nedavno prije toga izjavila kako će se Gagauzija odvojiti od Kišinjeva, ako se Moldavija ujedini s Rumunjskom, optužila je predsjednicu da se ponašaju poput okupatora i dodala:

Danas u Gagauziji svjedočimo u realnom vremenu kako Maia Sandu tretira svoju zemlju: ljudi su okruženi policijom, nije im dozvoljeno postavljati pitanja nadležnima, a u isto vrijeme na zgradi vijori strana zastava. Sramota.⁵¹

Savjetnik predsjednice, Adrian Băluțel, odgovorio je kako „ne postoji ništa sporno kada se radi za isti cilj, a to je dobrobit gagauskog naroda, realizacija što većeg broja projekta i jedinstvo i mir u čitavoj Moldaviji“.⁵²

Dakako, većina Gagauza, bilo da su prorusko bilo proeuropsko nastrojeni, vide njihovo neslaganje kao vrlo problematično i pogubno za bilo kakvo sudjelovanje Gagauzije u državnim poslovima. Mnogi zamjeraju i činjenicu što baškanica ne govori rumunjski, službeni jezik republike:

---

⁵⁰ Știu că tineri în multe parte nu susține bașcanul, dar oamenii în vârstă susține. Tineri moderni care înțeleg că lumea se schimbă că noi suntem în drumul Uniunii Europene, știu eu că băiatul meu și prietenii lui nu susțin partea Rusiei și bașcanul Găgăuziei. Asta pot să te spun serios. Dar vreau să spun că, după părerea mea, tinerii moderni, care înțeleg că lumea se schimbă că mergem în țările dezvoltate, nu în țările care ne trage în război, nu suport bașcanul.

⁵¹ „Astăzi, în Găgăuzia, asistăm în timp real cum Maia Sandu își trădează țara: oamenii sunt îmbrânciți de forțele de ordine, nu pot adresa întrebări autorităților, iar în același timp, pe clădire arborează un drapel străin. Aceasta este o rușine.“

⁵² „Nu există nicio divergență când se lucrează pentru același obiectiv: bunăstarea găgăuzilor și realizarea a cât mai multor proiecte de dezvoltare locală, unitatea și pacea în toată Moldova.” DIGI 24.ro, „Maia Sandu a făcut o vizită-surpriză la Comrat, după ce bașcana Găgăuziei a amenințat cu separarea de Republica Moldova“ <https://www.digi24.ro/stiri/externe/moldova/maia-sandu-a-facut-o-vizita-surpriza-la-comrat-dupa-ce-bascana-gagauziei-a-amenintat-cu-separarea-de-republica-moldova-2754345> (9. srpnja 2024).

Ona ne govori rumunjski, ali govori savršeno ruski i gagauski. Uopće ne govori rumunjski, uopće. Ne znam, uopće ne želim razgovarati o njoj jer me živcira. Da tako kažem, radi neke stvari koje nam se ne sviđaju, najprije s ljudske stranke, a zatim i s nacionalne, gagauske.⁵³

Zanimljivo, čak i neki proruski Gagauzi ne podupiru baškanicu, uglavnom zbog navodnih kriminalnih radnji koje su vežu uz stranku koja ju je podržala na izborima. U nastavku možemo pročitati komentare dvoje studenata na tu temu:

Trenutačno ne postoji nikakva komunikacija između gagauske baškanice i moldavske predsjednice. Predsjednica je izabrana prije četiri godine. Nisam nikada vidio da je posjetila Gagauziju. To se nije dogodilo. Nije bilo ni u vijestima. Neka se uspostavi nekakav dijalog kako situacija ne bi bila još gora. Aktualna predsjednica Gagauzije, koliko ja znam, ide stalno u Rusiju u posjete. Na primjer, 9. svibnja, što je to ono bilo? Dan pobjede. Posljednji dan Drugog svjetskog rata obilježava se kao 9. svibnja. 9. svibnja gagauska predsjednica bila je u Rusiji na poziv predsjednika Putina. I ona je otišla tamo proslaviti taj praznik. Komunikacije između Rusije i gagauske predsjednice je dobra. No s Moldavijom se ne uspostavlja nikakav kontakt. To je problem jer mi živimo u Moldaviji, u istoj zemlji. Kako bi ljudima bilo bolje, potrebno je naći zajednički jezik.⁵⁴

Situacija u Gagauziji je malo drugačija. Zašto? Prvo, naša baškanica je nedavno izabrana. Prošle godine u lipnju, ne, mislim da u srpnju, tu negdje, ako se dobro sjećam. I naravno, došlo je do promjena, jer prethodna je baškanica imala drugačije ciljeve, drugačije strategije i situacija je bila zbilja dobra. Kako je bilo drugačije? Pa, barem je postojao neki red. Naša je baškanica išla u vladu, u parlament. Predsjednica nije prihvatila aktualnu baškanicu. I dalje je ne prihvaća. Naša je baškanica izabrana prije godinu dana i predsjednica je još uvijek ne prihvaća. Zašto? Ispalo je da je stranka koja je poduprla baškanicu zapravo vezana uz ilegalne radnje. Zbog toga naša aktualna predsjednica ovako kaže: „Mi nikada nećemo pustiti u vladu nekoga tko se bavi nezakonitim radnjama.“ Kakva je to stranka, izvanzakonska stranka? Takvom je proglašena. Ustavni sud je donio takvu odluku. Prije deset godina, mislim, ukrali su u Moldaviji jednu milijardu dolara. Mnogo novaca za malu zemlju. Proveli su istraživanja i ispitivanja i ispalo je da je utemeljitelj stranke kriv. Trenutačno je van države i da pokuša ući u Moldaviju, odmah bi ga zatvorili. No, ima još nešto, možemo i ne reći da je ukrao jednu milijardu jer je grad u kojem bio gradonačelnik bio prekrasno uređen. Jedan od najljepših u Moldaviji, razvijeniji od Kišinjeva. Za djecu su izgradili parkove, spustili cijene namirnica. Zato neki ljudi ne vide to kao da je ukrao od njih, već i ako jest to učinio, na kraju je uložio u njih.⁵⁵

---

⁵³ „Ea nu vorbește română, dar perfect vorbește rusă și găgăuză. Deloc, nu vorbește română deloc. Nu știu, eu deloc nu vreau să vorbesc despre dânsă, că mă nervează. Așa să spunem, face așa niște lucruri care nu ne place și nu ne place, în primul rând, din partea umânească și din partea naționalei mei, găgăuze.“

⁵⁴ Şu an Gagavuz başkanı bir de Moldova Cumhurbaşkanları onların arasında hiçbir iletişim olmuyor. Moldova Cumhurbaşkanları Cumhurbaşkanları olunca dört sene önce seçimler oldu. Hiç görmedim ki kendisi gelsin Gagavuzya'yı ziyaret etsin. Böyle durumlar olmadı. Haberlerde de çıkmadı. Bir diyalog falan olsun. Nasıl durum kötüleşmesin, durumu kötüleştirmemek için. Şimdiki Gagavuzya başkanı da benim bildiğim kadarıyla Rusya'ya hep gidiyor bazı ziyaretler için. Mesela 9 Mayıs neydi o? Zafer günü, 2. Dünya Savaşı'nın son günü 9 Mayıs olarak geçiyor. 9 Mayıs'ta Gagavuz başkanı Rusya'daydı. Rus presidentin davetiyle Putin davet etmiş onu. O da oraya gitti o bayramı kutlamak için. Rusya'yla Gagavuz başkanıyla iletişim iyi. Ama Moldova'yla hiçbir türlü bir diyalog kurulmuyor. O sıkıntılı. Çünkü biz Moldova'da yaşıyoruz. Hep aynı topraklar. Ortak bir yol bulmalı ikisi de. İnsanlara iyi olması için.

⁵⁵ Gagavuzya'daki durum biraz daha farklı. Neden? Çünkü birincisi bizim başkanımız yeni seçildi. Geçen sene Haziran ayında yok Temmuz ayında sanırım yanlış hatırlamıyorsam o civarlarda. Ve tabi bir değişiklik oldu çünkü önceki başkanımızın hedefleri farklıydı, stratejileri farklıydı ve gayet iyiydi durum. Nasıl farklıydı? Şöyle farklı en azından bir düzen vardı. Bizim başkanımız hükümete, parlamentoya giriyordu. Şu anki başkanımız cumhurbaşkanımız kabul etmedi. Halen kabul etmedi. Şu anki başkanımız bir senedir seçilmiş başkanımız ve cumhurbaşkanımız onu halen kabul etmiyor. Neden kabul etmiyor? Çünkü şu anki başkanımıza destek veren parti yasa dışı olarak gösterildi. Bu yüzden de şu anki cumhurbaşkanımız şöyle diyor: biz yasa dışı şeylerle uğraşanlara hükümete yer vermeyiz diyor. Peki bu nasıl bir parti yani yasa dışı olan? Parti yasa dışı olarak ilan

4.4. Pripojenje Rumunjskoj?

Dok smo bili djeca, mi smo učili moldavski jezik. Sada ga je država preimenovala u rumunjski. Dakle, tamo je nekoć pisalo moldavski. No, posljednjih godina, moldavski jezik više ne postoji. Postoji samo rumunjski. Moldavski se tretira kao dijalekt rumunjskog koji se govori u Moldaviji, samo to. Komplikirana situacija. Sada djeca u školi uče rumunjski. To je novost. Ustav se promijenio. Ako se točno sjećam, ta je odluka donijeta prije dvije godine. Pratim vijesti na Instagramu, tamo sam vidio. Ljudi su se pobunili. Pogotovo stariji ljudi, pitali bi: „Zašto rumunjski? Reci moldavski. Živiš u Moldaviji!“⁵⁶

Prikaz 3: Njemački kancelar Olaf Scholz, moldavska predsjednica Maia Sandu i rumunjski predsjednik Klaus Iohannis, trilateralni sastanak.⁵⁷

Kao što smo ranije naveli, promjena naziva službenog jezika izazvala je pomutnju među Gagauzima, ali i podigla pitanje što to znači za budućnost države. Ujedinjenje Rumunjske i Moldavije (već ostvareno u povijesti, 1859. i 1918.) činilo se malo vjerojatnim zbog komplikacija koje nosi sjedinjenje dva različita sistema, unutarnjih nemira koji bi neminovno

---

edildi. Anayasa Mahkemesi o partiyi yasa dışı ilan etti. Geçen 10 sene önce sanırım Moldova'da 1 milyar dolar kaçırıldı. Çok büyük bir para küçük bir ülke için. Araştırmalar yapıldı, soruşturmalar yapıldı. Sonuç olarak bu kişi suçlu çıkarıldı, gösterildi ve şu an o partinin kurucusu yurt dışında. Çünkü Moldova'ya gelir gelmez onu hapse alacaklar. Ama şöyle bir şey var, o 1 milyarı çaldı demeyelim de suçlu olarak gösterilen kişi belediye başkanı olduğu şehri o kadar güzel yaptı ki. Şu an Moldova'da sanırım en güzel şehirlere biri. Yani Kişinev'den daha gelişmiş bir şehir oldu. Çocuklar için bedavaya parklar açıldı, insanlar için daha ucuza gereken gıdalar satılıyor. İnsan onu şey olarak görmüyor, o 1 milyarı bizden çaldı olarak görmüyor. Çaldıysa bile bize yatırım yaptı.

⁵⁶ „Moldovanca aslında biz çocukken böyle okulda Moldovanca dili öğreniyorduk. Şimdi devlet de Rumanca dili değiştirdi. Yani işte orada Moldovanca bir dil yazıyordu. Ama son yıllarda Moldovanca diye bir dil yok, Rumanca diye bir dil var. Moldovanca ise Moldova'da konuşulan onun sadece bir lehçesi olarak geçiyor, o kadar. O yüzden bu durumda bu karışık. Şimdi çocuklarda okullarda Rumanca dili. Böyle bir değişiklik var. Şimdi bu konstitüsyonda bir değişiklik. İki sene önce, yanlış hatırlamıyorsam iki sene önce oldu. Takip ediyordum Instagram'dan haberleri, orada gördüm. İnsanlar karşı çıktı, vardı. Daha yaşlı insanlar genelde diyorlar, niye Rumanca? Moldovanca bir de. Moldova'da yaşıyorsun.“

⁵⁷ DW, „Kanzler Scholz für Schengen-Beitritt Rumäniens“ <https://www.dw.com/de/kanzler-scholz-f%C3%BCr-schnellen-schengen-beitritt-rum%C3%A4niens/a-65216442> (5. rujna 2024).

buknuli (pogotovo zbog pitanja Pridnjestrovlja i Gagauzije) i promjene u dinamici moći na svjetskoj razini (primjerice, ruski utjecaj bi oslabio). Ipak, zbog nedavne ruske invazije na Ukrajinu, tema eventualnog ujedinjenja dvije rumunjofone zemlje opet je došla na dnevni red, a stanovnici su na obje strane iskazali rastuću potporu (40% u Moldaviji i 50% u Rumunjskoj što je i dalje vrlo nisko, ali je skok u usporedbi sa starijim anketama). Kao razlozi, navode se zajednički korijeni i jezik dviju zemalja, brojne društvene i ekonomske pogodnosti te lakša integracija Moldavije u EU i NATO (potonje bi zasigurno prodrimalo vanjskopolitičku situaciju, s obzirom na ruski sukob s NATO-om). Ipak, Moldavija se bori s brojnim unutarnjim problemima, kao što je pobunjenička regija Pridnjestrovlje čija integracija u Rumunjsku bi bila gotovo nemoguća te Gagauzija koja pokazuje veliku naklonost Rusiji. Zbog navedenih faktora i neravnoteže moći do koje bi neminovno došlo u tom kraju svijeta, ujedinjenje se ipak još uvijek čini kao nerealan scenarij.⁵⁸

Zaključno iz kratkog osvrt na aktualna politička zbivanja, moldavska i gagauska vlast imaju dva dijametralno suprotna glavna cilja: dok gagauska baškanica nastoji približiti Gagauziju što više Rusiji i prijeti odcjepljenjem pri svakom spomenu eventualnog pripojenja Rumunjskoj, predsjednica Sandu čini sve kako bi osigurala Moldaviji mjesto u EU i otvorena je ideji ujedinjenja s Rumunjskom. Međutim, objašnjava kako bi takvo što bilo moguće pokrenuti tek nakon što bi većina moldavskog stanovništva poduprla ideju o ujedinjenju (za sada, 44% Moldavaca izjasnilo se pozitivno o ujedinjenju Moldavije i Rumunjske).⁵⁹ Ratna situacija podigla je tenzije te su obje strane još čvršće zauzele svoj stav. U svemu tome, gubi se gagauštvo, pitanje njihova identiteta i postojanja postaje manje bitnim usred velikih globalno-ratnih previranja. Kao što ćemo moći saznati iz razgovora s ispitanicima, među sobom, Gagauzi također nastoje izabrati stranu, učeći i govoreći rumunjski kako bi pokazali svoju potporu aktualnoj vlasti i integraciji u EU (mnogo mladih nalazi se na toj strani) ili pak ostajući na strani Rusije (oni koji na prvo mjesto stavljaju svoj gagauski jezik i identitet su u manjini). Ipak, prije nego se krenemo detaljnije baviti pitanjem jezika i identiteta, želimo se osvrnuti na to kako je novonastali rat utjecao na svakodnevni život u Gagauziji, gdje rade i kako žive te kako im njihov materinji jezik u svome tome pomaže ili odmaže.

---

⁵⁸ GIS, „Romania-Moldova reunification: Three scenarios“ <https://www.gisreportsonline.com/r/romania-moldova-reunification/> (9. srpnja 2024).

⁵⁹ Geopolitical Monitor, „Assessing a Possible Moldova-Romania Unification“ <https://www.geopoliticalmonitor.com/assessing-a-possible-moldova-romania-unification> (6. rujna 2024).

5. SVAKODNEVNI ŽIVOT U GAGAUZIJI

5.1. Ekonomske prilike, emigracije i zapošljavanje

Prema istraživanju iz 2008. godine, Gagauzija, usprkos tome što je agrarni sektor razvijen, nije igrala značajnu ulogu u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji Moldavije. Najuspješniji sektor je prehrambeni (s naglaskom na proizvodnji alkoholnih pića), a najveći minusi su birokracija, loše ceste, manjak kvalificirane radne snage i neprimjenjivanje europskih tehničkih standarda. Iako se primanja smatraju prosječnima i ne razlikuju mnogo od ostatka Moldavije, nisu dovoljna da bi se njima pokrili svakodnevni troškovi i migracije u inozemstvo radi posla su česte (broj stanovnika opada duplo brže nego u ostatku zemlje usprkos pozitivnom prirodnom priraštaju). Obrazovni sustav je razvijen, no ne i prilagođen potrebama današnjice tako da manjka radne snage. Zdravstveni sustav lošiji je nego u cijeloj zemlji.⁶⁰

Nepovoljna situacija dodatno se pogoršala nakon što je izbio rat između Rusije i Ukrajine, donijevši u zemlju izbjeglice, siromaštvo i inflaciju. Zbog poskupljenja cijena, ljudi su dodatno prisiljeni potražiti posao u inozemstvu. Poljoprivrednici su sve više primorani bacati svoje proizvode jer si ih većina stanovnika ne može priuštiti, pa i oni odlaze raditi u Rusiju. Ispitanici, dvije osobe muškog spola u ranim dvadesetima godinama, objašnjavaju nepovoljnu situaciju na sljedeće načine:

Na primjer, većina poljoprivrednih proizvoda, voće i povrće, izvozila se u Rusiju. Nešto malo odlazilo je u Europu. Možda je sada više, ne znam. No, sjećam se kako su se prije dvije godine jabuke puno bacale. Jer ih nikamo nisu mogli prodati, zbog toga su bile skupe. Neki su ljudi posjekli svoje vrtove, stabla. Jer nisu mogli prodati to voće. Ulagali su novce, no nije bilo prihoda. Stariji ljudi otišli su u Rusiju, a mislim da i mladi.⁶¹

Naša trenutačna predsjednica u potpunosti ignorira Rusiju. Ni prije rata se nije osvrkala (na Rusiju), a nakon početka rata fokusira se na Ukrajinu. Nakon toga, situacija se pogoršala. I na kraju su ljudi ti koji ispaštaju. Sve je postalo skupo, osobito plin, prirodni plin. Ljudi se griju na plin, kuhaju na plin. Zbog toga je postalo teže za ljude.⁶²

---

⁶⁰ Valeriu Prohnițchi, *Autonomous Territorial Unit of Gagauzia: Analysis of the economic situation and development potential* (Kișinjev: Centru Analitic Independent, 2008), 14-26.

⁶¹ Mesela Rusya'ya çođu tarımcılık, meyveler, sebzeler Rusya'ya gidiyordu. Avrupa'ya çok az gidiyordu. Şu an belki açıldı da bilmem. Ama hatırlıyorum iki sene önce elmalar çok atılıyordu. Çünkü hiçbir yere satamıyordum. O yüzden pahalıydı. Bazı insanlar bahçeleri kesiyorlardı. Ağaçları kesiyorlardı. Çünkü satamıyorlar o meyveleri. Para koyuyorlar ama gelir yok. Yaşlı insanlar Rusya'ya gidiyorlardı. Bence gençler Rusya'ya gidiyorlardı.

⁶² Rusya'ya ise şimdiki cumhurbaşkanımız hiç bakmıyor. Savaştan önce bakmıyordum. Savaş başladıktan sonra da Ukrayna'da. Ondan sonra daha kötüleşti durum. Sonuçta insanlar dert çekiyor. Çünkü her şey çok pahalı oldu. Genellikle gaz. Doğal gaz. İnsanların evleri gazla ısınıyor. Gazla yemeđi pişiriyor. O yüzden insanlar için daha sıkıntılı oldu bu.

Gagauzi (mного) emigriraju. Jer u našoj Moldaviji ima malo posla za ljude. Zbog toga, ljudi idu, primjerice, u Rusiju, tamo se žene, tamo ostaju. U posljednje vrijeme sve se češće odlazi i u Europu.⁶³

(Koliko često Gagauzi odlazi raditi u inozemstvo?) Jako, jako, jako, jako, jako često. Često zato što mi u Gagauziji imamo mnogo radnih mjesta, no nisu plaćeni dobro. Plaće nisu dostatne. Imam poreze i život je ovdje u Gagauziji, u posljednje 2-3 godine, postao preskup. Struja, plin... Postali su preskupi, osobito plin. Bio je otprilike 4 leja i sada je 40. 4 leja i 40 leja! To je preskupo za nas! Na primjer, moja plaća je otprilike 10 000 leja, no u pravilu s porezima, imam oko 800 leja. Imam dva kredita, znači, trebam ih platiti. Trebam platiti put, živim na selu, ali radim u gradu. Znači, svakog jutra putujem na posao i trebam to platiti. Trebamo kupiti i neke proizvode. Zapravo, sve postaje skuplje iz dana u dan.⁶⁴

5.2. Zaposlenje i jezik

S obzirom da su rumunjski i ruski dominantni jezici u Republici Moldaviji, poznavanje tih jezika nužno je i za zaposlenje na gotovo bilo kojem radnom mjestu (barem jedan od ta dva). U Gagauziji, ruski je mnogo rasprostranjeniji od rumunjskog, pa je često njegovo poznavanje dovoljno kako bi se moglo zaposliti. Poznavanje ruskog je i nužno kako bi se mogli zaposliti u inozemstvu s obzirom da najčešće migriraju u Rusiju. Ipak, ako žele raditi izvan Gagauzije, u nekom drugom gradu Moldavije, a osobito u Kišinjevu, moraju dobro vladati i rumunjskim jezikom. Ispitanici su nam objasnili kako većina Gagauza ne govori dobro rumunjski ili ga ne govori uopće, pa zaposlenje na takvim radnim mjestima postaje nemoguće. Sveučilišna profesorica iz Gagauzije objašnjava kako je nužno da se otvore nove škole u kojima će se podučavati na rumunjskom, a ne na ruskom, kako bi Gagauzi od malena mogli dobro naučiti rumunjski i zaposliti se u glavnom gradu i na visokim pozicijama:

Učimo kemiju, biologiju, geometriju ili astronomiju na ruskom ili rumunjskom jeziku. No bolje je i trebamo više učiti na rumunjskom. Trebamo otvoriti nove škole. Zašto? Zato što djeca ovdje završe ruske škole i ako ne uče dovoljno i ne polože maturu iz rumunjskog jezika koja se mora položiti s dobrom ocjenom, mogu raditi samo ovdje. Ruski se jako podupire u Moldaviji, s njime možete raditi u javnim institucijama i u privatnim firmama, no naša gagauska djeca tako gube mogućnost da rade u Kišinjevu i u sjevernim regijama. Oni govore samo ruski jezik, no ruski nije jezik države.⁶⁵

---

⁶³ Gagavuzlar çok göç ediyorlar. Çünkü bizim Moldova'da bayağı az iş var insanlar için. Bu yüzden de insanlar mesela Rusya'ya gidiyorlar, orada evleniyorlar, orada kalıyorlar. Ya da Avrupa'ya son zamanlarda çok.

⁶⁴ Foarte, foarte, foarte, foarte, foarte des. Foarte des pentru că în Găgăuzie noi aveam foarte multe muncă, dar nu plătiți bine. Salariile nu sunt atât bune. Avem câteva taxe și viața a devenit aici, în Găgăuzie, în ultimele 2-3 ani, prea expensiv. Electricitate, gaz... Au devenit foarte expensive, în special gazul. A fost de aprox. 4 lei, acum sunt 40 lei. 4 lei și 40 lei. Este prea expensiv pentru noi. De exemplu, salariul meu este de aprox. 10.000 lei. Dar, în regulă cu taxele, am 800 lei. Am două credite, deci trebuie să-mi plătesc creditele. Trebuie să plătesc pentru drum. Eu locuiesc la țară, dar lucrez în oraș. Deci, fiecare dimineață mă duc la serviciu. Deci, trebuie să plătesc pentru asta. Trebuie să cumpărăm niște produse. De fapt, toate lucrurile devine mai expensive zi de zi.

⁶⁵ Învățăm chimia, biologie, geometria, astronomia în rusă sau în română. Dar totuși mai bine, mai mult trebuie să învățăm în română. Trebuie să creăm alte liceurile. De ce? De atât că copiii care aici termină școalele ruse, dacă nu învăță bine și nu dă examen de bacăloriat limba română este obligator pe notă bună, poate să lucreau numai aici. Limba rusă pentru instituțiile publice, pentru companiile private este suportă mult în Moldova și copiii noștri, găgăuzi, pierd posibilitatea să lucreze în Chișinău, în raioanele de nord. De atât că vorbesc numai în rusă, dar limba rusă nu este limba de stat.

Kao što smo ranije spomenuli, u gospodarsko-političkom previranju između ruskog i rumunjskom, gagauski pada u drugi plan. Iako su sentimentalno vezani za svoj jezik, priznaju njegovu nefunkcionalnost i nedostatnost što se tiče njegove uporabe u obrazovnom i poslovnom okruženju (više o tome u narednim poglavljima). Znanje gagauskog nije nikakav plus pri zaposlenju te je njegovo korištenje ograničeno na privatni (društveni i obiteljski) život. Jedine iznimke su radno mjesto učitelja u školi ili profesora na fakultetu (i to za pojedine predmete) ili politika. Ako se pojedinac želi kandidirati za gradonačelnika, zastupnika, baškana ili neku drugu političku funkciju, dužan je savršeno vladati gagauskim jezikom. Profesorica nastavlja:

Ako otvoriš stranicu narodne skupštine, znaš što to znači na gagauskom, nešto kao gagauski parlament. Tamo postoji zakon koji pojašnjava koji su jezici službeni kod nas u Gagauziji. Radi se o tri jezika i jedan od njih je gagauski i ako želiš biti baškan Gagauzije, moraš savršeno govoriti gagauski. Ako želiš biti predsjednik narodne skupštine ili zastupnik, moraš savršeno govoriti gagauski jer gagauski je službeni jezik u našoj autonomnoj regiji. Rumunjski, ruski i gagauski. Tamo se više govore ruski i rumunjski, no službeno i gagauski. Ipak, želim ti reći kako naš gradonačelnik u Komratu govori gagauski savršeno kao i engleski i rumunjski. Ponosna sam na njega. Također gradonačelnik iz Ceadâr-Lunge, grada u Gagauziji, savršeno govori gagauski, rumunjski, ne znam za engleski. Zašto on kao gradonačelnik ili gradonačelnici drugih gradova trebaju govoriti gagauski? Zato što mnogo naših stanovnika, mislim da 94%, je gagauske nacionalnosti. I ljudi u zlatnim godinama (stariji ljudi), mnogi od njih govore gagauski. I ako si načelnik kakvog sela, ti sa starijim stanovništvom trebaš moći razgovarati na gagauskom.⁶⁶

5.3. Obrazovanje

U autonomnim regijama poput Gagauzije, političke odluke koje su tiču jezika i obrazovanja, temelje se na višejezičnosti i multikulturalnosti. U pravilu, kada je u jednoj državi većina stanovnika iste nacionalnosti, obrazovni sustav ujedinjuje i odgaja narod na svoji jedinstveni, unifikacijski način. Međutim, s obzirom da više jezika znači više kultura, a više kultura znači više tradicija, svjetonazora, nacionalnih prošlosti i drugačijih pogleda na budućnost, obrazovni sustav u takvim škola ne podrazumijeva samo unifikaciju jednog naroda, već i prepoznavanje (identifikaciju) i priznanje manjina i njihovih materinjih jezika. U pravilu se manjinski narod uključuje i prilagođava obrazovnom sustavu koji je općeprihvaćen

---

⁶⁶ Dacă deschizi site-ul adunației populare, știi ce înseamnă instituția asta în găgăuză, ca un parlament găgăuz, acolo este o legea care limbile este oficiale la noi în Găgăuzia, trei limbi și una dintre ei este găgăuză și dacă vrei să fii bașcanul Găgăuziei, trebuie să vorbești perfect găgăuză, dacă vrei să fii președinte populației adunării sau deputat, trebuie să vorbești perfect găgăuză că găgăuză este o limbă oficială la noi în autonomie. Română, rusă și găgăuză. Mai mult se vorbesc aici rusă și română, dar găgăuză pentru oficial. Dar totuși vreau să te spun de primarul nostru din Comrat perfect vorbește găgăuză, engleză, română. Sunt foarte mândru că el. Și din Ceadâr-Lunga, încă un raion al Găgăuziei, el tot perfect vorbește găgăuză, română, nu știu cum engleză. De ce el trebuie ca mayor, ca primarul să vorbească găgăuză sau primarele din alte localități? De atât că multe lume la noi, cred că 94% este după naționalitate găgăuză. Și lumea din vârsta de aur (oameni bătrâni), mulți oameni vorbesc găgăuză. Și dacă tu ești un primar în sat, tu trebuie să vorbești cu lume în găgăuză care este în vârsta.

u državi. Obrazovni sustav ima moć oblikovati naciju, usaditi joj vrijednosti, usmjeriti budućnost. Jezgra nacionalnog identiteta je jezik, a on se potvrđuje kroz obrazovni sustav gdje mladi dobiju svijest o zajedničkoj povijesti, religiji, geopolitičkom prostoru i slično. Kada unutar jedne države, odnosno, autonomne regije imamo više nacionalnosti i jezika, obrazovni sustav ima zadaću osigurati koheziju među pripadnicima različitih nacionalnosti unutar granice države u kojoj se nalaze te osigurati svijest o njihovoj višejezičnosti, razlikama u kulturi i sl. Pojedinci koji se nalaze u takvim sustavima u specifičnoj su situaciji jer se iznova i izbliza susreću s više kultura i jezika, a sam sustav zadužen je da postojeću višejezičnost i multikulturalnost učini održivima.⁶⁷

U slučaju autonomne regije Gagauzije, obrazovni sustav temelji se na tri jezika: u prvom redu na gagauskom, a zatim na ruskom i rumunjskom što znači da su to i kulture s kojima su Gagauzi upoznati i s kojima sužive. Ako pogledamo u prošlost, uspostava obrazovanja na gagauskom bila je nimalo lak zadatak s obzirom da je njihov jezik bio u prvom redu govorni (s obzirom da su uvijek bili dijelom nekih drugih sustava) te sve do 1957. godine nisu imali svoje razrađeno pismo i pisani jezik (do 1812. zapisivali su na grčkom alfabetu koji nije prilagođen gagauskim fonemima, a od 1909. jednom varijantom ćirilice abecede (također neprilagođene gagauskom)). 1957. uspostavljena je posebna varijanta ćirilice, a od 1993. latinična abeceda koja se temelji na turskom jeziku. Pravopis gagauskog standardnog jezika kreiran je i izdan 2014. godine.⁶⁸ Nakon što su prvotno uspostavili prilagođenu verziju ćirilice, započelo je opismenjavanje stanovništva i uspostava obrazovanja. Obrazovni sustav koji se primjenjuje danas uspostavljen je 1994. godine kada je Gagauzija proglasila autonomiju. Utemeljen je na principima jedinstvenosti njihove nacionalnosti te priznavanje višejezičnosti i multikulturalnosti Moldavije. Danas u Gagauziji postoji 55 osnovnih i srednjih škola te jedno sveučilište u Komratu, glavnom gradu Gagauzije, a zove se *Komrat Devlet Üniversitesi* ('Državno sveučilište u Komratu'). Sveučilište u prvom redu podupire Republika Turska, a osobito TİKA ('Turska agencija za suradnju i koordinaciju') i institut Yunus Emre. U sustavu su bolonje, koriste ECTS-e te njihovi studenti imaju mogućnost razmjene sa sveučilištima iz drugih zemalja (*Erasmus*).⁶⁹

---

⁶⁷ Ebru Eren, *Language and Education Policies Based on National/Plurilingual Identity in Autonomous Republics: A Case Study of the Gagauzia Autonomous Region* (Istanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2021)

⁶⁸ Omniglot, „Gagauz (Gagauz dili / Gagauzça)“

<https://omniglot.com/writing/gagauz.htm#:~:text=From%201932%20it%20was%20written,created%20in%20Gagauzia%20in%202014.> (6. rujna 2024).

⁶⁹ Eren, *Language and Education Policies Based on National/Plurilingual Identity in Autonomous Republics*, 2021

Dakako, najveće pitanje koje se javlja jest na kojem jeziku treba predavati. Prema razgovorima s ispitanicima, većina osnovnoškolske i srednjoškolske nastave odvija se na ruskom. Ponekad učitelji počnu predavati na gagauskom, na kada ima nedostaje neka riječ, automatski počnu govoriti na ruskom ili rumunjskom, s obzirom da se gagauski, tvrde, nije razvio, ne postoje gagauske riječi za ekonomske, znanstvene, političke ili neke druge termine već se isključivo preuzimaju iz ruskog ili turskog jezika (što je dovelo do novog sukoba oko čega će biti riječi kasnije)⁷⁰. Neki od njih, uključujući profesoricu koja je sudjelovala u istraživanju, ne smatraju kako je gagauski jezik prikladan i dostatan za većinu predmeta u obrazovnom sustavu:

Patriotski raspoloženi stanovnici pitaju zašto ne učimo opće predmete kao što su fizika, kemija i biologija na gagauskom. Ipak kolege lingvisti potvrđuju kako gagauski nije na akademskoj razini i da ne možemo učiti predmete kao što su algebra, geometrija i geografija na gagauskom. Po mom mišljenju, trebamo se pitati što je za nas najbolje, na kojem jeziku bismo trebali učiti i biti obrazovani. Postoji pismo, postoje rječnici (na gagauskom), ali jako malo. Nedavno je izašao rumunjsko-gagauski-ruski ekonomski i pravni rječnik, no to je jedinstveni primjer, a mi imamo različite sfere, kao što su sociomedicina i druge medicine. I jezik trenutačno nije razvijen. Smatram kako ne možemo koristiti gagauski u obrazovanju, ruski je prikladniji, no ipak ja mislim ako već ne možemo na gagauskom, trebali bismo izabrati rumunjski umjesto ruskog jezika koji jest razvijen.⁷¹

(Kada nedostaje neki stručni termin, profesor ili učitelj prelazi na s gagauskog na ruski.) Ili počinje govoriti na rumunjskom, ako se radi o rumunjskoj školi. Zašto? Zašto što trebamo razumjeti. Ili posuđujemo stručne termine iz turskog jezika, ako ne želimo izgubiti gagauski, a da budu prikladni za tako ozbiljne predmete kao što su fizika, kemija i ostali. Ili prelazimo na rumunjski jezik ili ostajemo na ruskom.⁷²

(Je li se gagauski jezik promijenio?) Gagauski jezik ne. Gagauski jezik uopće nije razvijen u filološkom području, u lingvistici. Nakon što smo uspostavili autonomiju, počeli smo misliti kako trebamo imati nekakav centar, znanstveni i istraživački centar. Nakon toga, jedna domoljubna žena, Maria Marunevič, napravila je mnogo po pitanju razvitka jezika i imamo edukativne propise. Dakle, imamo temelje za predavanje na akademskoj razini. Od ukupno 30 godina moldavske neovisnosti, sada 32, zadnjih 10, 12 godina uspostavljeni su metodološki temelji. Postoje knjige i rječnici. Ja sam imala potrebu napraviti online rječnik, jedan volonter trenutačno radi na tome i bit će savršeno. Imamo nekoliko temeljnih

---

⁷⁰ Eren, *Language and Education Policies Based on National/Plurilingual Identity in Autonomous Republics*, 2021

⁷¹ Acum știm mulți oameni patrioși să spună de ce nu învățăm disciplinele generale fizică, chimie, biologia în găgăuză. Și totuși colegii care activează în domeniul lingvistic și găgăuză confirmă că încă nu este nivel academic la limba găgăuză și nu putem să învățăm disciplinele ca algebra, geometria, geografie în găgăuză. După părerea mea, mai bine să spunem în ce limba mai bine să învățăm să fim educați. Este alfabetul, este dicționarele, dar foarte puțin, nu demult s-a creat un dicționar română-găgăuză-rusă, în domeniul economiei și juridice dar totuși este o exemplare unică, dar avem niște sferele diferite, sociomedicină și alte medicinale. Și nu este dezvoltată acum. După părerea mea, nu putem să începem să educăm în găgăuză alte, dar mai potrivită aici limba rusă să se termină, dar după părerea mea, mai bine, dacă nu putem în găgăuză, mai bine să alegem nu rusă, dar română, care este dezvoltată.

⁷² Sau începe să vorbească în română dacă este un liceu în limba română la noi. Și de ce se începe? Se începe că trebuie ceva să înțelegem. Sau promutăm termenile profesionale din limba turcă, dacă nu vrem să pierdem limba găgăuză și să fie potrivite pentru a studia așa serioase disciplinele ca fizică, chimie și alte. Sau trecem în limba română sau rămânem în rusă.

pisaca i tursku knjižnicu u kojoj se nalaze mnoge knjige na gagauskom. Možemo reći da se situacija promijenila što se tiče materijala i metodologije.⁷³

Kao što smo spomenuli, obrazovanje se (u pravilu) odvija na sva tri jezika. S obzirom da je ruski dominantan u usporedbi s rumunjskim u Gagauziji, komunikacija na tom jeziku je najčešća. Iznimke su rumunjske i turske škole u kojima onda rumunjski i turski dolaze ispred ruskog. U svim školama postoji predmet na kojem se izučava gagauski jezik i književnost i taj je predmet uvijek na gagauskom jeziku. Student u ranim dvadesetima koji je nakon završetka osnovne gagauske škole, pa turske srednje škole otišao na studij u Tursku ovako objašnjava jezičnu situaciju tijekom dvanaestogodišnjeg obrazovanja:

Matematika, biologija, kemija i fizika predaju se na ruskom jeziku. Što se tiče gagauskog jezika, uvijek ima gagauska književnost. Djeca slušaju taj predmet. Od početka osnovna škole u našoj regiji, djeca počinju govoriti na tri jezika. Počinju učiti tri jezika ili barem slušati predmete na tim jezicima. Jedan od njih je službeni jezik moldavski. Zatim materinji jezik ruski. Ne, to nije materinski jezik, materinski jezik je gagauski. Neki imaju i na bugarskom. Zato što tu gdje mi živimo, žive Gagauzi i Bugari. Postoje i bugarska sela. I jezik obrazovanja ruski. Od početka osnovne škole, počinjemo govoriti na tri jezika. I u prva četiri razreda i u druga četiri razreda osnovne škole, ima i gagauski jezik. Odnosno, govori se i na gagauskom. Postoje knjige na gagauskom i postoji predmet iz gagauske književnosti. Na kraju dvanaestoga razreda, kada se polaže državni ispit, postoji i ispit iz gagauskog jezika. Učenici polažu taj ispit. S obzirom da sam ja išao u tursku srednju školu, nije bilo gagauskog jezika. Tamo smo umjesto gagauskog imali turski.⁷⁴

Što se tiče gagauskog fakulteta, odnosno Sveučilišta u Komratu, studira se na sva četiri jezika (uključujući i turski), a jezik ovisi o prirodi studija. Tako se primjerice turkologija studira na turskom, studij gagauskog jezika i književnosti na gagauskom, a ekonomija i agronomija na ruskom. Većina studenata na Sveučilištu u Komratu su domaći studenti, no mnogi gagauski maturanti odlaze i na studij u inozemstvo. Većina ih odlazi u Rusiju, poneki odlaze u Tursku (osobito oni koji su završili srednje škole na turskom), dok u pravilu oni koji odlaze na studij u neku europsku zemlju su mnogo rjeđi. Takva situacija zasigurno je posljedica jezične

---

⁷³ Limba gâgăuza nu. Limba gâgăuza din loc nu era dezvoltată în cadrul filologiei, lingvistică. După ce noi am stat o autonomie, noi am început să gândim că trebuie să avem un centru acum, centrul științific și cercetător. După o patriotă, o femeie, Maria Marunovic, a făcut multu la dezvoltarea limbii, avem direcția de învățământ. Așa că avem acum bază pentru un învățământ la nivel academic. Din 30 de ani a independenței Moldovei, acum 32, vreo 10-12 ani am început să avem bază metodologică. Este și cărțile, dicționarele. Acum eu am avut nevoie să creez un translator online, un băiat voluntar face asta și o să fie foarte perfect. Avem bază scriitorilor la noi, avem o bibliotecă turcească, dar totuși acolo avem multe cărți și publicații în limba gâgăuză. Acum putem să spunem că situația s-a schimbat cu bază materială și metodologică.

⁷⁴ Eğitim dili matematik, biyoloji, kimya, fizik onlar Rus dilinde. Ama gagavuz dili, gagavuz edebiyatı dersi hep var. Çocuklar görüyor. Anaokuldan itibaren bizim bölgede, bizim yaşadığımız bölgede çocuklar üç dilde konuşmaya başlıyor. Öğrenmeye, en azından eğitim almaya. Üç dil eğitimini alıyor. Bir de resmi dil olarak Moldovanca. İkinci anadili Rusça. Yok anadili değil, anadili gagavuz dili. Bazıları için bu Bulgarca olabilir. Çünkü bizim yaşadığımız bölge Gagavuz ya da orada Bulgarlar da yaşıyor. Bulgar köyleri de var. Bir de eğitim dili Rusça. Anaokulundan itibaren üç dilde konuşmaya başlıyoruz. İlkokul, ortaokulda gagavuz dili de var. Yani gagavuz dilinde de konuşuluyor. Gagavuz dilinde kitaplar var, Gagavuz dilinde edebiyat var. 12. sınıfın sonunda da devlet sınavına girerken gagavuz dili sınavı da var. Öğrenciler o sınavı giriyor. Ben Türk lisesinde okuduğum için 8.-12. sınıfa kadar Gagavuz dili yok. Orada Gagavuz dilinin yerine Türk dili geçiyor.

situacije s obzirom da gagauski maturanti izvrsno govore ruski što im omogućuje mnogo lakšu prijavu na ruski fakultet, dok je znanje rumunjskog i engleskog, a što bi omogućilo studiranje u Europi, na mnogo nižoj razini. Student u Turskoj nastavlja:

Na Državnom sveučilištu u Komratu pretežito studiraju Gagauzi. Ne stanovnici Gagauzije, već osobe gagauske nacionalnosti. Studira se na ruskom, rumunjskom, turskom. Ovisi od studija do studija. Nedavno sam provjerio tu informaciju. Na Odsjeku za turkologiju bio je turski i koji još jezici? Turski, gagauski, azerbajdžanski. No turski je dominantan. Na poljoprivrednom fakultetu ruski, koliko mi je poznato. Ekonomski fakultet je također na ruskom. Odsjek za gagauski jezik i književnost je na gagauskom. Ima i rumunjski. Mijenja se od odsjeka do odsjeka, od fakulteta do fakulteta. No pretežito ne studiramo ondje.⁷⁵

Na primjer, neki odlaze u Rusiju (na studij). Odlaze iz Moldavije u Rusiju na studij. Znam za njih. Neki od mojih kolega iz razreda i neki poznanici su otišli. Ne samo moji kolege iz razreda. I mlađi i stariji od mene su otišli studirati u Rusiju. Poznajem manje ljudi koji su otišli studirati u Europu. Jedna osoba koja je maturirala prošle godine je otišla, ne sjećam se o kojoj zemlji je riječ, no znam da je otišla u neku europsku zemlju na studij. Neki odlaze u Tursku. Na primjer, ja, s obzirom da sam išao u tursku moldavsku srednju školu *Süleyman Demir* u Kongazu, mom selu, a od tamo učenici uglavnom odlaze u Tursku na studij, imaju nastavu na turskom i nauče turski (ili ga krenu učiti), na kraju sam, kao i oni, završio u Turskoj.⁷⁶

Turski i rumunjski, osim u školama, uče se na posebnim tečajevima koji se organiziraju besplatno za sve stanovnike Gagauzije. Oba su vrlo popularna i Gagauzi ih najčešće odaberu prema svom cilju. Primjerice, ako žele imati posao van Gagauzije, osobito u gradovima sjeverne Moldavije i u Kišinjevu, poći će na tečaj rumunjskog. Nedavno je Ministarstvo obrazovanja iz Kišinjeva pokrenulo tečaj rumunjskog jezika za Gagauze s obzirom na to da je malen broj Gagauza znao (i zna) rumunjski te su, kako nam profesorica objašnjava, na iznenađenje mnogih, sva mjesta na tečajevima popunjena:

U sklopu potpore, potpore Gagauziji i gagauskom jeziku, kreiran je program i započeo je ozbiljan vladin program. Ministar obrazovanja i ministar i glavni tajnik bili su jako zadovoljni i nisu očekivali da

---

⁷⁵ Komrat Devlet Üniversitesi'nde genellikle Gagauzlar okuyor. Gagauzya vatandaşları değil, Gagauzya yaşayanları. Rusça da var, Romanca da var, Türkçe de var. Bölümden bölüme değişiklik gösterebiliyor. Daha geçenlerde baktım. Türkoloji bölümünde Türkçe, hangi diller vardı? Türkçe, Gagauzca, Azerice vardı. Ama ağırlıklı olarak Türkçe. Ziraat Fakültesi Rusça bildiğim kadarıyla. Ekonomi Fakülteleri Rusça. Gagauz Dili ve Edebiyatı bölümü Gagauzca. Romanca var. Bölümden bölüme, fakülteden fakülteye göre değişiyor. Ama ağırlıklı olarak okumuyoruz.

⁷⁶ Rusya'ya mesela giden var. Moldova'dan Rusya'ya giden oluyor. Onları biliyorum. Benim sınıf arkadaşlarım, birkaç tanıdığım kişiler hep gittiler. Sadece benim sınıf arkadaşlarım değil. Benden küçük, benden büyük olanlar da hep Rusya'ya okumak için gitti. Avrupa'ya daha az kişi biliyorum. Geçen sene mezun olanlar biliyorum. Birisi Avrupa'ya gitti. Hatırlamıyorum hangi ülkeye ama biliyorum Avrupa ülkesine gitti. Orada okumak. Bir de Türkiye'ye geliyorlar. Mesela ben Türk Lisesi'nde okuduğum için Kongar Süleyman Demir'in Türk Moldova Lisesi köyünde bulunuyor. Orada okuduğum için oradan öğrenciler genelde Türkiye'ye de başvuru yapıyor. Türkiye'ye, Türkiye'de eğitim almak için. Bir de orada biz Türkçe dinliyoruz. Türkçeyi de orada da öğreniyoruz. Yani başlıyoruz orada öğrenmeye. O yüzden Türkiye'ye gelen öğrenciler, liseden gelen öğrenciler genelde Türkiye'de bitiyor.

će toliko Gagauza pohađati tečajeve koje plaća Kišinjev, tečajeve rumunjskog jezika. Sva su se mjesta popunila, trebalo je to prije učiniti.⁷⁷

Kod nas ne postoje tečajevi ruskog jezika jer ruski je ionako jezik obrazovanja, svi znaju ruski. Ima turski jezik. U Komratu ima turska knjižnica, tamo se održava i besplatni tečaj turskog jezika. Ima moldavski jezik. Tečajevi moldavskog jezika uvijek su besplatni. Za druge jezike ne znam. Turski jezik se uči, to znam. Mislim da i moldavski. Mladi su uglavnom ti koji ih pohađaju, oni koji žele ići u Europu.⁷⁸

5.4. Svakodnevna komunikacija i prisutnost gagauskog u medijima

Iako se većina obrazovanja odvija na ruskom, uz poneke predmete na gagauskom i rumunjskom, a i u poslovnom okruženju, kako smo saznali, prevladava ruski jezik, zanimalo nas je kako Gagauzi razgovaraju kod kuće, sa svojim obiteljima i prijateljima. Je li se gagauski zadržao u najprivatnijim dijelovima života gagauskog stanovništva ili je i tamo ruski preuzeo središnju ulogu? U razgovoru s ispitanicima, saznajemo kako većina njih kod kuće i dalje razgovara na gagauskom (ponekad na ruskom), no rastući je trend korištenja ruskog i kod kuće. Zbog sve veće rusifikacije i prisutnosti ruskog u obrazovnom sustavu, mladi koji su rođeni nakon 2010. godine, s roditeljima razgovaraju na ruskom jeziku. Student u ranim dvadesetima pojašnjava:

Moja generacija uglavnom govori na gagauskom. Mlađe stanovništvo, djeca rođena nakon 2008., 2010. i mlađi, dakle, od 2010. do danas, govore mnogo više na ruskom. Među sobom i sa svojim obiteljima govore na ruskom. No, moja generacija i stariji od mene razgovaraju na gagauskom. Moja obitelj također razgovara na gagauskom, s majkom i ocem razgovaram na gagauskom. S prijateljima također razgovaram na gagauskom. U školi sam također s prijateljima razgovarao na gagauskom. Zato što većina nas zna gagauski.⁷⁹

Možemo pretpostaviti da je, zbog činjenica da se gagauski nije razvio u akademski jezik i da su se *rupe* u gagauskom popunjavale posuđenicama iz ruskog i turskog, te posljedično zbog obrazovanja pretežito na ruskom jeziku, stanovništvo uvelike postalo *programirano* da razgovara na ruskom jeziku. Jezik koji djeca govore u školi donesu i kući, pa, kao što

---

⁷⁷ Ca partea de susținere, de suport pentru Găgăuzia și pentru limba găgăuză, acum s-a creat o programă și s-a început o programă guvernamentală serioasă. Și din Ministerul Educației și Ministrul și Secretarul General era foarte satisfăcut pentru că nici nu așteptau că așa multe lume din Găgăuzia pleacă la cursurile care este plătite din partea Chișinău, limba română. Nici locuri nu au rămas, că trebuie de făcut asta înainte.

⁷⁸ Rusça kursları yok bizde. Çünkü Rusça zaten eğitim dili. Rusça herkes konuşabiliyor. Türk dili var. Komrat'ta dediğim kadarıyla orada Türk kütüphanesi var. Orada ücretsiz olarak Türk dili kursları açık. Moldovanca dili var. Moldovanca kursları hep bedava olarak oluyor. Başka dilleri de duymadım. Türk diline gidiyor biliyorum. Bence Moldovanca diline gidiyor. Gençler genelde giden oluyor. Avrupa'ya gitmek isteyen.

⁷⁹ Benim yaştaki oğlanlar genelde Gagavuz dili konuşuyor. Daha gençler, daha genç çocuklar 2008'den ya da 2010'dan daha küçük yani 2010 bugüne kadar onlar daha çok artık Rusça konuşuyorlar. Kendi arasında da, ailelerde de genelde Rusça konuşuluyor. Ama benim yaşında olanlar, bir de daha büyükler, onlar Gagavuz dili konuşuyor. Benim de ailemde biz Gagavuz dili konuşuyoruz. Annemle babamla Gagavuz dili konuşuyoruz. Arkadaşlarım arasında da Gagavuz dili konuşuyoruz. Okulda da Gagavuz dili konuşuyorduk arkadaşlarım arasında. Çünkü Gagavuz dili çoğumuz biliyoruz.

profesorica pojašnjava, iako svi razumiju gagauski, postaje sve prirodnije i u kućnoj atmosferi izabrali ruski, a ne gagauski:

Kada je Moldavija postala neovisna, situacija je sada bolja, no kada je Moldavija postala neovisna 1991. godine, osnovana je neovisna država, Republika Moldavija i Gagauzija je dobila status autonomne regije 1994. Situacija nije bila baš dobra što se tiče gagauskog jezika, nisu postojali školski programi, nisu postojali programi za učenje (jezika), no danas je situacija drugačija i tko želi nauči. Mnogi govore gagauski ovdje, i mladi i stari i razumiju ga, no ne znam koji postotak. Moj suprug govori savršeno i ja govorim savršeno gagauski. No, iskreno, mi smo završili zajedno ruske škole i kod kuće ponekad govorimo gagauski, no većinu vremena govorimo ruski jer smo na tom jeziku završili škole. Vidiš kako se odvija situacija, i mislimo na ruskom jeziku. A u ulici u kojoj ja živim svi razumiju gagauski, no mi ne koristimo gagauski na taj način.⁸⁰

Situacija je ista na društvenim mrežama te će oni koji u stvarnom životu govore na ruskom, koristiti pretežito ruski, a koji su naviknuti razgovarati na gagauskom, koristit će gagauski. Dakako, objašnjavaju ispitanici, to uvijek ovisi o tome s kime se dopisuju te s kojim je jezikom (jezicima) upoznat njihov sugovornik. Ipak, zanimljiva je informacija koju je dao gagauski student, a to je da se uvijek dopisuje na ćirilici. Naime, gagauski je, najprije pisan na grčkom alfabetu, potom na ćirilici, a najkasnije na latinici. Godine 1993. predstavljeno je prilagođeno latinično pismo koje se temelji na turskom jeziku. Danas se piše na oba pisma, na primjer:

1. *Insannar hepsi duuêrlar serbest hem birtakım kendi kıymetindä hem haklarında. Onnara verilmiş akıl hem üz da läazım biri-birinä davransınnar kardaşlık ruhuna uyğun.*⁸¹
2. *Ынсаннар хепси дууэрлар сербест хем биртакым кенди кыйметиндä хем хакларында. Оннара верилмиш акыл хем үз да лäазым бири-биринä даврансыннар кардашлык рухуна уйгун.*⁸²

---

⁸⁰ Când s-a început independența Moldovei, dar totuși acum situația e mai bine când s-a făcut independența Moldovei, în 1991, s-a creat un stat independent, Republica Moldova și Găgăuza s-a creat ca autonomie în 1994. Dar nu era așa situația bună cu limba Găgăuza, deci nu era curriculumele, nu era programele de învățat și acum situația s-a schimbat și totuși cine vrea învăță. Din partea tinerii, din partea oamenii din vârstă, multe lume vorbesc aici Găgăuză și înțeleg Găgăuza. Câte procent? Nu pot să te spun, iar că soțul meu vorbește perfect, eu perfect vorbesc Găgăuza dar, sincer, noi împreună am terminat școalele ruse și acasă câteodată vorbim Găgăuza dar în total vorbim rusă, că este limba în care noi am terminat școalele și vezi cum se întâmplă gândim în ruse, dar pe strada unde eu trăiesc, toată lumea înțelege Găgăuza, dar nu așa utilizăm Găgăuza.

⁸¹ „Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Oni su obdareni razumom i savješću i trebaju jedni prema drugima postupati u duhu bratstva.“

⁸² Omniglot, „Gagauz (Gagauz dili / Gagauzça)“, <https://www.omniglot.com/writing/gagauz.htm> (11. srpnja 2024).

A a	Ä ä	B b	C c	Ç ç	D d	E e	Ê ê
[ɑ]	[æ~ε]	[b]	[ɕ]	[tʃ]	[d]	[e]	[ə]
F f	G g	H h	I ı	İ i	J j	K k	L l
[f]	[g/gʲ]	[x/h~h]	[w~i]	[i]	[ʒ]	[k/kʲ]	[l/ɫ]
M m	N n	O o	Ö ö	P p	R r	S s	Ş ş
[m]	[n/nʲ]	[o]	[ø]	[p]	[r]	[s]	[ʃ]
T t	Ṭ ṭ	U u	Ü ü	V v	Y y	Z z	
[t]	[ts]	[u]	[y]	[w/vʲ]	[j]	[z]	

Prikaz 4: gagauska latinična abeceda

A a	Ä ä	Б б	В в	Г г	Д д	E e	Ë ë
a	ä	b	v	g	d	ye	yo
[ɑ]	[æ~ε]	[b]	[w/vʲ]	[g/gʲ]	[d]	[e/je]	[jo]
Ж ж	Ӷ ӷ	З з	И и	Й й	К к	Л л	М м
j	ğ	z	i	y	k	l	m
[ʒ]	[ɕ]	[z]	[i]	[j/~ɨ]	[k/kʲ]	[l/ɫ]	[m]
Н н	О о	Ö ö	П п	Р р	С с	Т т	У у
n	o	ö	p	r	s	t	u
[n]	[o]	[ø]	[p]	[r]	[s]	[t]	[u]
ÿ ŷ	Ф ф	Х х	Ц ц	Ч ч	Ш ш	Щ щ	Ъ ъ
ü	f	h	c	ç	ş	şç	"
[y]	[f]	[x/h~h]	[ts]	[tʃ]	[ʃ]	[ʃʃ]	[(:)]
Ы ы	Ь ь	Э э	Ю ю	Я я			
ı	ʲ	ê	yu	ya			
[w~i]	[ʲ]	[ëe/e]	[ju]	[ja]			

Prikaz 5: gagauska ćirilicna abeceda⁸³

Kao što sam rekao, oni u mojim godinama (dvadesete), razgovaraju na gagauskom. Ćak i dok se dopisujemo. Svi su navikli koristiti ćirilicu. Zbog toga, dok razgovaramo na gagauskom, odnosno dok šaljemo poruke na gagauskom, koristimo ćirilicu. Dok se dopisuje na gagauskom, koristi se ćirilica.⁸⁴

Što se tiće glazbe, navode kako se pretežitoo takoođer sluša ruska glazba. Glazba na gagauskom velika je novina te na početku, umjetnici koji su pjevali na gagauskom, nisu bili dobro prihvaćeni i Gagauzima se glazba na njihovom jeziku ćinila neobićna. Ipak, ćini se kako se i taj trend *uhvatio* i kako polako postaje sve više prihvaćeno. Studentica u ranim dvadesetima pojašnjava situaciju vezanu uz glazbenu scenu u Gagauziji:

⁸³ Omniglot, „Gagauz (Gagauz dili / Gagauzća)“

<https://omniglot.com/writing/gagauz.htm#:~:text=From%201932%20it%20was%20written,created%20in%20Gagauzia%20in%202014.> (6. rujna 2024).

⁸⁴ Ama bizim dediğim kadarıyla benim yaşımda olanlar Gagauzca konuşuyor. Hatta mesajlaşırken de bizde böyle bir durum var. Herkes kirel alfabeyi kullanmaya alıştı. O yüzden Gagauzca konuşurken de böyle mesaj atarken kirel alfabeyiyle yazıyor. Gagauzca o kirel alfabeyiyle mesaj atıyor.

Obično, dat ću svoj primjer, obično slušamo rusku glazbu. Moji prijatelji i slično, mi smo slušali na ruskom. S vremena na vrijeme bi slušali pjesme na moldavskom. U posljednje dvije godine, stanovnici Gagauzije počeli su izdavati pjesme. Imamo jednog poznatog repera, njega su jako kritizirali, no ipak ga vole. Zašto su ga kritizirali? Zašto što je bio prvi gagauski reper. Ako ste prvi, bit ćete kritizirani. *Kakav si ti Gagauz, kako možeš takvo što raditi*, govorili bi mu. Repa na gagauskom. Zapravo bi se takvo što trebalo podržati, no kod nas se dogodilo potpuno suprotno. Bio je prvi i zato su bili kritički nastrojeni prema njemu. Kako da objasnim, nije im se svidio njegov stil. Rep ionako nije bio baš popularan i još k tome repa na gagauskom. Zbog toga su bile burne reakcije. No, danas je čovjek zapravo vrlo talentiran. Sada pjeva lagane melodije, u jednom bendu, i zbilja je lijepo. Lagane melodije i domoljubne pjesme prilagođene današnjici. Nastavlja i dalje s repom, no kada je oboje zajedno, bude vrlo lijepo. Ljudi su ga počeli slušati. Osim njega, ima naravno mnogo umjetnika i onih koji pjevaju na gagauskom. Ljudi ih slušaju, znaju za njih, vole ih.⁸⁵

Što se tiče televizijskih i radijskih programa dostupni su na sva tri jezika, gagauskom, rumunjskom i ruskom, no prevoditeljica u ranim četrdesetima koja je sudjelovala u ispitivanju svjedoči kako gotovo nitko više ni ne gleda televiziju, pa ne smatra tamošnju jezičnu situaciju važnom. Za razliku od studenta koji je rekao kako se uvijek dopisuje s prijateljima na gagauskom, prevoditeljica tvrdi da je gagauski slabo zastupljen na društvenim mrežama i da će ga koristiti za dopisivanje jedino ako će pisati kome od svoje obitelji ili rodbine (s obzirom da je obitelj jedinica u kojoj se gagauski jezik, čini se, najduže zadržava). Također naglašava kako je njihovo dopisivanje uvijek miješano te, bilo da izaberu ruski bilo gagauski, uvijek će se potkrasti neka riječ iz drugog jezika:

U Gagauziji, postoji televizija na gagauskom. Ne emitira se samo na gagauskom jeziku, već postoje sati za gagauski jezik, sati za ruski, sati za rumunjski. Ne znam koliko se sati emitira na gagauskom jeziku i ne znam koliko ljudi u Gagauziji gleda televiziju u današnje vrijeme. Mislim da samo stariji ljudi gledaju televiziju. Znam da su danas prevedeni i sinkronizirani neki crtici na gagauski, imam ih i ja kod kuće. Ponekad ih pustim svojoj djeci, no ne žele. Zašto? Ne znam. Na društvenim mrežama, obično koristim ruski. Rijetko, rijetko gagauski jezik. Ja u porukama koristim gagauski samo ako pišem nekome od svoje braće, nekome iz svoje obitelji. Zapravo, mi pišemo miješano. Ne pišemo čisto na gagauskom. No, 98% ili čak 99% je na ruskom jeziku. Situacija s radijom je isto kao s televizijom. Kada idemo u Gagauziju, a radio je upaljen u autu i svira glazba na gagauskom, mi je slušamo. Isto tako, imamo nekoliko skinutih pjesama na gagauskom jeziku u autu, sviđaju nam se i slušamo ih.⁸⁶

---

⁸⁵ Genellikle, kendimden örnek vereyim, genellikle biz Rusça dinleriz. Benim arkadaşlarım vs. biz Rusça dinlerdik. Arada bir Moldovaca şarkılar dinlerdik. Son iki senede Gagavuzya vatandaşları şarkı çıkarmaya başladı. Zaten bizim ünlü rapçimiz var. Onun hakkında çok eleştirel sohbetler oldu ama yine de seviliyor. Neden eleştirildi? Çünkü Gagavuzların ilk rap sanatçısı. İlk olmak, eleştiriye maruz kalmak demek. Sen nasıl bir Gagavuzsun, sen nasıl böyle bir şey yaparsın, eleştirisi oldu. Gagavuzca söylüyor. O zaman destek verilen bir durum. Bizim orada tam tersi oldu. Bir ilk ya, onu kötü olarak algıladılar. Nasıl desem, onun tarzını çok sevmediler. Çünkü Gagavuzca, zaten rap çok meşhur değildi, bir de Gagavuzca olunca çok tepki çekti. Ama şimdi adam aslında çok yetenekli. Şimdi de kolay sesler, grubuyla birlikte şarkı söylüyorlar, gayet de güzel. Kolay sesler, hem milli hem de güncel bir versiyonu çalıyor. O da hala rap ile devam ediyor. Ama ikisi aynı anda olunca değişik ve güzel oluyor. İnsan da artık dinlemeye başladı. Onun dışında tabii birçok sanatçı var Gagavuzca şarkı söyleyen. Onlar da insanlar tarafından dinleniyor, biliniyor, seviliyor.

⁸⁶ În Găgăuzia există televiziune în găgăuză. Ea este difuzată nu doar în limba găgăuză. Are ore locate pentru limba găgăuză, pentru limba rusă, pentru limba română. Nu știu câte ore se difuzează anume în limba găgăuză și nu știu câte persoane în Găguzia privesc televizorul în ziua de azi. Cred că încă oamenii în vârstă mai privesc televizorul. Știu că, în ziua de azi, sunt deja traduse desene animate în limba găgăuză, sunt doblate, le am și eu acasă. Câteodată încerc să le pun copiii, dar nu vreau. De ce? Nu știu. În rețele de socializare, oamenii de obicei

Što se tiče uporabe rumunjskog jezika u svakodnevnoj komunikaciji, objašnjavaju kako je mnogo manje zastupljen nego ruski i gagauski. Ipak, postoji trend učenja rumunjskog jezika radi zaposlenja izvan Gagauzije kao što smo ranije naveli, ali i trend europskog svjetonazora mlađeg stanovništva. Gagauzi koji su proeuropsko nastrojeni, u pravilu će naučiti rumunjski jer je to jezik koji otvara put u Europu (nerijetko su ti isti pojedinci negativno nastrojeni prema ruskom, smatrajući istočnije politike nazadnima i neciviliziranima). Ono do čega je naposljetku takva situacija dovela jest to da u pojedinim obiteljima imamo članove koji govore drugačijim primarnim jezikom. Primjerice, može se dogoditi da roditelji komuniciraju pretežito na ruskom uz povremeno prebacivanje na gagauski, a da njihova djeca pohađaju rumunjsku školu i prirodno im je govoriti na rumunjskom dok njihovi roditelji uopće ne razumiju taj jezik. Upravo takva situacija dogodila se u obitelji profesorice čije izjave koristimo u ovom istraživanju:

Dalje, rumunjski. Koji postotak (Gagauza) govori rumunjski? Prema mom subjektivnom mišljenju, da tako kažem, ja živim u centru glavnog grada Gagauzije, Komrata, no svejedno, oko moga dvorišta, nalaze se višekatnice gdje živi mnogo ljudi iz moldavskih sela koji su kupili stanove. I kada izađem u dvorište, mogu čuti rumunjski jer ljudi iz rumunjskih sela dolaze ovamo. Također, čujem rumunjski na tržnici tijekom neradnih dana, mnogo ljudi iz moldavskih (rumunjskih) sela dolazi ovamo na tržnicu. I pored mene nalazila se Prva gimnazija, jedinstvena da tako kažemo, gdje se nastava održava na rumunjskom jeziku. Možeš li zamisliti? Postoji samo jedna takva škola na tri oblasti. Zove se srednja škola *Eminescu* i oni uče sve predmete na rumunjskom jeziku i tamo mogu čuti rumunjski. No koji postotak (Gagauza) govori rumunjski, ne mogu točno reći, ovisi o dobi. Kao što sam rekla, program u srednjoj školi je, po mom mišljenju, na vrlo visokoj razini. Plan i program je prilagođen višejezičnosti. Imamo uvid u ocjene iz mature (državni ispit) i želim reći da učenici ovdje imaju jako dobre ocjene iz rumunjskog. A ispit uopće nije jednostavan. Moje godište, oni koji su živjeli u sovjetskom razdoblju, primjerice moj suprug, uopće ne govore rumunjski, ali razumiju. Ponekad ga pitam zašto mijenja televizijski program, a on mi odgovara da ne razumije. Ja ga uhvatim da ipak razumije što se govori, no ne može komunicirati. Moj sin govori savršeno (rumunjski jezik). Otprilike 30% starijeg stanovništva u Gagauziji govori rumunjski jezik.⁸⁷

---

se scrim ruse. Rar, rar găsești limba găguză. Eu, în comunicare, în mesaje, găgăuză o folosesc dacă scriu cuiva din frații mei, numele, dacă îi scriu cu cineva din familie. Noi scrim amestecat, de fapt. Nu scrim chiar curat în limba găguză. Dar în circa 98% sau chiar 99% e limba rusă. Radio-ul este la fel ca și televiziunea. Noi când plecăm în Găguzia și în mașină este pornit radio-ul și sună muzică sau ceva în limba găguză, noi ascultăm. Pe de altă parte, noi avem câteva cânturi în mașină, descarcate în limba găguză, care ne plac și noi le ascultăm.

⁸⁷ Mai departe, româna, cât procent vorbește? După părerea mea subiectivă, așa să spunem, eu trăiesc în centrul capitalului Găgăuză, în Comrat, dar totuși, împrejurul grădinii mele, sunt casele cu etaje. Acolo trăiesc multe lume din satele moldovenești, care au cumpărat apartamentele. Și când eu ies în grădină, pot să aud româna, că oamenii din satele românești vin aici. Și încă pot să aud română când ies pe piață, pe zilele de odihne, multă lume din satele moldovenești-românești vine încoace pe piață. Și lângă mine aici este liceul 1, unic, așa spunem, în română. Pot să închipi numai 1 din 3 raioane. Se numește liceul Eminescu și în total ei învață numai în română toate subiectele și acolo pot să aud română. Dar câte procente, nu pot să spun corect, depinde de vârsta oamenilor. Acum, cum am menționat, programul în liceul este, după părerea mea, foarte high level. Curriculumul este foarte adaptat pentru area multiligvinzmului. Putem să vedem la notele bacalaureat, examenele de stat și vreau să spun că aici tinerii se ține cu notele bine române. Dar examenele de stat nu e așa simplu. În vârsta mea, cine a trăit în timpul sovietic, iată soțul meu nu vorbește deloc română, dar înțelege. Câteodată eu îi întreb de ce, întrerupe canalele televiziunii zic că nu înțeleg, dar totuși eu prind că înțelege ce se spune, dar nu vorbește. Fiul meu vorbește perfect. Câte procente din vârsta, așa să spunem, mai mare în Găgăuzia aproximativ 30%.

Ono po čemu se situacija s rumunjskim kod naših ispitanika razlikuje od gagauskog i ruskog jest da se nikada ne govori kod kuće ili su takve situacije vrlo, vrlo rijetke. Mnogi Gagauzi, poput našeg ispitanika u ranim dvadesetima, rumunjski jezik još uvijek koriste jedino kada su primorani, a to je u njihovoj situaciji odlazak u glavni grad u kojem se u velikoj većini situacija govori na rumunjskom:

Ima moldavski, no u našoj regiji se ne govori. Nije to za nas. Kod kuće se ne govori na tom jeziku, iako ima onih koji znaju. Znaju govoriti. Na primjer, sada kada se ide u glavni grad, mislim da bismo trebali znati službeni jezik jer živimo u Moldaviji. Zbog toga, naravno, kada se ide u glavni grad tamo se koristi i govori.⁸⁸

Zaključno, zbog dominacije ruskog u poslovnom i, osobito, obrazovnom okruženju, taj je jezik počeo u posljednjih desetak godina sve više ulaziti i u kućanstva te se gagauski postepeno gubi iz primarne uporabe. Djeca, izložena ruskom od najranije dobi, imaju tendenciju odbijanja govorenja na gagauskom. Ruski je dominantan i na društvenim mrežama te u dopisivanjima. Glazba se sluša pretežito na ruskom, no u posljednjih nekoliko godina pojavila se nekolicina gagauskih izvođača koji su se proslavili i koje je gagauski narod prihvatio. Jedan takav primjer bila bil ženska grupa *Kolay Sesleri* ('Lagani zvuci'), bend od pet djevojaka koji na moderan način predstavljaju gagausku tradiciju, odnosno, pjevajući interpretiraju gagauski folklor i tradicionalnu glazbu novim, suvremenom svijetu prilagođenim melodijama⁸⁹. Iako većina stanovništva slabo vlada rumunjskim, u posljednje vrijeme sve više mladih uči rumunjski jezik i smatraju ga jezikom svoje budućnosti.

5.5. Nepoznavanje rumunjskog – gagauska problematika u Kišinjevu

Gagauzi se prema fenotipu ili bilo kakvom vanjskom faktoru ne razlikuju od ostalih stanovnika Moldavije. Tako, prevoditeljica će nam objasniti, kada se nalaze u glavnom gradu u kojem su većina stanovnika Moldavci, ništa ih ne odvaja od mase osim njihovog jezika. Dakle, ako dobro vladaju rumunjskim jezikom na prvu se ne može shvatiti da nisu Moldavci i nemaju nikakvih poteškoća. Prema razgovoru s prevoditeljicom (koja živi u Kišinjevu), sama činjenica da je Gagauskinja nikada joj nije stvarala probleme te svjedoči kako bi uglavnom bila primljena na posao. Ipak, smatra kako oni koji ne znaju rumunjski jezik mogu biti

---

⁸⁸ Moldovanca var ama bizim bölgede konuşmak yok. Öyle konuşacak biri değil, bizim için değil. Evde o dille konuşulmuyor ama yine bilen var. Konuşulabiliyor. Mesela şimdi başkente gidince, Moldova'da yaşadığın için resmi dili bilmen gerekiyor bence. O yüzden başkente gidince orada kullanılıyor tabii. Orada konuşuluyor.

⁸⁹ Balkan Trafik, „Vital Manjul & Kolay Sesleri“, URL <https://www.balkantrafik.com/artists/vitali-manjul-kolay-sesleri/> (24. kolovoza 2024).

suočeni s nekom vrstom diskriminacije. Pojašnjava kako su takvi događaji česti i da im se nerijetko poručuje da *nauče jezik svoje vlastite države*:

(Suočavaju li se Gagauzi s diskriminacijom?) Ja nisam najbolji primjer da bih mogla odgovoriti na to pitanje jer ja govorim rumunjski dovoljno dobro i ne razumije se, ako ja sama ne kažem, da sam Gagauskinja. Zašto ja ne vidim nikakvu diskriminaciju i nikakvu razliku? Ja, kao i svi Moldavci, sudjelujem na intervjuima kako bih se zaposlila. Često i budem primljena. No, želim spomenuti da se ne prepoznaje da nisam Rumunjka kada komuniciram s ljudima. Onda kada se to počne prepoznavati, već me ljudi poznaju i onda se razlike ionako ne vide jer kada te ljudi poznaju, etnička pripadnost više nije važna. Smatram da su diskriminirani oni koji ne govore rumunjski. Često svjedočimo kako ljudi u kompleksnim situacijama, kada vide da nisu u pravu i dođu do svojih granica (u kakvoj svađi), kažu ti: „Odlazi i nauči jezik svoje zemlje!“. To se događa jako često. Kada ne govoriš rumunjski, govoriš ruski ili pokušavaš govoriti rumunjski i ne govoriš ga dobro, u tim situacijama, kada čovjek dođe do svojih granica i više nema argumenta, kaže ti da odeš i naučiš jezik države u kojoj živiš. U tim situacijama (diskriminacija) se događa.⁹⁰

Potencijalno neslaganje između Moldavaca i Gagauza nerijetko je samo jezične prirode i češće se veže uz političko opredijeljene. Naime, kao što smo objasnili u poglavlju vezanom uz političku situaciju, Gagauzi su većinski (nikako ne svi) proruskim nastrojeni, dok Moldavci (u prvom redu moldavska vlast) podupiru proeuropske politike, žele biti dijelom Europske unije i postoji ideja ujedinjenja s Rumunjskom (koja je gagauskoj vlasti neprihvatljiva i koja bi, u slučaju da se realizira, mogla dovesti do separacije). Zbog te velike razlike, postoji mišljenje rašireno među Moldavcima da Gagauzi zaustavljaju ili, u najboljem slučaju, prolongiraju integraciju Republike Moldavije u Europsku uniju zbog svojih proruskih politika i političkih ciljeva. Iako ne postoji velika netrpeljivost među samim narodima, studentica u ranim dvadesetima koja je pristupila istraživanju, objašnjava kako postoji zamjeranje naspram Gagauza zato što *Moldavija zbog njih ne može napredovati*:

Zapravo, među ljudima generalno ne postoji neki problem. Nema neke velike diskriminacije. No, na primjer, u glavnom gradu možeš naići na nečije loše ponašanje samo zato što si Gagauz. Čisto iz inata. Neki nas percipiraju kao odveć tvrdoglave i smatraju kako zbog nas Moldavija ne napreduje. Zato što Gagauzi ne žele ujedinjenje s Rumunjskom i to su izričito naglasili. Postoje oni koji su državljani Moldavije, a žele biti jedna država s Rumunjskom.⁹¹

---

⁹⁰ Eu cred că nu sunt cel mai bun exemplu pentru a răspunde la această întrebare, deoarece eu cunosc destul de bine limba română și nu se cunoaște, dacă nu spun eu, nu se cunoaște că eu sunt etnică. De ce eu nu văd nici o discriminare și nici o diferență? Eu, la fel ca și toți moldovenii, particip în interviuri pentru a mă angaja. Se întâmplă de multe ori că sunt angajată. Eu particip la același nivel cu moldovenii dacă vorbim de angajare. Eu nu văd nici o diferență. Dar, iarăși vreau să menționez că nu se cunoaște că eu nu sunt română când eu comunic cu oamenii, interacționez. Atunci când se cunoaște, oricum deja se află după ce oamenii mă cunosc și atunci oricum nu are cum să se manifeste nicio diferență, deoarece deja când te cunosc cu oamenii nu mai are importanță etnie. Pentru cei care nu cunosc limba română, eu cred că există, deoarece de multe ori vedem că sunt oameni care, într-o situație de complexe, când deja văd că nu au dreptate și ajung la limite, încep să îți spună că du-te și învață limba de stația ta. Asta se întâmplă foarte mult. Atunci când nu cunoști, vorbești limba rusă sau încerci să vorbești limba română și nu o vorbești prea bine, în așa situație, când omul deja ajunge la limite și nu mai are argumente, el îți spune du-te și învață limba de stația ta. În așa situație se întâmplă.

⁹¹ Aslında genel olarak insanlar arasında bir sıkıntı yok. Böyle kötü bir ayrımcılık yok. Ama mesela başkentte sırf Gagavuzsun diye kötü bir muameleye maruz kalabilirsiniz. Sırf inat olsun diye. Siz dik başlısınız, sizin

Zaključno, Gagauzi mogu svjedočiti diskriminaciji ili, u blažoj verziji, neslaganju s Moldavcima ako ne govore rumunjski (s obzirom da u pravilu smatraju kako bi svatko trebao moći govoriti prvi službeni jezik države) i zbog proruskih politika koje većina Moldavaca smatra nazadnima i preprekom za razvitak zemlje.

5.6. Crkva i jezik

Gagauzi su, kao i Rusi i Moldavci, pravoslavni kršćani i kao takvi jedinstveni su u turkijskom svijetu u kojem su pretežito svi muslimanske vjeroispovijesti ili korijena. Prema odgovorima ispitanika, poprilično su religiozan narod te 70% do 80% stanovnika odlazi na liturgiju svake nedjelje, iako naglašavaju kako su se posljednje generacije udaljile od crkve te da mladi idu rjeđe nego stariji. Kako nam objašnjava ispitanica u kasnim tridesetima, liturgije se izvode na sva tri jezika s podjelom čitanja Evanđelja (prvu nedjelju je, primjerice, na gagauskom, drugu na rumunjskom, treću na ruskom). Na području Gagauzije, ne postoje tzv. zasebne rumunjske ili gagauske crkve niti su liturgije podijeljene po jezicima, već se sve odvija na istom mjestu i u isto vrijeme:

Jezici liturgije su gagauski, moldavski i ruski. Na tri jezika. U crkvi imamo liturgiju. Svi ti jezici koriste se unutar tih tri ili četiri sata. Dakle, čak se i Evanđelje čita jedan dan na ruskom, jedan na moldavskom, jedan na gagauskom.⁹²

Kao što je to nerijetko slučaj, religiozniji pojedinci i u Gagauziji čine se vrlo vezanima za svoju regiju i etničku pripadnost te su skloniji korištenju gagauskog i naglašavaju važnost njegovog održavanja. Ispitanica u kasnim tridesetima svoju vjeru i etničke osjećaje objašnjava na sljedeći način:

Želim živjeti u Gagauziji. Ne želim ići nigdje drugdje. Želim samo živjeti u miru. U ovoj zemlji, gdje ćemo moja obitelj i ja biti sretni i smijati se. I bit ćemo sretni sa životom koji nam je dao Bog. Jer je On onaj koji je stvorio nas i ovu zemlju. I, ne znam, svako sutra, svake noći kada legnemo spavati, pokušavam naučiti svoju djecu da zahvale Bogu jer se dogodio ovaj dan. I želim Vam zaželjeti da cijeli svijet bude u miru. To je jako lijepo. Znaite, loše smo utjecali na takve stvari, ovo što se dogodilo u Ukrajini i želim da to završi što prije moguće jer je vrlo teško. Vrlo je teško. Čak i ako ti živiš u miru, teško je znati činjenicu da postoji ljudi koji imaju djecu koja plaču i koja pate zbog gluposti.⁹³

---

yüzünüzdən Moldova ilerleyemiyor algısı var bazılarında. Çünkü Gagavuzlar Romanya ile birlik olmak istemiyor ve buna çok net bir şekilde tavrını gösterdi. Moldova vatandaşı olup Romanya ile bir ülke olmak isteyenler var.

⁹² Limba liturghie este găgăuză, moldoveană și rusă. În trei limbi. În biserică avem slujbă. Toate aceste limbi sunt în interiorul acestor trei sau patru ore. Deci, chiar Gospelul, o zi în rusă, o zi în moldoveană, o zi în găgăuză.

⁹³ Vreau să trăiesc în Gagauzia. Nu vreau să meargă în orice loc. Vreau doar să trăiesc în paciență. În această țară, unde mine și familiile mele vor fi fericiți și vor râde. Și vom fi fericiți din viața ce ne-a dat de Dumnezeu. Pentru că El este unul dintre cei care ne creează și care creează această țară. Și, nu știu, fiecare mâine, fiecare noapte, când mergem să dormim, încerc să învăț și copiii mei, să-i mulțumesc Dumnezeu, pentru că această zi a fost înainte. Și vreau să vă doresc toată lumea să fie în paciență. E foarte frumos. Știți, avem un impact foarte negativ pe aceste acțiuni, ce s-a întâmplat în Ucraina. Și vreau foarte mult să se oprească cât mai repede este

6. GAGAUSKI JEZIK I IDENTITET

6.1. Što znači biti Gagauz?

Nacionalni identitet dio je cjelokupnog identiteta svake osobe, a podrazumijeva osjećaj pripadnosti nekoj naciji ili državi. U psihologiji, objašnjava se kao svjesnost o razlici između

---

posibil, pentru că este greu. Este greu. Chiar dacă vii în paciență, este greu să știți că există oameni, care au copii care plâng, care suferă de lucruri stupide.

toga tko su „oni“, a tko smo „mi“. Ono što jednu naciju čini različitom od druge su, primjerice, jezik, kultura i tradicija. Svaka nacija najčešće ima niz jedinstvenih simbola koje ju predstavljaju kao što su zastava, himna, valuta (dakako ne uvijek), povijesne ličnosti, kulturna baština i slično. Nacionalni osjećaj obično može otići u dva smjera od kojih je jedan domoljublje koje podrazumijeva doživljavanje svoje zemlje u pozitivnom svjetlu s osjećajem ponosa, a drugi šovinizam, odnosno ekstremni nacionalizam koji u svom pristupu zagovara stajalište o superiornosti vlastite nacije nad ostalima. Moderna vremena donijela su nam dodatnu vrijednost, globalizaciju, koja ima za cilj povezati različite nacije i njihove stanovnike učiniti *državljanima svijeta* jednako kao i svoje države.⁹⁴

Kao što smo objasnili navodeći teorije o porijeklu, Gagauzi su potekli iz oguskog turskog plemena, jednako kao i Azerbajdžanci i Turci Republike Turske. Svi turkijski narodi, pak, imaju zajedničku pradomovinu kod Altajskog gorja na području današnje Rusije u blizini kazaške, mongolske i kineske granice odakle su se, postepenim migracijama i kroz stoljeća, naselili na različitim područjima središnje Azije, Kavkaza, Sibira, Male Azije itd.⁹⁵ Iako je jedan dio gagauske povijesti nepoznat i ne može se točno pratiti tok njihove cijele povijesti, jezično su vrlo bliski Turcima, koji žive u Maloj Aziji, i Azerbajdžancima, koji žive na Kavkazu, dakle turkijskim državama koje su im i geografski najbliže. Prema navodima studentice koja je pristupila istraživanju, teorija o oguskom porijeklu teorija je koja je i najviše prihvaćena među Gagauzima:

Gagauzi su Turci koji potječu iz ogranka Oguza koji se zove Gök-Oğuz. Došli su na područje Moldavije 1800-tih. Tada je područje današnje Moldavije bilo pod zaštitom Ruskog Carstva. Gagauzima je tada bilo dopušteno da se nasele na te prostore. (...) Teorija koja prevladava je ta koju navodim, Kipčaci su nešto drugo, ne miješamo (nas) i kipčačke Turke. Identificirali smo se na taj način: Gagauzi, Nebeski Turci, Oguzi. Direktno smo vezani za ogusko pleme. Zbog toga, u Moldaviji Gagauze obično percipiraju kao Turke.⁹⁶

Ipak, svijest o vlastitim korijenima i turkijskom porijeklu jednima je poznatija i prihvatljivija nego drugima. Kada je tijekom istraživanja otvorena tema o gagauskom turkijstvu i činjenici

---

⁹⁴ Domina Petrić, *National Identity* (Research Gate, 2020). file:///C:/Users/loren/Downloads/NationalIdentity.pdf (15. srpnja 2024).

⁹⁵ Karakalpakstan Blog, „The Altai - The ancestral homeland of the Turkic Peoples“ <https://karakalpak-karakalpakstan.blogspot.com/2012/12/the-turkic-peoples.html> (6. rujna 2024).

⁹⁶ Genel olarak bilinen Gagavuzlar Gök-Oğuz olarak adlandırılan Oğuz dalından gelen Türklerdir. Moldova topraklarına da 1800'lü yıllarda geldiler. O zamanlar şu anki günümüzdeki Moldova toprakları Rus İmparatorluğu himayesi altına geçti. O zamanlar Gagavuzların o topraklara geçmesine izin verildi. (...) Hakim olan düşünce teorisi benim söylediğim. Çünkü Kıpçaklar ayrı, Kıpçak Türklerini zaten karıştırmıyoruz. Çünkü zaten öyle tanıttık ki kendimizi Gagavuz, gök, Oğuz. Direkt Oğuz boyuna götürüyor. Bu yüzden Moldova'da genel olarak Gagavuzları Türk olarak algılıyorlar.

da su Turci⁹⁷, ispitanica (tridesete, ekonomistica) snažnijeg nacionalnog opredjeljenja (osjećaja o *gagauštvu*) i proruskog pristupa, opovrgnula je izjavu da su Gagauzi Turci. Također, zanimljiva je činjenica da je samo ova ispitanica pristupila intervjuu na rumunjskom jeziku, a da ga nije znala dobro. Često se ne bi mogla sjetiti riječi, pa bi to pokušala „popuniti“ s engleskim. S djecom je razgovarala na gagauskom i ruskom, a na kraju se obratila ispitivačici na gagauskom/turskom:

Nismo Turci. Mi smo iz Gagauzije, imamo neke poveznice, no ne znam jesmo li Turci. Možemo reći da smo jedni iz obitelji zapravo. Ne znam savršeno povijest, ali nismo Turci. Postoje neke sličnosti. Sličnosti u hrani, tradiciji, ne znam. Hajmo reći da mislim kako nismo Turci. (Osjećamo se ipak blisko njima) jer su gostoljubivi, vrlo gostoljubivi kao i Gagauzi.⁹⁸

Gagauzi se danas jednostavno osjećaju kao Gagauzi. Prema odgovorima dobivenim u istraživanju, nema velikih rasprava oko toga tko su Gagauzi što se tiče njihove nacionalne pripadnosti, identificiraju se kao Gagauzi i državljani Republike Moldavije. Kako nam je pojasnio student u ranim dvadesetima, bez obzira na političku orijentaciju, ne izlaze iz okvira nacionalnog identiteta te se ne identificiraju s ruskim, turskim ili moldavskim nacionalnim identitetom:

Trenutno se Gagauzi još uvijek identificiraju kao Gagauzi. Ne kao Rusi ili Moldavci. Kao državljani Republike Moldavije da, ali smatraju sebe Gagauzima. Ne kažu ni da su Turci, već Gagauzi. Nitko među Gagauzima ne kaže za sebe da je Turčin. Ja sam Gagauz. Nema ni onih koji se identificiraju kao Rusi. Nisam čuo za takvo što. Možda je moguće, ali mislim da trenutačno (još uvijek) ne.⁹⁹

Ipak, neki ispitanici osjećaju razliku između nacionalnog identiteta koji dijeli jedna država i nacionalnog identiteta koji ne objedinjuje nikakvu državu. Upitana što znači biti Gagauz, prevoditeljica u ranim četrdesetima, a koja živi u Kišinjevu, svodi gagauski identitet na činjenicu da se netko rodio u gagauskoj obitelji i da ima neko znanje o gagauskoj tradiciji i jeziku:

Što znači biti Gagauz? Svatko je ponosan što je Turčin, Moldavac ili Rumunj. Je li na isti način jedan Gagauz ponosan što je Gagauz? Ne mislim da je takvo nešto, ne mislim da je biti Gagauz nešto izvanredno ili posebno u usporedbi s onime što znači imati nacionalnu državu. Biti Gagauz, znači biti rođen u gagauskoj obitelji i ne nužno u Gagauziji. Nažalost, ne znači ni za sve da govorite gagauski

---

⁹⁷ Riječ *Turci* ima dva značenja. Opće je poznato da su to stanovnici Republike Turske, no drugo značenje riječi odnosi se na sve narode turkijskog porijekla. Tako imamo, primjerice, kazaške Turke, uzbečke Turke, gagauske Turke itd.

⁹⁸ Nu suntem Turci. Noi suntem din Găgăuzia, dar avem câteva conexiuni, dar nu știu dacă suntem Turci. Să spunem că suntem din unul de familie. De fapt. Nu sunt perfectă în istorie, dar nu suntem Turci. Au câteva similități. Sunt similarități în mâncare, în tradiții, nu știu. Să spunem că nu cred că suntem turci. (...) Pentru că sunt oameni de la hospital, foarte de la hospital, și oamenii de la Găgăuzia sunt la fel.

⁹⁹ Şu an bana göre Gagavuzlar hala kendisini Gagavuz olarak sayıyorlar. Ben Rusum ya da Moldovanım değil. Moldova vatandaşları olarak ama Gagavuz olarak kendilerini sayıyorlar. Türk diyen yok Gagavuz diyorlar. Gagavuzlar arasında böyle Türküm diyen yok. Gagavuzum. Rus olan yok. Duymadım ben. Belki olabilirdi ama düşünmüyorum şu an.

jezik i upoznati ste s tradicijom. Ako govorimo generalno, biti Gagauz jednostavno znači imati gagauske roditelje. Tako za mene to znači nešto drugo jer sam odrasla u gagauskoj obitelji, govorila sam i dalje govorim gagauski jezik. Za mene to znači imati gagauske roditelje i poznavati barem, ako već ne živite u Gagauziji, tradiciju i jezik.¹⁰⁰

Međutim, ispitanici upozoravaju da, iako često i dalje imaju snažnih nacionalnih osjećaja i osjećaja privrženosti prema svojoj regiji, Gagauzi koji odrastaju izvan Gagauzije postepeno prestaju koristiti svoj materinji jezik. Gagauski biva zamijenjen prvim najkorištenijim jezikom u mjestu u kojem žive. Primjerice, ako se presele u Kišinjev, to će biti rumunjski, a u južnijim dijelovima Moldavije ruski. Prevoditeljica nam pojašnjava kako ona vidi situaciju i daje osobni primjer:

Ne znam postoji li razlika između Gagauza koji su odrasli u Gagauziji i koji su otišli i onih koji su ostali. Da, oni koji su otišli vole svoju zemlju više. Kada odeš iz zemlje, počinješ je voljeti. Postoji razlika između osoba koje su se rodile i odrasle u Gagauziji i Gagauza koji su se rodili u nekom drugom mjestu, koji se identificiraju kao Gagauzi, ali koji, zapravo, ne govore gagauski. Tu postoji razlika. Na primjer moja djeca i djeca moga brata koji živi u Gagauziji nemaju istu razinu gagauskog jezika.¹⁰¹

No, Gagauzi ne žive samo u Kišinjevu i u ostalim gradovima Moldavije. Prema podacima, osim u Moldaviji, Gagauzi najviše žive u Ukrajini, Turskoj, Rusiji, Kazahstanu, Bugarskoj, Grčkoj i Makedoniji.¹⁰² Zbog raseljenosti svog naroda po čitavom svijetu, ispitanica ekonomskog zanimanja u kasnim tridesetima naglašava važnost jedinstva i očuvanja autonomije, koji su, prema njezinom mišljenju, ugroženi. Gagauštvo im je ostavljeno u nasljeđe od njihovih predaka i kao takvo treba se čuvati, njegovati i nastaviti:

Naši preci bili su Gagauzi. Moje bake i djedovi bili su Gagauzi i ja sam, isto tako, Gagauskinja. I mi trebamo čuvati svoje jedinstvo jer to je danas jako teško. U teškim smo vremenima. I za nas je ponos, ja sam ponosna što sam Gagauskinja. To je moj život i smatram kako nas nema mnogo, a vrlo smo radosni i prijateljski nastrojeni. I uvijek smo zajedno i trudimo se napraviti sve što je do nas kako bismo živjeli kao autonomna regija. Za mene je cijeli život to što sam Gagauskinja. To je vrlo, vrlo važno jer nema mnogo Gagauza u svijetu, a žive po čitavoj zemaljskoj kugli. Gagauzi žive u Brazilu, Sjedinjenim Američkim Državama, Turskoj, ne znam, u Rusiji. Svugdje ima Gagauza. No nije važno gdje smo, ali trebamo zaštititi svoj identitet i uvijek biti zajedno, biti zajedno i kada smo odvojeni kako bismo očuvali jedinstveno i našu autonomiju. Naši ljudi rade za našu autonomiju. To je vrlo važno za Gagauze jer

¹⁰⁰ Ce înseamnă să fiți un găgăuz? Fiecare este mândru să fie turc, moldovean, român. Așa și un găgăuz este mândru să fie găgăuz? Nu cred că este ceva, o excepție sau ceva deosebit să fie găgăuz în comparație cu ceea ce înseamnă a fi altceva deoarece este o națioană țară. Fie un găgăuz înseamnă a fi născut într-o familie găgăuză și nu neapărat în găgăuzia. Cu părere de rău deja nu pentru toți înseamnă a vorbi limba găgăuză, a cunoaște tradițiile. Deja dacă vorbim în general, fi un găgăuz înseamnă deja pur și simplu a fi născut de la părinți găgăuzi. Asta pentru mine înseamnă altceva deoarece eu am crescut într-o familie găgăuză, am vorbit și vorbim în continuare limba găgăuză. Pentru mine înseamnă a fi născut într-o familie de la părinți găgăuzi și a cunoaște cel puțin, dacă nu trăiești, nu locuiești în Găgăuzie, cel puțin să cunoști tradițiile și să cunoști limba.

¹⁰¹ Eu nu știu dacă există vreo diferență între găgăuzi care au crescut în Găguzia și au plecat și cei care au rămas. Da, cei care sunt plecați iubesc mai tare patria. Cei când ești plecat de țară, începi să o iubești. Există diferență între persoane care s-au născut și au crescut în Găguzia și găguzii care s-au născut în altă parte, care se identifică drept ce găguzii, dar care, de fapt, nu știu găgăuză. Aceasta este diferența. De exemplu, copiii mei și copiii fratelui meu care locuiește în Găgăuzia nu au același nivel de limba găgăuză.

¹⁰² Milan Mayer, „Gagauz people – their language and ethnic identity“, *Kulturni studia* 2014, 2: 39-54.

znam da postoje mnoge nacionalnosti koje rade za našu autonomiju, a mi smo jedinstveni narod, jedinstvena nacija koja je, naravno, podnijela žrtvu. Zbog toga, trebamo napraviti sve kako bismo bili Gagauzi.¹⁰³

Zaključno prema razgovorima iz kojih smo se informirali, Gagauzi su narod turkijskog porijekla koji pripada oguskoj skupini što je i teorija najčešće prihvaćena među gagauskim stanovništvom. Osjećaju se kao Gagauzi i stanovnici Republike Moldavije te ne gravitiraju prema drugim nacionalnim osjećajima, bez obzira na to što ih politički možda podupiru. Onima jačih nacionalnih osjećaja problematično je što ih se zvana izjednačuje s Turcima. Ispitanici smatraju i kako je različito biti Gagauz jer nemaju vlastitu državu. Mnogi Gagauzi koji su se rodili van Gagauzije ne govore gagauski te se jezik postepeno gubi na taj način. Kako bi se očuvao gagauski identitet i jezika, važno je očuvati i političku autonomiju.

7. PERCEPCIJA O NARODIMA I JEZICIMA BLISKIM GAGAUZIMA

7.1. Gagauzi i gagauski jezik, percepcija o vlastitom jeziku

Nakon razgovora o tome što znači biti Gagauz, zanimalo nas je kako doživljavaju svoj jezik. Kao što smo već mogli zaključiti iz prijašnjih odgovora, gagauski je jezik koji se postepeno sve manje koristi, a ruski dolazi na njegovo mjesto. Ruski sve više postaje jezik koji se govori i kod kuće, a mnogi ga Gagauzi govore i bolje od samog gagauskog zbog toga što većinu obrazovanja slušaju na ruskom. Zbog toga, djeca sve lošije i lošije govore gagauski. Ispitanici (profesorica (1), student (2)) objašnjavaju situaciju na sljedeći način:

---

¹⁰³ Strămoșii noștri au fost găgăuzi. Bunicii mei au fost Găgăuzi și eu tot, așa, sunt o Găgăuzaică. Și noi ne trebuie să ocrotim unitatea noastră, pentru că astăzi este foarte greu. Noi avem timpurile grele. Și pentru noi este un mândru, pentru mine este un mândru să fiu Găgăuzaică. Asta este viața mea și eu cred că noi suntem nu prea multe oameni și noi suntem foarte bucuroși și friendly, prietenoși. Și totdeauna suntem împreună și străduim să facem toate ce depinde de la noi, ca să locuim în autonomia găgăuzii autonome. Și pentru mine este toată viața mea să fiu găgăuzaică. Este foarte, foarte important, fiindcă nu există prea mulți găgăuzi în lume, dar există în toată lumea. Găgăuzii există și în Brazilia, și în Statele Unite, și în Turcia, și, nu știu, în Rusia. În orice loc există oameni găgăuzi. Dar nu importă unde suntem, dar trebuie să curăm identitatea noastră și să fie împreună toată timpulul, să fie împreună, chiar când suntem separat, să curăm unitatea, să curăm autonomia noastră, pentru că oamenii noștri lucrează pentru autonomia noastră. Asta este foarte important pentru găgăuzii, pentru că știu că există prea mulți naționalități care lucrează pentru autonomia noastră, dar noi suntem oameni unici, o nație unică, care, bineînțeles, au făcut un sacrificiu. De aceea, trebuie să facem tot ce ar trebui pentru a fi găgăuzi.

Ja bih trebala misliti na gagauskom, trebala bih više govoriti na gagauskom, no da ti iskreno kažem, ja više govorim na ruskom, pa čak i sanjam na ruskom.¹⁰⁴

U posljednje vrijeme, više znaju ruski (u usporedbi s gagauskim). I bolje ga znaju. Na primjer, moja majka je učiteljica u prva četiri razreda osnovne škole. Moja majka uči djecu gagauski, no djeca u posljednjih pet godina toliko loše govore gagauski. To je zbog toga što su kod kuće počeli govoriti na ruskom. I moja obitelj ponekad razgovara na gagauskom ponekad na ruskom, miješano. To je zbog obrazovanja.¹⁰⁵

Činjenica da nikada nije postao „potpuni jezik“, jezik obrazovanja i jezik na kojem će se govornik moći u potpuno izraziti, učinila je gagauski jezikom punim posuđenica. S jedne strane, riječi su došle iz ruskog tijekom sovjetskog perioda, a s druge iz turskog zbog gagauskih novinara koji su tijekom devedesetih pohađali tečajeve turskog jezika u Turskoj, a zatim koristili naučene riječi u gagauskim medijima. U istom je periodu velik broj gagauskih žena otišao raditi u Tursku kao dadilje te su prenijele vokabular koje su naučile tamo u svoje obitelji. Turska je odigrala i veliku ulogu u uvođenju latinice 1993. godine.¹⁰⁶ Prirodno, razvila se rasprava među lingvistima i gagauskim stanovništvom iz kojeg bi jezika trebali posuditi riječi koje u gagauskom ne postoje, iz turskog ili iz ruskog. Zbog smjera kojim je gagauska politika pošla, većina riječi ipak biva preuzeta iz ruskog, no to nije jedini razlog. Prevoditeljica koju smo upitali o njezinom stavu o posuđenicama navodi kako se protivi posuđivanju riječi iz turskog zato što je turski „pun arabizama“. S obzirom da ruski već govore i riječi su im poznate, zagovara preuzimanje tih riječi u gagauski:

Što se tiče funkcionalnosti, da, zaista, gagauski se, zbog nekog razloga, nije razvio. Nažalost, nije se razvio na vrijeme. I sada, čak i da izmislimo neke riječi koje ne postoje, ne možemo ih samo tako *utuviti ljudima u glavu*. Jer kako biste naučili jezik, trebate se obrazovati na tom jeziku. Počevši od djetinjstva, da dijete odraste govoreći taj jezik i razvije svoj vokabular koji, nažalost, ne postoji kao što sam rekla, nije se razvio. Nisu se pojavile nove riječi koje su se pojavile u drugim jezicima. S druge strane, smatram da, ono što se često tamo radi, ono što se radi u znanstvenom centru, te tradicije u gagauskom, oni tamo izmišljaju riječi. Često primjećujem da, jednostavno, ne postoji nikakva riječ. Uzimaju ih iz turskog. Ne mislim kako je to ispravo, iz jednostavnog razloga što u turskom ne postoje isključivo turske riječi. Smatram kako u turskom jeziku većina riječi nije turska, turskog porijekla. No one su ipak nekako ušle u rječnik, u vokabular, u rječnik ljudi i ljudi su se navikli koristiti ih te su čak ušle u službene rječnike i službeni jezik i smatraju se turskim riječima. I mi sada vidimo te riječi koje čak ni nisu turske u arapskom jeziku i trebali bi kao njima zamijeniti ruske riječi koje već znamo. Koja je razlika između uvođenja posuđene riječi iz ruskog i posuđene riječi iz arapskog? Ja ne vidim razliku. Samo što riječi koje dolaze iz ruskog već poznajemo, već ih koristimo. Hajdemo onda preuzeti njih.

---

¹⁰⁴ Eu trebuie să gândesc în găgăuză, trebuie să mai mulți vorbesc în găgăuză, dar să-ți spun cinstit că mult vorbesc în rusă și visurile mele sunt în rusă.

¹⁰⁵ Şu an son zamanlarda Rusça'yı daha çok biliyorlar. Bir de daha iyi biliyorlar. Hatta benim annem mesela anaokul öğretmen. Annem mesela çocuklara Gagauzca'yı öğretiyor ama çocukların en son mesela son 5 yıl çocuklar o kadar kötü Gagauzca'yı biliyorlar ki. Çünkü evde de Rusça konuşmaya başlamışlar artık. Biz de ailemin arasında bazen Gagauzca konuşuyoruz bazen Rusça konuşuyoruz işte karışık oluyor. O da eğitimden dolayı

¹⁰⁶ Fahri Turk, *Gagauzians and Turkish Language within the Context of Balkans*, (Edirne: Trakya Üniversitesi, 2015), 2.

Razumijem kada se radi o nekoj turskoj riječi koja je turskog porijekla, u redu, možemo posuditi od tamo. No ne slažem se s time da uvedemo bilo što, da preuzmemo iz turskog i uvedemo u gagauski. Tada više ne govorimo na gagauskom. Ako se radi namjerno, činimo da gagauski više ne postoji, gubi se.¹⁰⁷

Tako je ruski, koji je sve popularniji među mladima i koji vide kao *lingua franca*, jezik koji im omogućuje internacionalno sporazumijevanje, otvara vrata obrazovanja i zaposlenja (za razliku od gagauskog koji to ne može, iako su emotivno vezani za njega)¹⁰⁸, jezik koji ne samo da Gagauzi koriste na svakodnevnoj bazi, već i sam gagauski sve više nalikuje na ruski. Tako student u ranim dvadesetima izjavljuje kako je gagauski zapravo „mješavina ruskog i turskog koji ima sve više ruskih riječi“ i kako su često primorani prijeći na ruski jer je gagauski „siromašan jezik“:

Gagauski je moj materinski jezik. U posljednje vrijeme, primijetio sam kako je gagauski mješavina turskog i ruskog. Prije su naše riječi, na primjer kada su moje bake govorile na gagauskom, koristile samo turske riječi. No u posljednje vrijeme, počeli smo koristiti ruske riječi. Tako je gagauski postao mješavina turskog i ruskog. Na primjer, u posljednjih 20-30 godina nastale su nove riječi što zbog interneta, što zbog mobitela i slično i te su riječi uglavnom došle iz ruskog. Stare su riječi, pak, iz turskog. Zbog toga kažem „mješavina“. Gagauski je mješavina turskog i ruskog.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ În ceea ce ține de funcționalitate, da, într-adevăr găguza, datorită unui factor, nu s-a dezvoltat. Nu s-a dezvoltat, cu părere de rău în timp. Și acum, chiar dacă inventăm niște cuvinte care nu există, nu le putem băga așa în capul oamenilor. Pentru ca să învețe oamenii limba, trebuie, într-adevăr, să facă studii în acea limba. Începând de anii de copilărie și se crească cu limba aceasta și dezvolte vocabularele, care cu părere de rău nu există, deoarece, da, cum am spus, nu s-a dezvoltat. Nu au apărut noi cuvinte care au apărut în alte limbi. Păi de altă parte, eu consider că ceea ce se face acum, ceea ce se face în centrul științific, șterciotare, tradițiile aștia în găguza, ei acolo inventează cuvinte, de multe ori observ că, pur și simplu, nu există un cuvânt. Îl iau din turcă. Eu nu consider că asta este corect, din simplul motiv că turca tot nu este, nu conține doar cuvinte turcești. În limba turcă, eu cred că majoritatea cuvintelor nu sunt turcești, de origine turcească. Doar că ele au intrat cumva în dicționar, în vocabular, în vocabularul oamenilor, oamenii s-au obișnuit cu folosirea lor și ele au intrat chiar în dicționare oficial, în limba oficial, și ele se consideră ca fiind cuvinte turcești. Noi acum să văd acele cuvinte care nici nu sunt turcești în limba arabă și să le schimbăm cu cele care noi le cunoaștem acum din limba rusă, pe care le cunoaștem deja. Care este diferența între a pune un cuvânt în limba rusă împrumutat și a pune un cuvânt împrumutat din limba arabă? Eu nu văd diferența. Doar că cuvintele acele care provin din limba rusă, noi le cunoaștem deja, noi le folosim. Haideți să le adaptăm pe ele atunci. Eu înțeleg când iese vorba de un cuvânt care există în limba turcă și este de origine turcească, ok, ne putem să împrumutăm de acolo. Dar eu nu sunt de acord ca să noi să o luăm orice, să o luăm din limba turcă și să ne implementăm în limba găgăuză. Atunci nu mai vorbim din limba găgăuză. Dacă e intenționat, atunci facem în așa fel ca limba găgăuză să nu mai există, să se pierde.

¹⁰⁸ Gülin Dağdeviren, „Gagauz Gençlerin Gagauzca ve Rusçaya Karşı Dil Tutumları“ (Ankara: Başkent Üniversitesi, 2013)

¹⁰⁹ Gagauzca benim anadilim. Bir de son zamanlarda özellikle fark ettim ki Gagauzca Türkçe'nin bir de Rusça'nın karışımı. Yani önceden bizim genelde sözlerimiz, mesela benim babaannem, anneannem Gagauzca konuşunca sadece Türk kelimelerini kullanıyorlar. Ama son zamanlarda biz Rus kelimelerini kullanmaya başladık. İşte Gagauzca Türkçe'nin bir de Rusça'nın karışımı oldu. Mesela son 30 yıl, son 20 yıl genellikle yeni kelimeler oluşuyor ya, mesela internet, ne bileyim cep telefonu, bu kelimeler genelde Rusça'dan geliyor. Çünkü evde biz Rusça eğitimi alıyoruz. Bundan dolayı yeni kelimeler de bizim dilimize Rusça'dan geliyor. Eski kelimeler ise Türkçe'den geliyor. Bu yüzden ben karışım diyorum. Gagauzca Türkçe'nin bir de Rusça'nın karışımı.

Kod kuće uglavnom govorimo na gagauskom. No ponekad, s obzirom da je gagauski siromašan jezik, prelazimo na ruski. Teško se možeš izjasniti na gagauskom, zbog toga prelaziš na ruski. No, na primjer, s prijateljima, s većinu prijatelja razgovaram na ruskom.¹¹⁰

Međutim, iako su Gagauzi iskusili snažnu rusifikaciju tijekom sovjetskog perioda te ruski doživljavaju kao funkcionalniji jezik, gagauski je ipak „njihov“. Još tijekom sovjetskog perioda, s buđenjem gagauskog nacionalizma, probuđena je svijest o „gagauštvu“ i pokrenute su inicijative za spašavanje gagauskog identiteta pred sve dominantnijim i raširenijim ruskim. Prema provedenom istraživanju, Gagauzi su emotivno više vezani za gagauski nego za ruski jer je to njihov materinski jezik i simbolizira gagauski identitet u društvu, osobito starije stanovništvo (najmlađe generacije mogle bi biti iznimka ovim podacima). Iako je prije istraživanja bilo pretpostavljeno da će starije žene biti više vezane uz gagauski jer su ostajale kod kuće, dok su muškarci išli na posao gdje se govorilo na ruskom, oba spola bila su jednako privržena gagauskom i bila pozitivna što se tiče budućnosti jezika.¹¹¹ Slični stav dijeli i profesorica koja je pristupila istraživanju. Iako priznaje kako bi se „lako moglo i bez gagauskog“, naglašava kako je to sam razlog zašto su htjeli autonomiju. Zasebni materinski jezik daje im razlog da budu izdvojeni i neovisni, gagauski jezik razlog je gagauske autonomije:

Možemo živjeti i bez gagauskog, no ako smo već stvorili autonomiju, temeljna ideja bila je da ne izgubimo i da razvijemo jezik. Kako bismo sada mogli ne govoriti, ne očuvati jezik, ne razviti ga? Dakle, ako neće biti jezika, neće biti ni autonomije i svi, svaki put, na različitim kongresima, okupljanjima, govore o tome. Dobro je što učimo jezik u gagauskim školama, dobro je što ga djeca uče u vrtićima, dobro je što svake godine organiziramo koncert i događaj „Anadolu, materinski jezik“. No sve dok ga nećemo govoriti kod kuće s djecom i međusobno na ulici, gubimo jezik. Mi smo stvorili autonomiju, zašto smo je stvorili? Za političare koji žele zauzeti visoke pozicije? Ne, stvorili smo je, najprije, kako bismo imali materinski jezik, tako se to kaže kod nas u Gagauziji.¹¹²

Tako, kako ne bi izgubili svoj jezik i kako bi bili primjer mladima, ispitanica u kasnim tridesetima, ispričala je kako ima grupu prijateljsima s kojima razgovara isključivo na gagauskom. U gradovima, postaje sve modernije govoriti na ruskom, tako da ona namjerno

---

¹¹⁰ Yani evde genelde Gagavuzca konuşuyoruz. Ama bazen mesela Gagavuzca biraz fakir bir dil. Bazen Rusça'ya geçiyoruz. Çünkü zor mesela ifade edemiyorsan kendi Rusça'ya geçiyorsun. Ama arkadaşlar arasında mesela benim çok arkadaşım, çoğu arkadaşımın Rusça da konuşuyoruz.

¹¹¹ Emotional and Functional Speaker Attitudes towards Gagauz as an Endangered Language

¹¹² Putem și trăim fără găgăuză, dar dacă am creat autonomia asta ideea fixă era să nu pierdem limba și să dezvoltăm limba. Cum putem să nu vorbim, să nu păstrem limba, să nu dezvoltăm? Deci nu o să fie limba, nu o să fie autonomia și toată lumea, în fiecare dată, în diferite congresurile, adunerile, se vorbesc despre asta. Bine că învățăm limba în școalele găgăuze, bine că învățăm în grădinițele de copii, bine că facem fiecare an un concert mare și evenimentul Anadolu, limba natală. Dar până când nu vorbim acasă cu copii și dintre noi găgăuză sau pe stradă, pierdem limba. Dar noi am creat autonomia pentru ce noi am creat? Pentru politicieni care vrea să ocupă pozițiile mari? Nu, noi am creat pentru, în primul rând, să aibă limba natală așa spunem la noi în Găgăuzia.

govori na gagauskom kako bi mlađe generacije razumjele da nije sramota govoriti gagauski jezik:

Gagauski jezik je materinski. Počela sam razmišljati i govoriti na gagauskom jeziku. Najugodnije se osjećam kada govorim na gagauskom jeziku zato što, sa svojim prijateljima, razgovaram na gagauskom. Naravno da govorim ruski, no imam grupu prijatelja s kojima razgovaram samo na gagauskom kako bismo očistili naš jezik. Imamo tri grada u Gagauziji: Vulcanești, Komrat i Ceadâr-Lunga. Znaš, nije moderno govoriti gagauski u gradu. Možemo reći da gradski ljudi namjerno govore gagauski kako bi se pokazali da su Gagauzi. Ne trebamo se sramiti svog jezika. Mlađi ljudi se srame gagauskog jezika. Misle kako Gagauzi nisu važni. Misle kako govoriti na gagauskom nije dragocjeno. Zbog toga, ja govorim na gagauskom. Tu imamo problem. U gradu, uvijek govorim gagauski, u 90-100% slučajeva. No u gradu uglavnom čuješ ruski.¹¹³

Ipak, kao što smo naveli, mlađe generacije nerijetko su jednako motivirane u očuvanju gagauskog. Jedan pokazatelj toga jest studij gagauskog jezika i književnosti koji je poprilično nepopularan te je izbor vrlo malog broja maturanata, a škole su uglavnom bez dovoljnog broja nastavnika. Profesorica objašnjava:

Postoje različiti programi potpore jer ne dolazi dovoljan broj nastavnika u osnovne i srednje škole. No želim ti reći da mladi uglavnom ne žele (studirati gagauski). Sada se situacija malo promijenila, uz velik trud okupljamo grupe. Imamo neke ponude, prijedloge za studente u okviru razmjene Erasmus+, trenutno imamo tri studenta sa studija gagauskog jezika i književnosti koji se nalaze na najboljim sveučilištima, na Sveučilištu Sivas i Sveučilištu Bolu. Svake godine, jedan dan, imamo događaj „materinski jezik gagauski“ i one nam šalju neke poruke, govore (gagauski) savršeno, no više koriste turski nego gagauski. Jezici su vrlo povezani, no studij nije popularan.¹¹⁴

Jedan od razloga sve manje popularnosti gagauskog jezika jest i politička, točnije proeuropska orijentacija dijela mlađeg stanovništva. Taj će dio stanovništva, ipak, imati veću tendenciju zamijeniti gagauski rumunjskim nego ruskim. Profesorica daje primjer svoga sina koji je visokoobrazovan i proeuropski nastrojen i koji smatra da je sramota govoriti na gagauskom jeziku jer Gagauzi podupiru Rusiju, a time i rat:

---

¹¹³ Limba găgăuză este maternă. Am început să cred, să vorbesc, în limba găgăuză. Cea mai confortabilă limba este limba găgăuză pentru mine. Pentru că vorbesc cu prietenii mei în limba găgăuză. Bineînțeles că vorbesc rusă, dar am o grupă de prieteni care vorbesc doar în limba găgăuză pentru a curăța limba noastră. Avem trei orașe în Găgăuzia. Vulcanești, Comrat și Ceadâr-Lunga. Și știi, nu este fashionabil și nu este prezentabil dacă vorbesc în limba găgăuză în oraș. Să spunem că oamenii de oraș vorbesc special în limba găgăuză pentru a înțelege că sunt oameni de Găgăuzie. Nu trebuie să fim rușinați de limba noastră. Oamenii mai mici sunt rușinați de limba găgăuză. Dar cei mai mici, cred că oamenii de Găgăuzie nu sunt prețioși. Oh, să vorbesc în găgăuză nu este prețios. Deci vorbesc în limba găgăuză. Aceasta este o problemă. În orașe, cu siguranță, vorbesc limba găgăuză, de la 100-90%, cu siguranță. Dar în orașe, poți auzi mai departe limba rusă.

¹¹⁴ Sunt diferite programe de susținere care nu ajunge învățători în școlile, în liceurile. Dar totuși vreau să te spun că tinerii nu vreau. Acum s-a schimbat puțin situația, dar cu foarte efortul mare strângem grupele. Acum avem niște offering, propuneri pentru studenți în cadrul programei de mobilitate Erasmus+, chiar acum trei studenți din Catedra găgăuză se află la universități cel mai bune Universitatea Sivas, Universitatea Bolu. În fiecare an, o zi, avem limba natală găgăuză și ele trimit de acolo niște mesaje vorbesc perfect, dar mai mult turcă decât găgăuză. Limbele este foarte legate, strânse, dar nu este populară.

On je proeuropski nastrojen. Kada ga pitam zašto nisi patriot materinskog jezika, ona kaže zar to nije sramotno je Gagauzi podupiru rat između Rusije i Ukrajine i više podupiru Rusiju. Kaže da je iskren, pita zar takvo što nije sramotno i naglašava da ne želi govoriti na tom jeziku.¹¹⁵

Kao što smo mogli vidjeti, gagauski se sve više gubi iz uporabe i djeca ga u pravilu govore loše. Zbog obrazovanja na ruskom, sve više ruskih riječi ulazi u gagauski, iako postoje i pokušaji uvođenja turskih riječi. Ispitanici se žale da u gagauskom manjka mnogo riječi modernog doba (tehnologija, znanost, internet) koje se uglavnom popunjavaju rusizmima. Česta je praksa prelaska s gagauskog na ruski usred razgovora uslijed nemogućnosti da se pojedinac izrazi. Ipak, Gagauzi su i dalje poprilično emotivno vezani uz svoj jezik i vjeruju kako im on omogućava autonomiju. Poneki se aktivno trude govoriti na gagauskom što više kako bi potaknuli i druge da rade isto. Mladi su, ipak, sve više udaljeni od svog materinjeg jezika te je studij gagauskog vrlo nepopularan. Europski orijentirani pojedinci odbijaju govoriti gagauski zbog njihove potpore Rusiji.

7.2. Gagauzi i turski/Turska

Devedesetih godina, na području Bugarske i Moldavije provedeno je istraživanje koje je trebalo potvrditi ili opovrgnuti njihov osjećaj o turkijstvu. Gagauzi koji su živjeli na području Bugarske izjasnili su se kao „čisti Gagauzi“, dok su Gagauzi na području Moldavije potvrdili svoje turkijsko podrijetlo. Ipak, na pitanje osjećaju li se blisko Turcima Republike Turske, odgovarali su negativno zbog razlike u vjeroispovijesti.¹¹⁶ U našem istraživanju, ispitanici su potvrdili taj stav. Studentica u ranim dvadesetima objašnjava:

Ja i moja obitelj ne osjećamo preveliku bliskost (Turcima). Mislim da je najveći razlog za to razlika u vjeroispovijesti. Neke stvari su nama jako čudne. Ja čak živim u Turskoj i opet su mi neke stvari čudne. To nije samo zato što su oni Turci. Pravi se razlika između islama i kršćanstva. Praznici, način odijevanja, kultura obitelji, sve nam se to čini vrlo različito. No ima i ovakvo nešto. Neki praznici su isti. Nedavno se ovdje slavio Hiderles. I kod nas se slavi Hiderles u isto vrijeme i također se zove Hiderles. Ima i Nevruz. Kod nas ne postoji Nevruz, no ima jedan praznik koji sadrži tradicije iz Nevruza. Mi ga slavimo. Postoje takve sličnosti, no u pravilu je mentalitet vrlo različit.¹¹⁷

---

¹¹⁵ De atâta că el are o poziție pro-europeană. Și când îi întreb de ce nu ești patriot al limbii natale, el spune de atâta că nu e rușine, că găguzii suport războiul dintre Rusia și Ucraina și suportă mai mult Rusia. El spune, eu spun cinstit că nu e rușine și nu vreau să vorbesc în limba asta.

¹¹⁶ Menz, *The Gaguz Between Christianity and Turkishness*, 127.

¹¹⁷ Ben ve ailem böyle büyük bir yakınlık hissetmiyoruz. Ve sınıırım bunun en büyük nedeni din farklılığı. Bazı şeyler bize çok garip geliyor. Ve halen ben Türkiye'deyim ve bazı şeyler bana çok garip geliyor. Mesela genel olarak sadece Türkler olduğu için değil, Müslümanlık ve Hristiyanlık olarak bir ayırım yapılıyor. Bayramlar, giyinme tarzı, aile kültürü bunlar çok değişik geliyor desem. Ama şöyle bir şey de var. Bazı bayramlar aynı bizde mesela. Geçenlerde burada Hidrelles kutlamaları yapıldı. Bizim orada da aynı tarihlerdi Hidrelles. Aynı isimli Hidrelles. Sonra nevrüz bayramı var. Bizde nevrüz yok ama nevrüzdaki gelenekleri içeren bir bayram var bizde. Biz onu kutluyoruz. Hani böyle benzerlikler var ama genel olarak mentalite çok farklı.

Dalje u ranije spomenutom istraživanju, ispitanici su navodili kako se nisu mogli osjećati blisko Turcima Republike Turske je gagausko stanovništvo velikom većinom bilo seosko, dok je u Turskoj postojao razvijen elitni sloj. Razvoj gagauske regije, način života i ekonomska situacija, bili su vrlo različiti. Ipak, iako manjeg broja, postojalo je i svojevrsno društvo gagauskih intelektualaca koji su podupirali Tursku, ekonomsku podršku koju je slala i koji su pokušavali naglasiti kulture sličnosti. No, zabilježeno je kako su i oni naglašavali razliku u religiji koja je Turke činila udaljenijima. Veze koje su oni uspostavili s Turskom, imale su plodonosne rezultate jer su dovele do dubljeg proučavanja gagauske povijesti i rekonstrukcije gagauskih korijena. Proučavajući vlastitu prošlost, nastojala se držati distanca od Turaka Republike Turske zbog bojazni da ih se ne bi svrstalo među njih, da se ne bi izgubilo gagauštvo, odnosno da ih ne bi „progutala“ mnogo veća turkijska skupina.¹¹⁸ Turska je, pak, bila vrlo aktivna u podupiranju izdvajanja gagauskog naroda od moldavsko-ruskog okruženja, njihovog intelektualnog, ekonomskog i kulturnog napretka. Kada se 1998. godine otvaralo Sveučilište u Komratu, deveti turski predsjednik Suleyman Demirel poslao je financijsku podršku. Kao što smo već spomenuli, Turska je značajno pomogla Gagauzima i pri prelasku na latinicu.¹¹⁹ Situacija danas nije mnogo drugačija te Turska nastavlja biti vrlo aktivna što se tiče podupiranja razvoja gagauske regije, osobito u turkijskom smislu. Kao što smo već ranije spomenuli, na području Gagauzije, djeluju institut Yunus Emre i TİKA (turska razvojna agencija s fokusom na inozemstvo) koja nerijetko financira otvaranje raznih kulturnih i edukativnih ustanova. Student u ranim dvadesetima potkrijepio je primjerima:

Turska je mnogo toga napravila za Gagauziju. Prije nekoliko godina, napravljen je stadion u glavnom gradu Komratu. Otvoren je uz pomoć turske vlade prije nekoliko godina. Sada grade koledž. Također uz pomoć turske vlade. Vjerojatno uvijek uz pomoć TIKE. Strukovni koledž za učenice. Otvorena je osnovna škola, također u Komratu. Ima i knjižnica. I još mnogo drugih projekata. Dakle, ima mnogo projekata koje je pokrenula TİKA. Zbog toga ljudi pozitivno gledaju (na Tursku).¹²⁰

Osim financije podrške, Turska redovno šalje i obrazovne materijale kao i nastavničko osoblje u gagauske škole i na fakultet. Primjerice, u trenutku istraživanja, na Sveučilištu u Komratu nalazilo se jedanaest profesora iz Republike Turske (postoji i Odsjek za turkologiju). U komunikaciji s njima, profesorica koja je sudjelovala u istraživanju objasnila je kako se razumiju, no da ih moraju zamoliti da govore sporije. Zanimljivo, jedan od ispitanih studenata

---

¹¹⁸ Menz, *The Gaguz Between Christianity and Turkishness*, 128.

¹¹⁹ Turk, *Gagauzians and Turkish Language within the Context of Balkans*, 622.

¹²⁰ Çünkü Türkiye de Gagavuzya için çok şeyler yaptılar. Birkaç sene önce bir stadyum yapıldı Gagauz'un başkenti Komrat'ta. Türk Hükümeti'nin yardımıyla birkaç sene önce açıldı. Şimdi kolej yapılıyor. Biliyorum hep Türk Hükümeti'nin yardımıyla. TİKA'nin yardımıyla galiba hep. Mesleki kolej. Öğrenciler için. Anaokula biliyorum açıldı. Hep Komrat'ta. Kütüphane var. Bir de bir sürü proje hep var. Yani TİKA tarafından oluşturulan bir sürü proje var. O yüzden insanlar da sıcak böyle bakıyorlar.

pojasnio je kako je tek nakon odlaska na studij u Tursku, gdje je naučio turski, dobro naučio i gagauski. Razumijevanje turskog jezika pomoglo mu je da razumije i neke riječi iz gagauskog koje prije nije razumio. Profesorica (1) i student (2) odgovorili su na sljedeće načine:

Gagauski jezik je iz lingvističkog aspekta turkijski jezik. No, gagauski i turski jezik, to mogu potvrditi jer imamo jedanaest profesora iz Turske, imamo odsjek za gagauski jezik i kulturu, oni jako dobro razumiju što mi kažemo i potvrđuju da je gagauski stari turkijski jezik iz osmanskog doba. Mi također razumijemo što oni kažu, no zamolimo ih da govore sporije, ne tako brzo. Razumijemo mnoge riječi, no ipak, moderni turski jezik se promijenio, a gagauski jezik jest jezik koji je ostao na temeljima turskog jezika.¹²¹

Nakon što sam naučio turski, počeo sam bolje učiti gagauski. Ponekad ne bih razumio svoju baku kada bi govorila na gagauskom. No sada kako znam turski, bolje je razumijem.¹²²

Zaključno, Gagauzi, iako turkijskog podrijetla, osjećaju se izdvojeno iz turkijskog bazena zbog svoje kršćanske vjeroispovijesti, razlike u mentalitetu i običajima. Republika Turska, na čelu s TIKA-om, aktivno podupire gagausko stanovništvo, šaljući im profesore, financijsku podršku, nastavnički materijal i gradeći razne kulturne, sportske i obrazovne ustanove. Usprkos prisutnosti ruskog vokabulara u gagauskom i usprkos turskom koji se zbog arapskih i perzijskih posuđenica te novotvorenih turskih riječi promijenio, ispitanici svjedoče o postojećoj sličnosti tih dvaju jezika objašnjavajući da se i dalje razumiju uz sporije govorenje. Učenje turskog pomaže i pri razumijevanju vlastitog jezika, pogotovo mlađem stanovništvu koje je vrlo izloženo ruskom.

7.3. Gagauzi i ruski/Rusija

Kao što smo mogli vidjeti do sada, status ruskog jezika u Gagauziji je na vrlo visokoj razini, smatraju ga prestižnim jezikom, jezikom obrazovanja i jezikom koji im nudi mogućnost zaposlenja. Prema istraživanju provedenom 2020. godine, mladi ljudi i stanovništvo koje živi u gradovima sklonije je ruskom, dok među starijim stanovništvom (primjerice neke žene nisu išle na posao i nisu bile u doticaju s njim) i onima koji žive na selu (odsječeni od gradskog života gdje ruski dominira) još uvijek postoje oni koje preferiraju gagauski.¹²³ Tako nam je jedan od ispitanika u ranim dvadesetima objasnio kako on „voli

---

¹²¹ Limba Găgăuza este o limba din punctul de vedere lingvistic, este limba din grupa turcească. Dar limba găgăuză și turcească confirmă că avem 11 profesori din Turcia, avem departamentul Limbii și Culturii Găgăuza și ele foarte bine înțeleg ce noi spunem și confirmă că limba Găgăuza este ca o limba veche turcească din timpul osmani. Și noi foarte bine înțelegem ce ei vorbesc, dar rugăm să vorbească mai ușor, nu așa repede. Foarte mulți cuvintele înțelegem, dar totuși s-a schimbat limba turcească modernă și limba Găgăuza este ca o limba care a stat la bază limbei turcească.

¹²² Türkçe'yi öğrenince Gagauzca'yı daha iyi öğrenmeye başladım. Bazen konuşukları benim babaannem de eski Gagauzca konuşunca anlamıyordum bazen. Ama şimdi Türkçe'yi bilince daha iyi anlıyorum.

¹²³ Gülin Dağdeviren Kırmızı, „Emotional and Functional Speaker Attitudes towards Gagauz as an Endangered Language“, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 2020, 93: 203-218.

ruski“ jer je to „bogat jezik“ (za gagauski se, sjećamo, kaže kako je manjkav i nerazvijen). To je jezik na kojem može naći mnoge izvore i koji mu garantira budućnost:

Ja, primjerice, jako volim ruski. Volim ga kao jezik. Zašto? Zato što je to vrlo bogat jezik. Po mom mišljenju, bogatiji je od drugih jezika. Primjerice, od engleskog. Engleski je vrlo jednostavan jezik. No cijeli svijet govori engleski. Zašto je ruski za mene prestižan jezik? Možda ću u budućnosti ići u Rusiju. Možda ću tamo živjeti. Ne znam. Primjerice, kada nešto učim, uglavnom tražim ruske izvore. Informacije uzimam iz ruskih izvora. Zbog toga je ruski za mene prestižan jezik.¹²⁴

Proruski stav u Gagauza rodio se za vrijeme Sovjetskog Saveza u čije su vrijeme bili vrlo rusificirani. Doživljavaju Rusiju kao pozitivnog međunarodnog aktera koji ih je stoljećima branio. Prema istraživanju iz 2014. godine¹²⁵, nacionalne manjine u Moldaviji gotovo su sinonim za stanovništvo koje govori ruski, bilo iz razloga da ga ne žele govoriti ili da ga ne znaju. Podupiru lijeve, komunističke stranke, često pobuđeni strahom od rerumunjizacije Moldavije. Naime, kada je Moldavija postala djelom Rumunjske 1918. godine, događaj koji se interpretira kao razdoblje nacionalne opresije i okupacije, Gagauzi su bili rumunjizirani (zbog toga najstarije stanovništvo govori rumunjski). Ispitanik (student, rane dvadesete) nam je ispričao kako se to razdoblje uvijek prepričava u negativnom svjetlu:

Stariji ljudi govore (rumunjski). Razlog tomu je taj što je Moldavija bila djelom Rumunjske do 1922. godine. Zbog toga, stariji ljudi znaju (rumunjski). Dobro govore moldavski. Kao što prepričavaju, Rumunjska ih je tjerala da uče jezik. Na silu su učili romanski jezik. „Pričajmo samo rumunjski. Neka se ne govori niti jedan drugi jezik.“. Zbog toga, stariji ljudi vrlo dobro znaju taj jezik. Govore ga bolje nego mladi.¹²⁶

To je karta na koju su Sovjeti (Rusi) često igrali pri pridobivanju Gagauza na svoju stranu. Rumunjizacija Moldavije ponovno se dogodila krajem 80-tih te su tada izbili teški sukobi između nacionalnih manjina i Moldavaca, osobito s Pridnjestrovljevcima. Proruski stav čini Gagauze i Pridnjestrovljeve bliske jedni drugima, studentica iz našeg istraživanja objašnjava:

Stanovnici Pridnjestrovlja su ionako dio koji podupire Rusiju. S obzirom da i Gagauzi podupiru Rusiju, naš je odnos dobar. To područje je ionako Rusija. Nema nikakvih razmirica između Pridnjestrovlja i Gagauza.¹²⁷

¹²⁴ Ben mesela Rusça'yı çok seviyorum. Dil olarak da seviyorum. Neden? Çünkü çok zengin bir dil. Diğerlerinden de bence diğer dillerden de daha zengin. Mesela İngilizce'den. İngilizce çok kolay bir dil. Ama tüm dünya onu da konuşuyor. Rusça neden benim için prestijli? Belki gelecekte Rusya'ya giderim. Belki orada yaşayacağım. Ne bileyim. Mesela bir şey öğrenince de kaynakları genelde Rusça'dan alıyorum. Rus kaynaklarından alıyorum bilgimi. Bu yüzden benim için prestijli bir dil.

¹²⁵ Kosienkowski, „Moldova's National Minorities: Why are they Euroskeptical?“, 2014

¹²⁶ Yaşlı insanlar biliyor. Çünkü Sovyet'ten önce Moldova Romanya'ya bağlıydı. 1922. seneye kadar. O zamanlardan yaşlı insanlar biliyor. İyi konuşabiliyor Moldovanca. Çünkü o zaman Romanya zorla, onların anlattıklarına göre tabii. O zaman zorla Roma dili öğretiliyordu. Romanca sadece konuşulsun. Başka dil konuşulmasın. O yüzden yaşlı insanlar iyice o dili biliyor. İyi konuşabiliyorlar o dilde. Gençlere göre.

¹²⁷ Transnistria vatandaşları zaten Rusya'yı destekleyen kısım. Gagavuzlar da zaten Rusya taraftarı olduğu için aramız iyi. Ki oradaki Rusya zaten. Transnistria ve Gagavuzlar arasında bir hüsumet yok.

Zbog visoke stope zaposlenosti i razvoja gagauske regije koji je dogodio u sovjetsko doba, mnogi su Gagauzi nostalgični prema tom periodu i vide kao pozitivnijeg nego ovo današnje. Ispitani student prisjeća se riječi svojih roditelja:

Sovjeti su Moldaviji, Gagauziji davali novac. Naša se zemlja, naša regija počela razvijati. Primjerice, moji roditelji kažu da je bilo vrlo dobro, prisjećaju se tih vremena. Kažu da je tada bilo bolje, bolje nego danas. Bilo je i posla, bilo je i lakše. Ljudima je bilo lakše.¹²⁸

Zanimljivo, neki od mladih preuzeli su prosovjetsko stajalište svojih roditelja. Studentica koju smo ispitali u svrhe istraživanja, priznala nam je kako razdoblje SSSR-a, smatra najboljim razdobljem u kojem je Gagauzija bila i priželjkuje njegovo ponovno uspostavljanje, iako smatra kako to nije moguće:

Osobno mislim ovako: da se SSSR nije raspao, bilo bi jako lijepo. SSSR je zaista napravio mnogo grešaka, ako danas pogledamo, zaista su napravili mnogo grešaka, bilo u politici, bilo u kulturi, bilo što se tiče pritiska ili okupacija. No barem su se države razvijale. Tada je moldavski poljoprivredni sektor bio na vrlo visokoj razini. Otvorene su brojne tvornice. Ljudi su išli u školu ili bili su sigurni u svoju budućnost. Ja sada studiram i ne znam hoću li raditi u struci, imam li budućnost, je li moja budućnost garantirana. Je li moldavska vlada prepreka u tome svemu? Svakako jest. No ima još nešto: može li se sada uspostaviti novi SSSR? Mislim da ne. To ne bi bio onaj isti SSSR.¹²⁹

Polarizacija moldavskog društva na prozapadno (kamo je pripala moldavska vlada) i prorusko (nacionalne manjine) zaoštrila se 2014. godine kada je Rusija anektirala Krim od Ukrajine (i opet 2022. godine kada je Rusija napala Ukrajinu). Iste godine, Gagauzija je organizirala referendum (koji su moldavske vlasti proglasile ilegalnim), a koji je zagovarao moldavsku integraciju u ECU (Eurasian Custom Union, danas Eurasian Economic Union) na čijem je čelu bila Rusija umjesto moldavske integracije u EU. Ako usporedimo statistički, 2014. godine 52% Moldavaca bilo je za EU, dok je čak 67%-80% pripadnika manjina bilo protiv ulaska u EU.¹³⁰

Sve je to Gagauze učinilo većinski proruski nastrojenim stanovništvom: život u SSSR-u, obrazovanje na ruskom od sovjetskog doba do danas, aktivna rusifikacija od strane Sovjeta i *huškanje* protiv moldavske vlasti, ekonomska i politička moć Rusije. Gagauzi, posljedično,

---

¹²⁸ Çünkü Sovyetler genelde Moldova'ya, Gagavuzya para veriyordular. Bizim de artık ülkemiz, bizim de bölgemiz gelişmeye başladı. Mesela benim annemle babam bayağı iyi söylüyorlar, hatırlıyorlar o zamanları. Diyorlar ki o zaman daha iyiydi. Şu ana göre daha iyiydi. Çünkü hem iş vardı hem de daha kolaydı. İnsanlara daha kolaydı.

¹²⁹ Şahsen benim bakışım şöyle. SSCB dağılmasaydı çok güzel olurdu. Çünkü çok hata yapıldı gerçekten SSCB'de şu an baktığımızda çok hata yapıldı. Siyaset olsun, kültür olsun, baskı olsun, soykırımlar olsun. Ama ülkeler en azından geliyordu. O zamanlar Moldova'nın tarım sektörü çok üstteydi. Bir sürü fabrika açık vardı. İnsan okuyordu ve geleceğinden emindi. Ben şu an okuyorum ve ben kesin bu mesleğe göre çalışacağım. Ve benim bir geleceğim var, garantili bir geleceğim var. O zaman şimdiki Moldova hükümeti buna bir engel oluyor mu? Şu anki hükümet kesinlikle buna engel oluyor. Ama şöyle bir şey de var. Şu an yeni bir SSCB kurulabilir mi? Sanmıyorum. Artık o eski SSCB olmayacak.

¹³⁰ Kosienkowski, *Moldova's National Minorities: Why are they Euroskeptical*, 6.

odlično govore ruski (bolje nego svoj materinji jezik) te nastavljaju biti poduprti politički i ekonomski od strane Kremlja. Naši ispitanici (profesorica (1), student (2)) svjedoče:

I želim ti reći i mogu potvrditi da 100% (Gagauza) savršeno govori ruski. Zašto? Zbog toga što su u sovjetskom razdoblju govorili na ruskom, škole su bile na ruskom, vrtići su bili na ruskom i kada je Moldavija proglasila neovisnost 1991. i počela otvarati škole na moldavskom, odnosno, rumunjskom, ovdje je svejedno opstao ruski. I danas, svi govore ruski, dakle živiš u Gagauziji i čuješ ruski. Ipak, korak po korak, situacija se mijenja. 100% ili 99% stanovnika koji žive ovdje govore ruski.¹³¹

Rusija je uvijek slala pomoć, mislim. Radne strojeve, kamione. Postoje strojevi koji dolaze iz Rusije. Uvijek su slali vozila hitne pomoći. Na primjer, u našem selu postoji nekoliko vozila hitne pomoći iz Rusije.¹³²

Pitanje koje se ovdje može postaviti jest je li tolika ruska dominacija u regiji s malobrojnim stanovništvom i ograničenom moći prijetnja za opstanak gagauskog identiteta i jezika, hoće li se gagauski postepeno ugasiti pred mnogim raširenijim i priznatijim jezikom i silom?

Odgovor koji smo ovdje dobili bio je negativan, vjerojatno zbog toga što Gagauzi vide Rusiju u vrlo pozitivnom svjetlu. Jedna od ispitanica u kasnim tridesetima izjavila je da su bliski Rusima i da Rusi ne mogu biti nikakva prijetnja zbog njihove iste vjeroispovijesti, ne spominjući da su Moldavci te iste vjeroispovijesti (doduše različitih crkvi):

Ne mislim da je tako, no mogu reći da je ono što je najvažnija za nas, za ruske i gagauske ljude – vjera. Mi smo pravoslavci, iako govorimo gagauski jezik, to je simbolično. Mi smo pravoslavne vjeroispovijesti. To je za nas jedna od najvažnijih stvari. To je ono što nam daje život. To je simbol našega života, da tako kažemo, pravoslavlje.¹³³

Zaključno, Gagauzi vide ruski kao prestižan jezik i smatraju da se na njemu mogu najbolje izraziti. Zbog svoje sovjetske prošlosti i naklonosti Rusiji, osjećaju se bliskima Pridnjestrovljevcima te je dio starijeg stanovništva nostalgican za sovjetskim razdobljem. Velik broj mladog stanovništva, također je prorusko. Taj isti dio stanovništva ne smatra kako je ruska dominacija (gotovo svi Gagauzi govore izvrsno ruski, dok svi Gagauzi ne govore izvrsno gagauski, a dio mlađe generacije ga ne govori uopće) ikakva prijetnja za opstanak

---

¹³¹ Și vreau să te spun că poți să dau să confirm că 100% vorbește perfect rusă. De ce? De atâta că din timpul sovietic aici vorbeau în rusă, aici școlile în rusă erau, grădinițele erau în rusă și când a venit independența Moldovei în anul 1991, întreprindem să creștem liceurile, așa spunem, moldovenești, române, dar aici totuși au rămas așa, în rusă și acum total lumea vorbește în rusă, dacă vii în găgăuză să auzi rusă. Dar totuși, pas cu pas, situația se schimbă. 100%, poate 99% vorbesc rusă, cine trăiește aici.

¹³² Rusya tarafından da hep böyle yardım geliyordu. Bana göre. İş makineleri, kamyonlar hep var. Rusya'dan gönderilen makineler de var. Ambulans arabaları hep gönderildi. Mesela bizim köyde birkaç tane ambulans arabası. Rusya'dan gelen arabalar.

¹³³ Nu cred că așa este, dar pot spune că cel mai important lucru pentru noi, dintre oamenii rusi și găguzi, este religia. Suntem ortodoxi, chiar dacă vorbim lingua găguzi, este o simbiologie. Dar suntem o religie ortodoxă. Este pentru noi una dintre cele mai importante lucruri. Este una dintre cele mai mari, să spunem, lucruri pentru a vii și, să spunem, pentru a vii în viață. Este o simbiologie de viață noastră, să spunem așa, ortodoxie.

gagauskog. Rusija nastavlja biti ekonomska i politička potpora Gagauziji i nastavljaju održavati dobre odnose.

7.4. Gagauzi i rumunjski/Rumunjska, EU

Pomak prema potencijalnoj integraciji u EU, dogodio se prvi puta 2009. godine kada je na parlamentarnim izborima prorуска komunistička stranka izgubila od proeuropske stranke. Moldavija je čak bila svojevrsna predvodnica EaP-a (*The Eastern Partnership*), političke inicijative koja ima za cilj integrirati šest država istočne Europe i Kavkaza u EU (Armenija, Azerbajdžan, Bjelorusija, Gruzija, Moldavija, Ukrajina). 2014. godine EU je ukinula obavezu putovnice za Republiku Moldaviju. Ipak, iako je moldavska vlada nastojala zadržati proeuropski tijek, Rusija je to konstantno pokušavala narušiti (najčešće koristeći potporu nacionalnih manjina (osobito Pridnjestrovljevaca) – najvećih EU skeptika). Moskva je stavila embargo na moldavsku robu kao što su vino i poljoprivredni proizvodi, prijetili su da će prestati slati gorivo i otpremiti moldavske migrantske radnike iz zemlje.¹³⁴ Smatra se kako su lokalne antieuropske stranke, ruska pravoslavna crkva i ruski mediji koji su aktivni i popularni u Gagauziji često igrali na kartu konzervativnih vrijednosti i propovijedali o nemoralnosti EU i katastrofe koje bi izazvala takva integracija (homoseksualnost, gubitak moldavskog suvereniteta, okupacija od strane rumunjske vojske, ulazak u NATO i sl.). Odnos između EU i Moldavije dodatno je srozao rat 2014. godine. Iste godine, dogodili su se unutarnji politički nesporazumi zbog kojih predsjednik nije izabran čak dvije i pol godine što je rezultiralo padom podrške EU s 62.9.% 2009. na 44% 2014. Osim toga, moldavsko stanovništvo iskazalo je nezadovoljstvo s primjernom europske integracije nakon što su doživjeli neuspjeh u provođenju antikorupcijskih reformi i iskazivanje nedemokratskog ponašanja.¹³⁵

Danas, kao što smo mogli vidjeti i u ranijim odgovorima, postoje i proeuropsko orijentirani Gagauzi, iako ih je većina proruska. Student u ranim dvadesetima na studiju u Turskoj objašnjava nam kako bi bilo pozitivno za Moldaviju da uđe u Europsku Uniju, no ipak kritizira njihov odmak od vjere (što nam svjedoči o zadržavanju konzervativnijih vrijednosti i kod mlađeg stanovništva). Pojasnio nam je i kako ne zna rumunjski jer ga u školi nije mogao dobro naučiti, a kasnije se odselio. Ipak, želi ga naučiti kako bi po povratku u Moldaviju bio na istoj razini s Moldavcima i imao iste šanse za posao:

---

¹³⁴ Kosienkowski, *Moldova's National Minorities: Why are they Euroskeptical?*, 5.

¹³⁵ Kosienkowski, *Moldova's National Minorities: Why are they Euroskeptical?*, 6.

(EU) je nešto vrlo pozitivno. Smatram kako bi bilo jako dobro kada bismo bili član EU, a ne samo kandidat za članstvo. Razlog tomu je što su europske zemlje uglavnom vrlo razvijene. No, naravno, i tamo ima lošeg utjecaja. To nije samo zbog razvoja (zemlje kao takve), na primjer, vrlo razvijeni pojedinci zaboravljaju na vjeru, da tako kažemo. Ostavljajući vjeru po strani, sebe smatraju vrlo svjesnima, na nekoj višoj razini od ostalih. Misle da su vrlo pametni. No to najčešće ne ide tako. Ostaviti vjeruju i smatrati sebe razvijenim pojedincem je velika greška. U zadnje vrijeme, i mi smo sve više orijentirani prema Europi i želimo ući u Europu. No smatram kako se to u skorije vrijeme neće dogoditi. Razlog tome je taj što mentalitet naših ljudi nije u skladu s logikom Europe. Smatram da je tako jer trenutačno nismo prikladni (za Europu). Sljedeća generacija mogla bi biti spremna, biti će spremna za Europu. No sada su ljudi još uvijek više okrenuti prema Rusiji, moldavski državljani općenito. A mi, Gagauzi, državljani smo Moldavije.¹³⁶

Ne znamo toliko dobro rumunjski jer ga slušamo u obliku dodatnog predmeta. Da smo, primjerice, imali nastavu na moldavskom, naravno da bismo znali bolje. No, ja želim dobro znati moldavski jer se želim vratiti kući. Želim govoriti na istoj razini kao i svi kod kuće.¹³⁷

Profesorica koju smo ispitali u svrhu istraživanja također je govorila o manjkavosti školskog programa u prošlosti i nedostatku rumunjskog jezika u gagauskim školama. Ona sama zbog lošeg programa nije mogla naučiti rumunjski u školi, no smatra kako je aktualni srednjoškolski program dobar i, tko želi, može ga naučiti:

Sama sam naučila rumunjski jezik. Moja baka i moja teta su govorile rumunjski. Dakle, 1940-tih, kada je ovdje bila *România Mare* ('Velika Rumunjska'), tako je zovemo, postojala je škola na rumunjskom te su moja baka i teta učile na rumunjskom. S njima sam uvijek razgovarala na rumunjskom jer su one savršeno znale rumunjski. Također u sovjetsko doba, moja majka je također govorila rumunjski. Ja sam, ipak, učila rumunjski i u školi, no program nije bio savršen. Kada sam se upisivala na fakultet, odlučila sam živjeti s djevojkama iz sjeverne Moldavije, odlučila živjeti s njima u domu. I tako, korak po korak, naučila sam jezik. Ne savršeno, no želim ti reći da moj sin govori savršeno. Ima 27 godina, prije osam godina ja završio srednju školu ovdje kod nas, u glavnom gradu Komratu. No program je bio ograničen, a danas, tko želi naučiti jezik državne, rumunjski jezik, naučit će ga. Ali tko ne želi, neće ga naučiti jer program je danas savršen u srednjim školama. Ja govorim s greškama, pišem s greškama, no svejedno mogu komunicirati, ovako govorim.¹³⁸

---

¹³⁶ Aslında bayağı olumlu. Bence Avrupa Birliği'ne sadece aday değil de Avrupa Birliği'ne ait olsaydık iyi olurdu. Çünkü genelde Avrupa ülkeleri bayağı gelişmiş. Ama tabii ki onun da kendi kötü etkileri var bence. O gelişmekten dolayı sadece değil de mesela çok gelişmiş insanlar biraz din hakkında unutupuyorlar. Öyle diyelim. Dini bir tarafta bırakıp da kendini çok bilinçli, çok üst düzeyde bilinçli kendini düşünüyorlar. Çok akıllı kendini düşünüyorlar. Ama öyle olmuyor genelde. İşte dini bırakıp da kendini gelişmiş düşünmek büyük bir hata. Son zamanlarda mesela bizde de Avrupa'ya daha çok yönelik daha çok Avrupa'ya girmek istiyoruz. Ama bence bu olmaz yakın zamanlarda. Çünkü ülkemizde insanların zihniyeti Avrupa'nın mantığına uyumlu değil. Şu an biraz daha uyumlu olmadığımız için bence öyledir. Yoksa gelecek nesil bence hazır olacak. Avrupa için hazır olacak. Ama şimdiki nesil daha çok Rusya'ya yönelik. Bence Moldova vatandaşları genel olarak. Biz de gagavuzlar da Moldova vatandaşlarıyız.

¹³⁷ Ama onu ek ders olarak işte ayrı bir ders olarak görünce onu o kadar iyi bilmiyoruz. Yoksa Moldovanca mesela eğitim görseydik tabii ki onu daha iyi bilirdik. Ama Moldovanca yine de iyi bilmek istiyorum çünkü eve dönmek istiyorum. Evde herkesle aynı seviyede konuşmak istiyorum.

¹³⁸ Limba română am învățat singură, deci bunica mea vorbea și mătușa mea vorbea română. Deci în anii 1940, când aici era România Mare, așa spunem, era școală în română și bunica mea învăța și mătușa mea în română. Și toată dată vorbeam română, că ele perfect vorbeau română tot în timpul sovietic și mămica mea vorbea română. Dar totuși am învățat română în școală, dar nu era programa perfectă. Și când am intrat la universitate, am ales să trăiesc cu fetele din Nordul Moldovii, să trăiesc în cămin împreună cu fetele. Și așa, step by step, pas cu pas, am învățat limba. Nu perfect, vreau să spun că fiul meu vorbește acum perfect. El 27 de ani, dar el terminat 8 ani înainte liceul aici la noi, în Comrat, capitala Găgăuziei. Dar totuși programa era foarte așa strânsă și acum cine

Zaključno, iako je većina Gagauza još uvijek na strani Rusije, postoje i proeuropski orijentirani Gagauzi, no i oni često kritiziraju liberalne vrijednosti EU. Oni koji žele naučiti rumunjski i oni koji znaju rumunjski, vjeruju kako će im to omogućiti bolja radna mjesta i rad u državama EU. Situacija s rumunjskim jezikom u srednjim školama bolja je nego što je bila u prošlosti i Gagauzi imaju priliku dobro naučiti rumunjski jezik.

8. KOJA JE BUDUĆNOST GAGAUSKOG JEZIKA?

„Naš jezik umire i nakon dvije, tri generacije, nestat će.“, riječi su šezdesetpetogodišnjeg gagauskog stanovnika koji je dao izjavu za New York Times 2023. godine. Spisatelj, pjesnik i autor Todur Zanet, objavio je više od dvadeset knjiga, napisao brojne pjesme i predstave i preveo svjetska poznata djela, poput Molierea, na gagauski jezik. Ipak, svjedoči kako njegova vlastita djeca ne razumiju što piše i prevodi. Drugi tvrde kako takvo što nije moguće, poput profesorice, turkologinje i pjesnikinje Gullu Karanfil, koja tvrdi da je gagauski jezik dio velike jezične obitelji, koja zajedno ima više govornika nego ruski, i da zbog toga gagauski ne može izumrijeti. Mnogi su s tim ciljem pokrenuli inicijative, napisali knjige, otvorili škole, a Natalia Cristeva, predsjednica regionalnog obrazovnog centra, dala je otvoriti vrtiće u kojima djeca moraju pričati na tri jezika, jedan dan na

---

vrea să învață limba de stat, limba română, învață, dar cine nu vrea, nu învață, că programa este perfectă în liceul. Eu vorbesc cu greșeli, scriu cu greșeli, dar totuși pot să comunic, vorbesc așa.

rumunjskom, jedan dan na gagauskom, jedan na ruskog i tako u krug. Ipak, Ujedinjeni narodi, 2010. godine, proglasili su gagauski jezikom koji je u opasnosti od izumiranja.¹³⁹

Naši ispitanici također su podijeljenih mišljenja i dok studentica u ranim dvadesetima smatra kako gagauski neće izumrijeti, ako se sačuva autonomija, jer se organiziraju kulturni događaji gdje se promovira jezik te razni tečajevi, profesorica u kasnim četrdesetima (izjava 1 niže) nema pozitivna predviđanja. Objašnjava kako mladi ljudi imaju tendenciju odlaska iz Gagauzije zbog boljih obrazovnih i poslovnih prilika, a na tom putu im je potreban ponajprije rumunjski, a zatim ruski. Gagauski nije jezik budućnosti. Prevoditeljica iz istraživanja (izjava 2 niže) dodaje kako se radi na promociji i širenju upotrebe gagauskog, no kako to nije ni približno dovoljno. Malo je ljudi uključeno u takve aktivnosti i u pravilu, roditelji ne uče djecu gagauski jezik jer smatraju da nije koristan, poput, primjerice, ruskog ili engleskog. Dijete prevoditeljice koja je sudjelovala u istraživanju tako čak ni ne razumije gagauski jezik, iako se kod kuće govorilo na tom jeziku. Slično tome, Gagauzi često idu u školu na ruskom od prvog razreda te im tako taj jezik bude bliži. Gagauski jezik uvijek ostaje drugom planu, bilo u Kišinjevu gdje u prvi plan dođe rumunjski, bilo u Gagauziji gdje je u prvom planu ruski.

Gagauzima je vrlo teško jer oni ne govore rumunjski. Mladima koji nisu naučili rumunjski, ne otvaraju se vrata. Mladi žele, no uglavnom žele naučiti jezik kako bi mogli proći maturu. Dakle većina njih odlazi van regije. Migracija je ogromna. Na primjer, moj sin je dobio 9 od 10 na maturi i otišao je. Završio je jedan institut u Bugarskoj i sada radi u Njemačkoj u svojoj struci. Došao je ovamo i počela sam razgovarati s njime na gagauskom, no on govori na rumunjskom. Preferira rumunjski više nego gagauski. Razlog tomu je što ima proeuropski stav.¹⁴⁰

(Budućnost gagauskog jezika) nije previše svjetla. Ja je ne vidim. Ovdje se radi na tome, no radi se jako malo. Da, malo se radi, no malo je ljudi i zainteresirani, malo je onih kojima se takvo što sviđa, da naprave što za gagauski jezik. Ljudi nisu motivirani da nauče svoju djecu. Ja sam sada shvatila, imam dijete od četiri godine, koje kao da me čulo i razumjelo me, a sada vidim da me ne razumije. Otkada je počeo ići u vrtić, a ide u vrtić na rumunjskom jeziku, za njega su sada rumunjski i gagauski jedna te ista stvar. Ne vidi razliku, ali rumunjski čuje češće, cijeli dan je u vrtiću i kada mu kažemo nešto na gagauskom, on ni ne razumije što mu kažemo, jednostavno kaže „ne“ i gotovo. S mlađim djetetom, ona je počela više govoriti na gagauskom. Ja razgovaram s njom, trudim se razgovarati s njom samo na gagauskom, no ona čuje od starijeg djeteta i vidim kako počinje govoriti riječi i govoriti ih na rumunjskom jeziku, ne znam zašto. Tako se događa. Da, ljudi nisu motivirani, to sam htjela reći. Kada

---

¹³⁹ The New York Times, „Our Language Is Dying“, <https://www.nytimes.com/2023/10/04/world/europe/moldova-gagauz-languages-soviet-union.html> (15. kolovoza 2024).

¹⁴⁰ Asta pentru Găgăuzi, aici este o situație foarte grea, că ei nu vorbesc română. Și pentru tinerete care nu învață română, nu se deschide drumurile. Tinerii vreau, dar mai mult aici vreau să înveț limba să dă pozitiv BAC-ul, examenul de stat la Bacalureat. Deci mai multe parte pleacă peste hotare de la noi. Este o migrație unbelievable. Iaca băiatul meu a dat pe nota 9 din 10 româna la BAC și pe urmă el a plecat de aici. A terminat institutul în Bulgaria și acum lucrează în Germania după specialitate. Și a venit aici și a început cu dânsul să vorbesc găgăuză, dar el vorbește română. Mai mult el preferă română decât găgăuză să vorbească cu ei. De atâta că el are o poziție pro-europeană.

se rodi dijete, ljudi djetetu govore na ruskom. Mi, kada smo bili djeca, najprije su razgovarali s nama na gagauskom i kada smo otišli u školu, tamo su bila djeca koja su bolje govorila ruski i osjećali smo se inferiorno (išli smo u rusku školu). Osjećali smo se inferiorno kao da je ne znati ruski nešto sramotno. I mislim da, ovo je moj zaključak, da su pojedini ljudi iz tog razloga počeli razgovarati s djecom na ruskom, tako da djecu znaju ruski jer to je važno. I tako je gagauski pao u drugi plan i ima jako malo ljudi koji misle kako bi trebalo govoriti na gagauskom, da bi djeca trebala znati gagauski. Mišljenje je da gagauski nije važan. „Što ćeš s njim? Gdje će nam gagauski koristiti? Ruski da, no što ćeš s gagauskim?“. No kada znaš gagauski, a ne znaš neki drugi jezik, ne znaš engleski, možeš otići negdje van granice i sresti nekoga iz Turske, iz Azije, iz mnogih dijelova Azije, i nekako se možeš sporazumjeti s njima. No mi ne razmišljamo o tome. Smatramo kako nam gagauski nije potreban. Engleski je potreban, ruski je potreban, no gagauski ne. Ne postoji interes i zato sumnjam u budućnost gagauskog. Ne znam ima li gagauski budućnost. Radi se na tome. Postoje ljudi koji aktivno rade na širenju, na promociji, no to nije dovoljno. Važno je biti motiviran, čovjek treba biti motiviran da bi naučio i da bi govorio. U suprotnom koliko god da radiš, promoviraš, radiš crtiće, filmove na gagauskom, televizijske programe, ne znam što, ako čovjek ne želi, neće to gledati. Jednostavno, neće upaliti kanal koji je na gagauskom.¹⁴¹

9. ZAKLJUČAK

U ovom diplomskom radu, ispitali smo, u prvom redu, jezični i identitetski stav Gagauza iz Republike Moldavije. U razgovoru smo se dotaknuli tema kao što je aktualna politička situacija (odnos moldavskog vodstva i gagauske bašknice, potpora Rusiji, političke odluke, proeuropski Gagauzi, i sl.), svakodnevni život u Gagauziji (ekonomske prilike, migracije, zapošljavanje), obrazovni sustav (jezična situacija i kako utječe na uporabu jezika

---

¹⁴¹ Nu este prea luminos. Nu văd eu. Acum, știi, se lucrează, dar se lucrează foarte puțin, nu? Da, puțin se lucrează, doar că sunt foarte puțin oameni cu intereși, căroră le place să facă ceva, într-adevăr să facă pentru limba găgăuză. Dar oamenii nu sunt motivați să-și învețe copiii. Eu acum mi-am dat seama, eu am un copil de patru ani, care parcă auzea de la mine și eu înțelegea, și acum văd că el din nou nu înțelege. De când a început să meargă la grădiniță și el frecventează o grădiniță în limba română, pentru el acum limba română și limba găgăuză este același lucru. El nu îmi face diferență, doar că el limba română o aude mai des, toată ziua suntem la grădiniță și când îi spunem ceva în limba găgăuză, el poate să ne răspundă în limba română și desigur, el nici nu înțelege ce îi spunem, el pur și simplu spune nu, și gata. Cu copilul mai mic, el a început să vorbesc mai mult deja în limba găgăuză. Eu vorbesc cu ea, mă străduiesc doar în limba găgăuză să vorbesc, doar că ea deja tot aude de la cea mai mare, dar văd că începe să spună cuvinte deja și le spune în limba română, nu știu de ce. Așa se întâmplă. Și iarăși am deviat de lastimă și am uitat. A, iată, oamenii nu sunt motivați, am vrut să spun. Atunci când într-o familie se naște un copil, oamenii vorbesc în limba rusă cu ea. Deoarece noi, când am fost copii, când noi se vorbea primul tău în limba găguză, și noi când mergeam în școală, erau copii care știau mai bine limba rusă și noi ne simțeam interior, deoarece noi mergeam în școală rusă. Și noi ne simțeam interior ca și cum a nu cunoaște bine limba rusă era ceva rușnu. Și cred că, eu cred că, asta este pur concluzie mea, că oamenii anume din cauza asta au început să vorbească cu copiii, vorbind limba rusă, să cunoască copiii limba rusă, că asta e important, să cunoscă limba rusă. Și găguza asta a rămas cumva într-un al doilea plan și sunt foarte puțini oameni care, într-adevăr, consideră că trebuie de vorbit în limba găguză, că copiii trebuie să cunoscă limba găguză. Cumva se consideră că găguza nu este importantă. Ce-i să faci cu ea? Unde e să ne trebuie găguza? Cu rusă, da, dar cu găguza ce să faci? Doar că atunci când o găguză, necunoscând o altă limba, necunoscând o limba engleză, pleacă undeva peste hotare și se întâlnește acolo cu cineva din Turcia, din Asia, în mare parte Asie, poate cumva să se înțeleagă. Dar noi mai puțin ne gândim la asta. Noi nu credem că să avem nevoie de găguza. Engleză trebuie rusă numai decât engleză, dar găguza nu. Nu este interes și de ce e viitorul limbi găguze nu știu dacă. Nu știu dacă limba găguza are un buton. Se lucrează. Unii sunt oameni care activ lucrează asupra răspândirii, promovării, dar nu este de ajuns. Este important să fii motivat, hoporul omul, să fii motivat să învețe și să vorbească. Altfel, cât mai lucra tu să o promovezi, să faci disene animate, filme în găguza, televiziune și nu știu ce. Omul dacă nu vrea, el nu privi așa. Pur și simplu nu deschide canalul găguza.

kod kuće), jezik u crkvi i diskriminacija (u prvom redu, nailaze li na poteškoće ako ne govore rumunjski). Ispitali smo njihov stav o vlastitom jeziku i identitetu, a zatim se osvrnuli na svaki pojedinačno (na sve jezike i narode prisutne na području Gagauzije/Republike Moldavije: ruski, turski i rumunjski). Intervju samo zaključili s razgovorom o njihovim predviđanjima o budućnosti gagauskog jezika.

Što se tiče političke situacije u autonomnoj regiji Gagauziji i Republici Moldaviji, prema izjavama naših ispitanika, možemo zaključiti da u posljednjem razdoblju, Moldavija ide sve više u smjeru EU, dok gagauska vlast sve više u smjeru moskovskog Kremlja. Tome svjedoči promjena naziva službenog jezika države iz „moldavski“ u „rumunjski“, odluka na koju je većina starijeg gagauskog stanovništva vrlo negativno reagirala, s obzirom da su oni uglavnom pro-ruski orijentirani; nekomunikacija između političkog vodstva Gagauzije (baškanice Guțul) i državnog vodstva Moldavije (predsjednice Sandu) te konstantni posjeti Moskvi i sve čvršće veze s Rusijom novoizabrane baškanice. Ipak, ispitanici su primijetili i kako je sve više gagauske mladeži pro-europsko orijentirano i kako taj dio stanovništva (još uvijek manjinski) ne podupire baškanicu i zamjeraju joj što ne govori rumunjski; žele da Moldavija bude dio EU te smatraju kako je gagauska potpora Rusiji i ratu (2022.) nazadna i zarobljuje ih u *neciviliziranom svijetu*.

Svakodnevni život u Gagauziji ispitanici opisuju kao težak i navode kako su ekonomske prilike vrlo nepogodne zbog čega često traže bolje prilike u inozemstvu (najčešće idu u Rusiju s obzirom da govore jezik) ili jedna osoba iz obitelji radi u inozemstvu kako bi pokrila troškove. Rusija i Turska države su koje najviše podupiru Gagauziju, Rusija ponajprije financijski i politički, dok Turska financijski, obrazovno i kulturološki. Većina obrazovanja odvija se na ruskom jeziku zbog čega se ruski sve više govori i kod kuće i potiskuje gagauski. Gagauski jezik nije potreban niti za jedno radno mjesto, osim političkih funkcija i poziciju učitelja/profesoru u školi, odnosno, na fakultetu. Zbog tolike raširenosti ruskog (osobito u obrazovnom sektoru), često nemaju potrebe za znanjem/učenjem rumunjskog što ih uskraćuje za karijeru u Kišinjevu ili na sjeveru Republike Moldavije. Zbog neznanja rumunjskog i njihove potpore Rusiji, Gagauzi mogu naići na neodobranje ili čak neku vrstu diskriminacije od strane Moldavaca. Iako postoji samo jedna srednja škola na rumunjskom jeziku, ispitanici tvrde kako sve više Gagauza ide na tečajeve rumunjskog jezika i kako broj govornika postoje veći. Mnogi još uvijek kod kuće i s prijateljima razgovaraju na gagauskom, no, kao što smo spomenuli, to se postepeno mijenja i ruski sve više ulazi u svaku sferu gagauske svakodnevice. Iako se ulaže u očuvanje i promoviranje gagauskog jezika i kulture,

ispitanici smatraju kako to nije dovoljno te navode da se gagauski nikada nije razvio zbog čega ne može biti jezik obrazovanja. Ako ne može biti jezik na kojem će gagauska djeca dobivati obrazovanje, opasnost od njegovog izumiranja je veća. Što se tiče studenata, uglavnom odlaze na studij u inozemstvo, najčešće u Rusiju i Tursku. Liturgija se odvija na sva tri jezika (gagauski, rumunjski, ruski), a jezik koji se najčešće koristi na društvenim mrežama je također ruski.

Ispitanici su nam potvrdili i kako se Gagauzi još uvijek izjašnjavaju isključivo kao Gagauzi, bez obzira na, primjerice, političku podršku Rusiji. Smatraju se, dakle, Gagauzima po etničkoj pripadnosti i stanovnicima Republike Moldavije po državnoj. Oni koji su upoznati s teorijama o porijeklu, prihvaćaju najzastupljeniju i najočigledniju teoriju o oguskom porijeklu, no nerijetko i negativno reaguju na izjednačavanje s Turcima Republike Turske. Smatraju da ono što održava njihov identitet na životu je činjenica da govore drugačijim jezikom i, zbog toga, održavanje gagauskog vide i kako održavanje njihove regionalne autonomije. Ipak, naglašavaju kako se gagauski identitet gubi jednom kada se preseli iz Gagauzije i kako djeca koja se rode van Gagauzije uglavnom ne govore ili slabo govore gagauski jezik.

Što se tiče njihovog stava prema vlastitom jeziku, iako su emotivno vezani za gagauski (kao i za svoju regiju), smatraju ga nerazvijenim, naglašavaju da je pun posuđenica i da sve više i više nalikuje na ruski. Mladi ga odbijaju koristiti, osobito ako su pro-europski nastrojeni. Sve je češća situacija da se gagauski ne govori u gradu. Umjesto toga, ruski smatraju vrlo funkcionalnim, jezikom prestiža, a nerijetko naglašavaju i svoju nostalgijom za SSSR-om, smatrajući da je tada život bio bolji. Što se tiče turskog, uglavnom se ne osjećaju blisko Turcima, bez obzira na zajedničke korijene. Iako su neke tradicije slične, naglašavaju razliku u mentalitetu i vjeroispovijesti. Ipak, turske institucije poput TIKA-e i Yunus Emre-a vrlo su aktivni na gagauskom području. Zanimljivo je da nakon što odu u Tursku (primjerice, na studij što je relativno često) svjedoče o boljem poznavanju i vlastitog jezika, gagauskog. Podijeljeni su oko EU i Rumunjske, no uglavnom nisu za preveliko približavanje Moldavije Rumunjskoj, dok poneki ispitanici smatraju potencijalno članstvo u EU pozitivnim. Iako većina Gagauza još uvijek ne vlada dobro rumunjskim, rastući je trend učenja rumunjskog jezika.

Iako se gagauski jezik i dalje aktivno govori na području Gagauzije i u većini gagauskih domova, činjenica da najmlađa djeca ne vladaju dobro gagauskim i da ispitanici uglavnom svjedoče o nezainteresiranosti stanovnika o jezičnim i kulturnim događajima u

svrhu promocije gagauskog, gagauski jezik može u jednom trenu izumrijeti (doduše, ne još tako skoro), ako ne dođe do većih promjena. Najveći razlog tomu je činjenica da gagauski jezik ne obećava nikakvu budućnost, karijernu ili obrazovnu, te je njegovo poznavanje i učenje ograničeno jedinu na želju da se očuva nacionalni identitet.

10. Rezumatul tezei de diplomă

Teza de față a prezentat situația lingvistică și identitară a găgăuzilor din Republica Moldova. Cercetarea a fost efectuată pe 6 vorbitori nativi prin conversații online. Am examinat situația politică actuală, viața de zi cu zi, situația lingvistică, problema identității, viitorul limbii găgăuze, sistemul de învățământ, atitudinile față de diferite limbi și popoare etc.

Găgăuzii sunt un popor turcesc care trăiește în Republica Moldova, precum și în Bulgaria, Ucraina, România, Turcia și alte țări. Majoritatea găgăuzilor (circa 134.500) trăiesc în regiunea autonomă Găgăuzia din sudul Republicii Moldova (UTA Găgăuzia), unde reprezintă aproximativ 80% din populație. Găgăuzia și-a câștigat autonomia în 1994, după decenii în care a fost sub URSS și după ce R. Moldova s-a separat de Rusia. A fost proclamată Gagauz Respublikası (în găgăuză) sau Республика Гагаузия (în rusă) care astăzi este stabilită sub numele Gagavuzya sau Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi ('Regiunea Autonomă a Găgăuziei'). În română se numește UTA Găgăuzia ('Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia').

Ei sunt singurul popor turcesc creștin și practică ortodoxia, la fel ca națiunile care locuiesc în imediata lor apropiere: moldoveni, ruși și bulgari. Pe lângă Găgăuzia, pe teritoriul Moldovei mai există o regiune autonomă, Transnistria, care funcționează complet separat de guvernul Republicii Moldova (spre deosebire de Găgăuzia, care este atașată oficial guvernului Republicii Moldova).

Găgăuzia funcționează sub propriul guvern, adunare națională (parlament) și parlament, al cărui rol a fost preluat de candidata pro-rusă Evghenia Guțul în 2023. Limba maternă a găgăuzilor este găgăuză, o limbă turcică care aparține grupului de limbi Oguz (împreună cu, de exemplu, limba turcă a Republicii Turcia precum și azeră). Pe teritoriul Găgăuziei se vorbește activ și limba rusă, iar aproape toți găgăuzii (cu excepția poate unei mici părți din populația cea mai în vârstă) vorbesc foarte bine limba rusă și o folosesc la serviciu, la școală și, așa cum am aflat în cercetare, din ce în ce mai mult acasă. Un anumit procent din populație vorbește și limba română, prima limbă oficială a Republicii Moldova.

Deși există mai multe teorii despre originea poporului găgăuz, cea mai reprezentată și acceptată este aceea că s-au separat de poporul turcesc Oguz. Primul lor habitat înregistrat a fost provincia Dobrogea (secolele XIII/XIV), unde au fost sub stăpânire otomană din secolul al XV-lea până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. În acea perioadă, sursele otomane îi numesc „creștini turci”. După aceea, se mută să se stabilească în zona Basarabiei în zone „cu pământ

fertil”, la invitația Imperiului Rus, care devenea din ce în ce mai puternic. În 1859 Moldova s-a unit cu Principatul Țării Românești sub domnitorul Alexandru Ioan Cuza. Atunci găgăuzii au fost pentru prima dată sub stăpânire românească. În 1918, vor cădea din nou sub România. În acele perioade de stăpânire românească, găgăuzii au învățat limba română. În 1944, vor deveni parte a Uniunii Sovietice când va fi realizată o puternică sovietizare a moldovenilor și găgăuzilor. În anii optzeci, moldovenii vor începe să aibă aspirațiile separatiste și o să ceară secesiune.. După aceea o să declare româna (moldovenească) a limbă oficială și o să introducă un sistem de învățământ românesc. În aceeași perioadă, sentimentele naționale ale găgăuzilor încep să se trezească și ei vor începe să ceară independența și autonomia. În același timp în care găgăuzii au început să caute independența, s-a dezvoltat conflictul între Moldova și Transnistria din cauza căruia Găgăuzia a fost pusă pe planul secund. În cele din urmă, în 1994, Găgăuzia va fi declarată regiune autonomă cu propriul președinte, guvern, parlament, imn ș.a.m.d.

Astăzi, Republica Moldova este împărțită în raioane și există șase regiuni de dezvoltare, dintre care una este Găgăuzia, situată în sudul țării. Are un total de 3.325.000 de locuitori. Din 2021, se află sub conducerea președintelui pro-european Maia Sandu, în timp ce Găgăuzia este condusă din 2023 de bașcana pro-rusă Eugenia Guțul. Situația politică este în prezent nefavorabilă și cele două părți nu comunică în timp ce se confruntă simultan cu criza provocată de războiul din Ucraina. În urmă cu doi ani (2022), Guvernul Republicii Moldova a luat decizia de a schimba denumirea limbii oficiale din „moldovenească” în „română”, ceea ce a stârnit reacții puternice în Găgăuzia, care este în principal pro-rusă. Intervievații noștri au perceput această decizie ca pe un alt pas spre unirea cu România, ceea ce este nerealist, dar, potrivit lor, o aspirație politică a președintei.

Găgăuzia este o zonă agricolă bogată, dar din punct de vedere economic este relativ subdezvoltată și sistemul de învățământ nu răspunde nevoilor timpurilor moderne. Ei merg adesea la muncă în străinătate, în principal în Turcia și Rusia. Întrucât majoritatea găgăuzilor nu vorbesc bine limba română, ei sunt împiedicați să se angajeze la Chișinău sau într-un oraș din nordul Moldovei sau chiar în Europa, și se limitează la muncă în locurile în care se vorbește doar rusă. Limba găgăuză nu este cerută sau dezvoltată suficient pentru a fi folosită la locurile de muncă, iar singurele locuri de muncă care necesită cunoașterea găgăuzei sunt funcțiile politice din Găgăuzia sau posturi în învățământ.

Deși toate cele trei limbi (rusă, găgăuză și română) sunt folosite în sistemul de învățământ, cea mai mare parte a educației este în rusă, motiv pentru care limba rusă se vorbește din ce în

ce mai mult în viața privată (de exemplu, copiii și părinții). Există, de asemenea, licee românești și turcești și o universitate („Komrat Devlet Üniversitesi”) unde studiile se desfășoară și în limba română, găgăuză, rusă sau în turcă, în funcție de facultate. Agenția turcă de dezvoltare TİKA joacă un rol major în dezvoltarea acestei universități. Deși au propria facultate în Găgăuzia, majoritatea studenților preferă totuși să studieze în străinătate și merg mai ales în Rusia sau Turcia.

Intervievații noștri au explicat și că motivul pentru care majoritatea învățământului primar nu se desfășoară în limba găgăuză este că limba găgăuză nu este suficient de dezvoltată (nu s-a dezvoltat într-o limbă educațională sau științifică). Există multe împrumuturi rusești și seamănă din ce în ce mai mult cu limba rusă. De asemenea, există cursuri gratuite de limba română și turcă pentru toți găgăuzii. Cursurile sunt foarte populare și complete, iar cunoașterea acestor două limbi le permite să găsească o gamă mult mai largă de locuri de muncă. Limba română devine din ce în ce mai populară în rândul locuitorilor mai tineri.

Deși până acum câțiva ani era o practică de a vorbi găgăuză acasă, intervievații mărturisesc că copiii născuți după 2010 vorbesc găgăuză din ce în ce mai prost. Din ce în ce mai mult, rusă se vorbește și acasă. Drept motiv pentru aceasta, ei citează faptul că aproape toată educația lor se desfășoară în limba rusă, iar mai târziu folosesc limba rusă de obicei și la serviciu. În ceea ce privește folosirea limbii pe rețelele de socializare, informatorii noștri susțin că și acolo rusă este mai populară decât găgăuză, dar găgăuză (sau un amestec de rusă și găgăuză) este mai des folosită în corespondența cu rudele. Muzică se ascultă cu precădere în limba rusă, dar în ultimii ani au devenit celebri mai mulți artiști noi din Găgăuzia. Programele de televiziune și radio sunt difuzate în toate cele trei limbi.

Deși limba română este mai populară decât înainte, nu este folosită în comunicarea de zi cu zi în Găgăuzia (cu excepția, eventual, în liceul românesc). Găgăuzii o folosesc mai ales când merg în capitală. Deși neagă existența discriminării, ei mărturisesc că pot experimenta o formă mai blândă de discriminare de către moldoveni atunci când nu cunosc bine limba română sau din cauza poziției lor pro-ruse, care, potrivit moldovenilor, împiedică dezvoltarea țării în o direcție europeană. În ceea ce privește utilizarea limbilor în liturghie, ei susțin că toate cele trei limbi sunt utilizate. Intervievații susțin că aproximativ 80% dintre găgăuzii merg la liturghiile duminicale și că își leagă identitatea națională de identitatea lor religioasă.

Din cercetare, aflăm că găgăuzii sunt mai mult sau mai puțin familiarizați cu rădăcinile turcești (depinde de persoană, de nivelul de educație etc.), dar nu se simt parte din familia

turcească și nici nu se simt apropiați de turcii din Republica Turcia. Ei citează diferențele de religie și mentalitate drept motiv, dar recunosc și unele asemănări culturale și tradiționale. Ei se simt găgăuzi și rezidenți ai Republicii Moldova și nu se identifică cu nicio altă națiune, indiferent de eventualul sprijin politic. De regulă, găgăuzii sunt foarte atașați emoțional de limba, de poporul și de regiunea lor, dar pe măsură ce emigrează adesea, limba găgăuză se pierde din ce în ce mai mult și așa slăbește și simțul identității naționale.

După cum am aflat în cercetarea noastră, deși este percepută în general pozitiv, găgăuza este folosită din ce în ce mai puțin, iar limba rusă îi ia tot mai mult locul. În ultimul secol, în timpul tulburărilor politice și culturale, multe cuvinte din turcă au intrat în găgăuză, dar astăzi, de regulă, împrumuturile din rusă sunt din ce în ce mai frecvente. Conform cercetărilor, unii dintre găgăuzi sunt împotriva împrumutării cuvintelor din turcă, fie din cauza preferinței lor politice pentru Rusia, fie din cauza faptului că cunosc deja limba rusă, fie din cauza faptului că există multe arabisme în turcă. Ei văd găgăuza ca pe o limbă săracă și subdezvoltată în care nu se pot exprima pe deplin. Cu toate acestea, intervievații sunt conștienți de faptul că limba găgăuză le permite autonomie, așa că sunt organizate evenimente culturale și lingvistice în scopul promovării limbii găgăuze. Susțin că generațiile mai tinere tind să înlocuiască găgăuza cu rusă, mai ales într-un oraș în care limba vorbită este rusă. Aflăm și că unii găgăuzi refuză să vorbească găgăuză din cauza sprijinului general pro-rus al găgăuzilor, pe care îi consideră înapoiați și necivilizați. Acești indivizi tind să învețe și să vorbească limba română.

Deși nu pot confirma că se simt apropiați de turcii din Republica Turcia, Turcia este foarte activă în zona Găgăuziei și o susține financiar, educațional și cultural. Turkologia poate fi studiată la Universitatea din Comrat, iar Turcia a trimis 11 profesori care lucrează în prezent acolo. Intervievații noștri mărturisesc că bariera lingvistică nu este o problemă, dacă amândoi vorbesc mai încet. Interesant este și faptul că unii dintre intervievații noștri au învățat mult mai bine găgăuza abia după ce au plecat la studii în Turcia.

După cum am explicat deja, cea mai prestigioasă limbă din Găgăuzia este rusa, mai ales în rândul populației mai tinere. Aflăm că grupul respectiv o consideră o limbă dezvoltată și bogată și o folosesc de zeci de ani din cauza trecutului lor sovietic. Pe lângă limbă, intervievații noștri ne-au explicat că sunt, de asemenea, atașați emoțional de Rusia și Uniunea Sovietică și, în cea mai mare parte, citează acea perioadă ca fiind mai pozitivă din punct de vedere economic în comparație cu cea de astăzi. Atitudinea pro-rusă a populației în vârstă a fost preluată și de tineri, iar și astăzi, mulți tineri găgăuzi susțin din toată inima Rusia. În

general, intervievații noștri nu cred că utilizarea pe scară largă a limbii ruse ar putea încuraja dispariția limbii găgăuze.

După răspunsurile intervievaților, orientarea pro-europeană este în mare parte rezervată populației mai tinere, iar populația în vârstă este în mare parte împotriva intrării Moldovei în UE. Chiar și unii dintre locuitorii mai tineri consideră Europa nepotrivită pentru Găgăuzia din cauza politicilor sale liberale. Unii intervievați consideră că ceea ce îi ține pe găgăuzi cel mai îndepărtat de România și Europa este faptul că nu știu suficient de mult limba română și că, prin urmare, sunt condamnați la lumea rusă. O mai bună cunoaștere a limbii române și o mai puternică orientare pro-europeană ar avea probabil un efect pozitiv asupra dezvoltării economice a regiunii și asupra oportunităților de afaceri și educaționale.

În ciuda investițiilor în evenimente culturale și în sistemul educațional în scopul utilizării pe scară mai largă a găgăuzei, găgăuză este folosită din ce în ce mai puțin și unii copii deja nu o înțeleg suficient de bine. Cert este că limba găgăuză se află în al doilea (sau al treilea) plan, după rusă care este mult mai răspândită și „utilă”, iar uneori și după română, dacă s-au mutat la Chișinău. Cele două limbi, româna și rusă, sunt limbile viitorului, în timp ce găgăuză nu poate promite niciun viitor poporului găgăuz. Unii intervievați susțin că limba găgăuză nu se poate stinge atâta timp cât există autonomie și că ar trebui să se concentreze pe păstrarea lor. Migrațiile și emigrarea frecventă din regiune și necontinuarea învățării limbii în rândul copiilor găgăuzi sunt principalii factori care contribuie la pierderea treptată a limbii. Pe lângă familiile găgăuzilor din afara Găgăuziei, copiii găgăuzi din Găgăuzia se adaptează tot mai mult la limbile educației lor, care sunt în primul rând rusă și română (în liceu).

În concluzie, Găgăuzia este o regiune autonomă care există în interiorul Republicii Moldova. Din punct de vedere politic, este din ce în ce mai pro-rus, în timp ce Moldova se mișcă în direcția Europei. Deși găgăuză este limba maternă a găgăuzilor, limba rusă este cea mai folosită și cea mai mare parte a educației este în rusă. Condițiile economice din Găgăuzia sunt nefavorabile, iar mulți emigrează. Majoritatea găgăuzilor nu vorbesc bine limba română, deși există o tendință recentă de a învăța limba română. Există diverse încercări de conservare și promovare a limbii, dar utilizarea ei este încă în declin și chiar iese din uz casnic. Deși situația lingvistică pare să meargă într-o direcție nefavorabilă, identitatea găgăuză este încă relativ puternică și nu există tendința de a respinge o astfel de identitate națională. Cu toate acestea, se pierde odată ce găgăuzi se mută din regiunea lor. Datorită faptului că găgăuză nu s-a dezvoltat pe deplin într-o limbă funcțională, este adesea înlocuită cu rusă, care este dominantă și din care sunt împrumutate tot mai multe cuvinte. Intervievații ne-au explicat că consideră

limba rusă cea mai prestigioasă, în timp ce învață limba română pentru a-și putea găsi un loc de muncă în afara Găgăuziei. Deși nu se simt apropiați de Turcia, primesc un sprijin semnificativ din partea Republicii Turcia, fie că este vorba de educație, cultură sau economie. Sprijinul pentru UE este încă relativ scăzut, dar tot mai mulți tineri acceptă ideea aderării la UE. Din cauza faptului că copiii încetează din ce în ce mai mult să o vorbească și din cauza migrațiilor, există pericolul ca limba găgăuză să dispară în viitorul îndepărtat, dacă aceleași tendințe vor continua.

11. LITERATURA

Anadolu Ajansı. „Türk firmalarından Moldova'da 300 milyon dolarlık yatırım“.

<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turk-firmalarindan-moldovada-300-milyon-dolarlik-yatirim/2016809> (8. srpnja 2024).

Anadolu Üniversitesi. „Gagavuzya Özerk Bölgesi“.

<https://anabilgi.anadolu.edu.tr/?contentId=37375> (5. rujna 2024).

Anbarlı Boztaş Şeniz. „Gagauz Kimliği ve Siyasal Özerkliği Çerçevesinde Moldova Kamu Yönetimi Reformlarının Gagauz Yeri (Gagauz Özerk Bölgesi) Açısından Değerlendirilmesi“. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 2018, 6 (1.-10.10.2018.).

Balkan Trafik. „Vital Manjul & Kolay Sesleri“. <https://www.balkantrafik.com/artists/vitali-manjul-kolay-sesleri/> (24. kolovoza 2024).

BalkanInsight. „Pro-Russian's Governorship Win in Moldova's Gagauzia Upheld“.

<https://balkaninsight.com/2023/05/23/pro-russians-governorship-win-in-moldovas-gagauzia-upheld/> (26. kolovoza 2024).

Britannica. „Bessarabia“. <https://www.britannica.com/place/Bessarabia> (23. rujna 2024).

Britannica. „People of Moldova“. <https://www.britannica.com/place/Moldova/History> (4. rujna 2024).

BTI Transformation Index. „Moldova Country Report 2024“. <https://bti-project.org/en/reports/country-report/MDA> (7. srpnja 2024).

Casu, Igor. *Moldova under the Soviet Communist Regime: History and Memory*. Budimpešta – New York: Central European University Press, 2015.

Coretchi, Ana, Ana Pascaru i Cynthia Stevens. *The Republic of Moldova: Dimensions of the Gagauz Socio-Linguistic Model*. Barcelona: World Congress on Language Policies, 2002.

Dağdeviren, Gülin. „Gagauz Gençlerin Gagauzca ve Rusçaya Karşı Dil Tutumları“. Ankara: Başkent Üniversitesi, 2013.

Dağdeviren Kırmızı, Gülin. „Emotional and Functional Speaker Attitudes towards Gagauz as an Endangered Language“. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 2020, 93: 203-218.

Deen, Bob i Zweers, Wouter, „Gagauzia, the restless region in the south“. U: *Walking the tightrope towards the EU: Moldova's vulnerabilities amid war in Ukraine*. Hag: The Clingendael Institute, 2022.

DFRLab. „Unpacking the Kremlin media blitz surrounding Gagauzia leader's Russia visit“. <https://dfrlab.org/2024/03/19/kremlin-media-blitz-gagauzia/> (8. srpnja 2024).

DIGI 24.ro. „Maia Sandu a făcut o vizită-surpriză la Comrat, după ce bașcana Găgăuziei a amenințat cu separarea de Republica Moldova“. <https://www.digi24.ro/stiri/externe/moldova/maia-sandu-a-facut-o-vizita-surpriza-la-comrat-dupa-ce-bascana-gagauziei-a-amenintat-cu-separarea-de-republica-moldova-2754345> (9. srpnja 2024).

Dolghi, Adrian. „Învățământul istoric superior din RSS Moldovenească. Enunțarea problemei“. Kișinev: Universitatea de Stat din Moldova, 2008.

DW. „Kanzler Scholz für Schengen-Beitritt Rumäniens“. <https://www.dw.com/de/kanzler-scholz-f%C3%BCr-schnellen-schengen-beitritt-rum%C3%A4niens/a-65216442> (5. rujna 2024).

Ebru, Eren. *Language and Education Policies Based on National/Plurilingual Identity in Autonomous Republics: A Case Study of the Gagauzia Autonomous Region* (Istanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2021).

Ecoi.net. „Pro-Moscow, Former Gagauzia Leader To Run For Moldovan President“. <https://www.ecoi.net/en/document/2113533.html> (8. srpnja 2024).

Freedom house. „Moldova“. <https://freedomhouse.org/country/moldova> (7. srpnja 2024).

Gagauz Özerk Bölgesi. <https://www.mgm.gov.tr/Gagauz/tanitim2.aspx> (26. kolovoza 2024).

Geopolitical Monitor. „Assessing a Possible Moldova-Romania Unification“. <https://www.geopoliticalmonitor.com/assessing-a-possible-moldova-romania-unification> (6. rujna 2024).

GIS. „Romania-Moldova reunification: Three scenarios“. <https://www.gisreportsonline.com/r/romania-moldova-reunification/> (9. srpnja 2024).

Guțu, Ana. *Corelația dintre Limbă și Putere în Republica Moldova*. Kișinev: Universitatea Liberă Internațională din Moldova, 2010.

Guvernul Republicii Moldova - Agenția Relații Interetnice. „Legislație“.

<https://ari.gov.md/ro/legislatie-interna> (8. rujna 2024).

Hrvatska enciklopedija. „Moldavija“. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/41586> (9. rujna 2024).

Jerzy, Hatlas. *The Gagauz People in Bessarabia*. Poznan: Biblioteka Uniwersytecka, 2011.

Karakalpakstan Blog. „The Altai - The ancestral homeland of the Turkic Peoples“.

<https://karakalpak-karakalpakstan.blogspot.com/2012/12/the-turkic-peoples.html> (6. rujna 2024).

Kosienkowski, Martin. *Moldova's National Minorities: Why are they Euroskeptical?*. Pariz: Ifri, 2014.

Makhsutov, Alim. „The Gagauz: 'Christian Turks' between two worlds“. TRT WORLD. URL:

<https://www.trtworld.com/opinion/the-gagauz-christian-turks-between-two-worlds-57426>

(21.5.2024).

Mayer, Milan. „Gagauz people – their language and ethnic identity“. *Kulturní studia* 2014, 2: 39-54.

Menz, Astrid. „The Gagauz Between Christianity and Turkishness“. U: *Cultural Changes in the Turkic World*. Würzburg: Ergon, 2007.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic. „About Republic“.

https://mid.gospmr.org/en/about_republic (5. rujna 2024).

Omniglot. „Gagauz (Gagauz dili / Gagauzça)“.

<https://www.omniglot.com/writing/gagauz.htm> (11. srpnja 2024).

OSW, Centre for Eastern Studies. „Gagauzia: growing separatism in Moldova?“.

<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-03-10/gagauzia-growing-separatism-moldova> (5. rujna 2024).

Özcan, Onay. „Gagauzlar“. Istanbul: Beykent Üniversitesi, 2013.

Petrić, Domina. *National Identity* (Research Gate, 2020).

<file:///C:/Users/loren/Downloads/NationalIdentity.pdf> (15. srpnja 2024).

Politico. „Putin vowed to protect pro-Russia Moldovan region, its leader says“. <https://www.politico.eu/article/vladimir-putin-russia-moldova-gagauzia-evghenia-gutul/> (5. rujna 2024).

Prohntichi, Valeriu. *Autonomous Territorial Unit of Gagauzia: Analysis of the economic situation and development potential*. Kišinjev: Centru Analitic Independent, 2008.

Republic of Moldova, Official Website. „Administrative-territorial organization of Moldova“. <https://moldova.md/en/content/administrative-territorial-organization-moldova> (7. srpnja 2024).

Republic of Moldova, Official Website. „History“. <https://moldova.md/en/content/history> (5. rujna 2024).

Republica Moldova, Pagina Oficială. „Organizarea administrativ-teritorială“. <https://moldova.md/ro/content/organizarea-administrativ-teritoriala> (5. rujna 2024).

Roper, Steven. *Regionalism in Moldova: The Case of Transnistria and Gagauzia*. Velika Britanija: A Frank Cass Journal, 2001.

Scutariu, Petronela i Udovenco, Irina. „Parallel Approach on Territorial Division in the Romanian and Moldovan Public Administrations - Similarities and Differences“, *European Journal of Law and Public Administration* 2018, 5, URL https://www.researchgate.net/publication/330457092_Parallel_approach_on_territorial_division_in_the_romanian_and_moldovan_public_administrations_-_similarities_and_differences (6.7.2024.).

The New York Times. „Our Language Is Dying“. <https://www.nytimes.com/2023/10/04/world/europe/moldova-gagauz-languages-soviet-union.html> (15. kolovoza 2024).

Timpul. „Rusificarea Republicii Moldova“. <https://timpul.md/articol/rusificarea-republicii-moldova-36982.html> (5. rujna 2024).

Turk, Fahri. *Gagauzians and Turkish Language within the Context of Balkans*. Edirne: Trakya Üniversitesi, 2015.

Velev, Roman. *Moldova'da Ulusal Azınlıklar ve Agit'in Rolü: Gagauz Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2007.

Wikimedia Commons. „Atlas of Moldova“.

https://commons.wikimedia.org/wiki/Atlas_of_Moldova (5. rujna 2024).

Worldometer. „Moldova Population“. <https://www.worldometers.info/world-population/moldova-population/> (7. srpnja 2024).